

027.5(091) PATALON W. ROZWÓJ I DZIAŁALNOŚĆ BIBLIOTEK...

Wanda Patalon

ROZWOJ I DZIAŁALNOŚĆ
BIBLIOTEK PUBLICZNYCH W POWIĘCIE DEJALCOWSKIM
W LATACH 1945 - 1975

Praca magisterska
Promotor: doc.dr habil. Jan Wróblewski

WYŻSZA SZKOŁA PEDAGOGICZNA W OLSZTYNIE
OLSZTYN 1980

80.281

024.5 (091)

SPIS TREŚCI

Wykaz zastosowanych skrótów	2
Wstęp	3
I. Charakterystyka Działdowa i powiatu działdowskiego	10
1. Rys historyczny ziemi działdowskiej do roku 1915	10
2. Powiat działdowski w okresie międzywojennym	18
3. Czasy najnowsze	43
II. Organizacja sieci i bazy materialnej	49
1. Biblioteki publiczne w latach 1946-1954	49
2. Biblioteki publiczne w latach 1955-1975	61
III. Zbiory biblioteczne	76
1. Gromadzenie księgozbioru w latach 1946-1955 ...	76
2. Gromadzenie zbiorów w latach 1956-1974	81
IV. Kadra i jej szkolenie	97
V. Czytelnictwo i propaganda zbiorów	123
Zakończenie	149
Bibliografia	157
Aneksy	
Zdjęcia	

Wyszczególnienie skrótów

- BHP - Bezpieczeństwo i higiena pracy
- CZB - Centralny Zarząd Bibliotek
- GUS - Główny Urząd Statystyczny
- MBP - Miejska Biblioteka Publiczna
- MKIS - Ministerstwo Kultury i Sztuki
- NPR - Narodowa Partia Robotnicza
- PBP - Powiatowa Biblioteka Publiczna
- PR - Państwowe Gospodarstwo Rolne
- PMBP - Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna
- PKKB - Państwowy Ośrodek Kształcenia Korespondencyjnego
Bibliotekarzy
- PPS - Polska Partia Socjalistyczna
- PRRN - Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej
- TCL - Towarzystwo Czytelní Ludowych
- WAP - Wojewódzkie Archiwum Państwowe
- WMBP - Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna
- ZWP - Związek Młodzieży Polskiej

W S T E P

Okres trzydziestoletniego rozwoju bibliotek odbywał się na tle wielkich zmian we wszystkich dziedzinach życia społecznego, gospodarczego i kulturalnego całego kraju. Szczegółowa analiza pracy poszczególnych bibliotek, ich rozwoju i kierunków działania oraz podsumowanie osiągnięć może wykazać, w jakim stopniu spełniły one swoją rolę w środowisku w świetle ustawodawstwa bibliotecznego.

W strukturze organizacyjnej sieci bibliotek publicznych poważną rolę odegrały biblioteki powiatowe, działające w latach 1946-1975. Osiągnięcia bibliotek w województwie oleśtyńskim ilustrują wyniki liczbowe, mówiące o udostępnieniu książek szerokim kręgom społeczeństwa. Ich działalność stanowi już zamknięty okres i każda z bibliotek może być przedmiotem opracowania monograficznego.

Tematem niniejszej pracy jest działalność Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Działdowie. Zasięg terytorialny obejmuje miasto Działdowo i powiat działdowski z uwzględnieniem zmianego granic. Zasięg chronologiczny wyznaczają lata 1945-1975, to jest okres 30 lat od powstania pierwszej biblioteki publicznej w Działdowie po drugą wojnę światową, do przemianowania powiatowej na miejską bibliotekę publiczną.^{1/}

^{1/} Akta MBP. Zarządzenie Nr 6/76 Wojewody Ciechanowskiego z dnia 2 stycznia 1976 roku w sprawie zatwierdzenia Statutu Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Zygmunta Karasińskiego w Ciechanowie oraz powierzenia niektórych czynności z zakresu instruktażu, szkoleń i kontroli, gromadzenia i opracowania zbiorów działającym na terenie województwa miejskim bibliotekom publicznym.

Dane statystyczne nie przekraczają 31 grudnia 1974 roku, ponieważ wyniki z 1975 roku nie przedstawiały wartości porównywalnych. Działalność bibliotek na terenie powiatu działdowskiego przedstawiono poprzez poszczególne elementy wchodzące w zakres pojęcia biblioteka publiczna, a więc: proces organizacji i rozwój sieci bibliotecznej, warunki lokalowe i materialne, kompletowanie księgozbiorów, kadra i jej szkolenie, wzrost liczby czytelników, zmiany w strukturze wiekowej i zawodowej czytelników, liczby i struktury wypożyczeń, rozwój służby informacyjnej i pracy oświatowej w środowisku. Rozwój i zadania bibliotek zostały przedstawione na bazie ustawodawstwa bibliotecznego i opracowań teoretycznych.

Dla pełniejszego przedstawienia tematu starano się ukazać rozwój bibliotek na terenie powiatu działdowskiego w okresie międzywojennym. Wiadomości na ten temat zawarto w pierwszym rozdziale. Dostępne opracowania, dotyczące tego okresu notują zaledwie wzmianki na ten temat, nie omawiają bliżej ich działalności. W rozdziale pierwszym przedstawiono rys historyczny Działdowa i powiatu. Najważniejszym źródłem wiadomości na ten temat jest monografia Działdowa i powiatu.^{2/}

Ziemia działdowska, położona na styku regionów mazurskiego, pomorskiego i mazowieckiego, omawiana jest w literaturze tych ziem marginesowo. A przecież przez całe wieki, aż do końca I wojny światowej związana była losami z Warmią i Mazurami. W latach 1920-1930 należała kolejno do województwa

^{2/} Działdowo. Z dziejów miasta i powiatu. Olstyn 1966

pomorskiego i warszawskiego. Jednakże nawet w tych latach w Działdowie koncentrowała się działalność wielu ludzi na rzecz Mazurów. Spośród działaczy dla ziemi działdowskiej zasłużyła się szczególnie Emilia Sukertowa-Biedrawina. W okresie międzywojennym Działdowo i Dziadowszczyzna była jednym z centralnych zagadnień ją interesujących. Na ten temat opracowała w latach 1923-1929 kilkadziesiąt artykułów, drukowanych w wielu czasopiśmiech.^{3/} Artykuły dotyczyły zarówno historii, jak i współczesności, a były wstępem do opracowania monografii, której przygotowaniu przeszkodziła wojna. Wśród wydawnictw książkowych, wykorzystanych w pracy na temat historii miasta i najbliższych okolic, należy wymienić trzy opracowania: "Na szlaku Jagiełłowym", "Z przeszłości Działdowa" i "Działdowo w XVIII wieku".^{4/} Pierwsza pozycja ukazała się w roku 1934, w pięćsetną rocznicę śmierci Władysława Jagiełły, uroczoną w Działdowie wystawieniem pomnika poświęconego jego pamięci.

Historia najnowsza powiatu działdowskiego przedstawiona jest głównie w opracowaniach na temat województwa olsztyńskiego, w którego granicach znajdował się od roku 1950.

Kolejne rozdziały niniejszej pracy przedstawiają działalność bibliotek na terenie powiatu. Temat ten nie doczekał się do tej pory żadnego opracowania. Nie prowadzone również kronik działalności bibliotek i filii. Poszczególne fragmenty pracy bibliotek omawiano były jedynie w prasie, głównie bibliotecznej. Początki działalności Miejskiej Biblioteki w

3/ M. Szostakowska: Emilia Sukertowa-Biedrawina. 1887-1970. Olsztyn 1970 s. 86

4/ E. Sukertowa-Biedrawina: Na szlaku Jagiełłowym, Działdowo 1934
E. Sukertowa-Biedrawina: Z przeszłości Działdowa, Działdowo 1936
E. Sukertowa-Biedrawina: Działdowo w XVIII wieku, Działdowo 1937

Działdowie obrazują wspomnienia organizatorki - Bronisławy Koczocik, która zajmowała się tą sprawą z ramienia Miejskiej Komisji Oświaty.^{5/} Organizację pracy PIMBP omawia artykuł jej kierownika - Benigzy Paszennej, a sprawę lokali - artykuł Józefa Kostrzewy.^{6/}

Najwięcej artykułów napisano na temat różnych aspektów działalności punktów bibliotecznych.^{7/} Wymienione artykuły znajdują się głównie w informatorze wydawanym przez Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną w Olsztynie oraz w pracy wydanej z okazji dwudziestolecia bibliotek olsztyńskich.^{8/} Natomiast pozostałe artykuły, głównie o charakterze informacyjnym, dotyczące konkretnych dokonań w bibliotekach powiatu, umieszczone są między innymi w "Gazecie Olsztyńskiej".^{9/} Na temat kadry w Bibliotece Powiatowej ukazały się dwa artykuły w Informatorze WIMBP i Bibliotekarzu Olsztyńskim.^{10/}

- 5/ B.Koczocik: Początki pracy Biblioteki Miejskiej w Działdowie. Lipiec 1945-wrzesień 1946. W: 20 lat pracy publicznych bibliotek powszechnych województwa olsztyńskiego 1946-1966. Olsztyn 1966 s.125-127
- 6/ B.Pasenna: Organizacja pracy w Powiatowej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Działdowie. Bibliotekarz R.32:1966 nr 12 s.353-355; J.Kostrzewa: Lokale? Sytuacja trudna ale widać postęp. Bibliotekarz Olsztyński 1974 /nr 4/ s.27-28
- 7/ R.Gasiorowska: Gdy pracą punktu zainteresuje się dyrektor PGR. Bibliotekarz Olsztyński 1974 /nr 2/ s.31-32; H.Gazyńska: O pracy biblioteki sąsiedzkiej w Bryńsku. Informator WIMBP 1959 nr 3 s.11-12; J.Kociniowa: 17 lat pracy w punkcie bibliotecznym. W: 20 lat pracy publicznych bibliotek powszechnych województwa olsztyńskiego. Olsztyn 1966 s.155-156; M.Majewska: Jak pracuję z punktami bibliotecznymi. Informator WIMBP 1961 nr 2 s.4-6; W.Piotrowska: Księgozbiory podreżane w punktach PGR-owskich w powiecie działdowskim. Bibliotekarz Olsztyński 1974 /nr 2/ s.46-47; B.Pasenna: O punktach bibliotecznych optymistycznie. Informator WIMBP 1962 nr 2 s.13-14
- 8/ 20 lat pracy publicznych bibliotek powszechnych województwa olsztyńskiego. Praca zbiorowa pod red. Jana Burakowskiego. Olsztyn 1966
- 9/ /dan/: W powiecie działdowskim: Rady społeczne, nauczyciele i bibliotekarze współpracują z klubami. Głos.Olszt.wyd.ABC 1965 nr 165 s.5

Z prac poświęconych działalności bibliotek w województwie olsztyńskim należy wymienić publikację Jana Wróblewskiego, przedstawiającą działalność bibliotek w latach 1946-1959.^{11/} W pracy zamieszczone są dane dotyczące działalności Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Działdowie i bibliotek w powiecie.

Bardzo przydatne okazały się "Oceny działalności bibliotek publicznych województwa olsztyńskiego" za lata 1966-1974, opracowane przez Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną w Olsztynie. Oceny zawierają zestawienia statystyczne obrazujące czytelnictwo i działalność bibliotek. Umożliwiły one porównanie osiągnięć innych bibliotek województwa olsztyńskiego z dorobkiem PiMBP w Działdowie. Wykorzystano również notatki własne autorki, która od roku 1957 była czynnym bibliotekarzem w Powiatowej i Miejskiej Bibliotece Publicznej w Działdowie.

Opracowanie tematu wymagało korzystania ze źródeł nie publikowanych. Korzystano z Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Olsztynie, w którym znaleziono jedynie materiały ogólne,

/e/: Bibliotekarki eksperyment.-w działdowskim - filie biblioteczne. W bartoszyckim - Złączenie księgozbiorów. Gaz.Olszt. 1972 nr 90 s.3, nr 150 s.3, nr 155 s.3; A.Bor.: Działdowska biblioteka najlepsza w całym województwie. Słowo na Warmii 1972 nr 8 s.2; R.Czerniewski: Najlepsza w kraju Biblioteka w Działdowie. Olsz.Olszt. 1965 nr 235 s.3; A.Scholz: Dni Oświaty, Książki i Prasy w bibliotekach działdowskich. Informator PiMBP nr 2 1960 s.18-29

- 10/ J.Burakowski: Tę do portretu Jubilatki./W 25-lecie pracy Benigny Paserno na stanowisku kierownika PiMBP w Działdowie. Bibliotekarz Olsztyński 1973 /nr 1/ s.77-78; tenże: Kołozanka Ela. Informator PiMBP 1960 nr 1 s.31
- 11/ J.Wróblewski: Publiczne biblioteki powszechne województwa olsztyńskiego w latach 1946-1959. Komunikaty Mazursko-Warmińskie 1961 nr 1 s.69-113

głównie pisma władz nadrzędnych. Materiały dotyczące pracy pierwszych bibliotekarzy odnaleziono w aktach personalnych Wydziału Oświaty w Działdowie.

Najpoważniejszym źródłem obrazującym działalność bibliotek powiatu działdowskiego jest materiał dokumentalny, zgromadzony przez Powiatową i Miejską Bibliotekę Publiczną w Działdowie. Źródła te stanowią cenny, nie wykorzystany dotychczas materiał. Dokumentacja za lata 1946-1955 wykazuje spore luki. Dotyczy to szczególnie materiałów sprawozdawczych i analitycznych. Począwszy od roku 1955 PIMBP posiada kompletne zestawienia liczbowe, zawarte w sprawozdaniach dla Głównego Urzędu Statystycznego. Obok sprawozdań dla GUS, w pracy wykorzystano roczne sprawozdania opisowe, plany pracy, analizy działalności bibliotek, dokumentację dotyczącą organizacji szkoleń dla pracowników bibliotek i punktów bibliotecznych, sprawozdania z działalności oświatowej. Wykorzystano również podstawowe dokumenty rejestrujące pracę bibliotek a więc spisy czytelników, dzienniki biblioteczne, kartoteki osobowe itp.

Pracę uzupełniono relacjami ustnymi i pisemnymi bibliotekarzy i czytelników.

Napisanie tej pracy było możliwe dzięki życzliwości i pomocy wielu osób, którym autorka wyraża serdecznie podziękowanie. Przede wszystkim wieloletniej dyrektorce Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Działdowie, Benignie Pasennej, za cenne wiadomości o dziejach bibliotekarstwa działdowskiego, przekazywane w bezpośrednich rozmowach; Piotrowi Pasennemu, zajmującemu się sprawami bibliotek w okresie międzywojennym i pełniącemu po II wojnie światowej funkcję

inspektora szkolnego, za wspomnienia dotyczące działalności bibliotek a także za udostępnienie dokumentów do sporządzenia fotokopii. Ponadto dziękuję zespołowi pracowników byłego powiatu działdowskiego za przekazanie informacji i dzielenie się wspomnieniami, a także za udostępnienie dokumentów dotyczących działalności poszczególnych bibliotek.

I. CHARAKTERYSTYKA DZIAŁDÓWA I POWIATU DZIAŁDOWSKIEGO

1. Rys historyczny ziemi działdowskiej do roku 1915

Powiat działdowski znajdował się w południowej części województwa olsztyńskiego./zob.mapa 1/. Na północnym zachodzie graniczył z powiatem nowoniejskim, od północy - z ostródzkim, na wschodzie - z nidzickim, należącymi do województwa olsztyńskiego, na południowym wschodzie i południu z województwem warszawskim /powiaty: mławski i żurawiński/ a na zachodzie z województwem bydgoskim /powiat brodnicki/.

Budowa geologiczna, rzeźba terenu oraz układ wodny spowodowały wyodrębnienie się na terenie powiatu dwóch jednostek fizyczno - geograficznych. Linia graniczna między tymi jednostkami przebiegała zgodnie z linią wododziału rzek Wli i Działdówki. Część wschodnia to kraniec Wysoczyzny Ciechanowskiej, teren bardziej wzniesiony, ale o mało żręczniejszej glebie.^{1/} Obniżając się on powoli w kierunku południowym. Natomiast część zachodnia leżała w południowym krańcu Garbu Lubawskiego. Główny akcent krajobrazowy stanowiły jeziora, szerokie zabagnione doliny rzeczne i jury, teren był żręczniejszy i w dużej mierze zalesiony. Większość gleb na terenie powiatu została wytworzona na glinach żwawych i piaskach gliniastych.^{2/} Na tym podłożu ukształtowały się trzy typy gleb: bielicoze, brunatne i bagienne. Wśród tych typów występowało szereg rodzajów i gatunków, tworzących na terenie powiatu swoistą mozaikę o różnej przydatności rolniczej.

1/ J.Kostrzewski: Środowisko geograficzne Polski. Warszawa 1968 s.174

2/ tamże, s.387

MAPA 1. POWIAT DZIAŁDOWSKI
NA TLE WOJEWÓDZTWA
OLSZTYŃSKIEGO
1:800 000

Spśród surowców mineralnych występowało tu tylko kruszywo i torf.^{3/} Żłota kruszywa znajdowały się w wielu punktach powiatu i były eksploatowane na skalę przemysłową przez zakłady produkujące profabrykaty w Lidzbarsku Węlskim i Komornikach, Cegielnię w Lidzbarsku, Betoniarnię w Działdowie i Hutę Szkła. W mniejszym stopniu wykorzystywany był drugi surowiec mineralny - torf. Eksploatowano go głównie w celach opałowych i na ściółkę nawozową.

Dużym bogactwem naturalnym były lasy, które stanowiły 19,8% powierzchni powiatu. Największy kompleks leśny rozciągał się od Lidzbarska Węlskiego aż po Górzno w województwie bydgoskim. W oparciu o ten surowiec rozwinął się w Lidzbarsku przemysł tartaczny.

Zachodnia część powiatu, o zróżnicowanym terenie, zasobnym w jeziora, posiadała wiele miejsc chętnie odwiedzanych przez turystów. Dotyczy to szczególnie Lidzbarska i wsi położonych nad jeziorami, np. Rybno i Hartowiec. Rozwijała się tam turystyka indywidualna a także zorganizowana.^{4/}

Ziemia działdowska, leżąca w środkowej części ziemi zakrzyskiej, zamieszkała była we wczesnym średniowieczu przez ludność słowiańską. Jednocześnie, jak wykazują wykopaliska, była terenem wpływów pruskich.^{5/} W początkowym okresie tworzenia się państwowości polskiej, pogranicze polsko-pruskie było terenem ciągłych walk. Bolesław Krzywousty i jego następcy organizowali wyprawy na ziemie pruskie, mające na celu zapobieżenie coraz częstszemu najazdom łupieżczym Prusów, a także opasowanie chociaż pogranicznych pałacy tego kraju i rozciągnięcie

3/ tamże, s. 147

4/ Lidzbarsk Węlski. Informator. Lidzbarsk Węlski 1978

5/ J. Antoniewicz: Jaki przebieg miała granica etniczna między Mazowszem a Prusami przed najazdem krzyżackim. W: 2 dziejów Warmii i Mazur. Olsztyn 1958 s. 20

między nimi swego zwierzchnictwa. W początkach XIII wieku, gdy Polska była osłabiona rozbitiem dzielnicowym, działalność ekspansyjna Prusów była szczególnie silna. Wówczas też zrodziła się myśl wprowadzenia jakiegoś zakonu rycerskiego, który zostałby obciążony walką z Prusami. W 1226 roku Konrad Mazowiecki osadził na ziemi chełmińskiej braci zakonu niemieckiego Najświętszej Marii Panny, znanego krzyżackim.^{6/} Nie przewidziano wówczas ogromnej zachłanności tego zakonu, oraz tego, że przez wieki ziemie te będą oderwane od Polski.

Zakon rozpoczął systematyczną akcję rozszerzania swojego terytorium. Ponad wiek trwały walki i ostatecznie od roku 1339 ziemia działdowska znalazła się w granicach państwa zakonnego. W czasie walk większość mieszkańców wyginęła lub rozproszyła się. Krzyżacy rozpoczęli akcję osadniczą. Ponieważ Niemcy niezbyt chętnie osiedlali się na przygranicznych terenach, wobec tego osadzano głównie przybyścy z Mazowsza, ziemi chełmińskiej a także ludność pruską. Przystępując do akcji osadniczej, Krzyżacy podziolili okrąg puszczański na wójtostwa, jednostki administracyjne podległe konturstwom.^{7/}

Wójtostwo w Działdowie podlegało początkowo konturowi dzierzgońskiemu, a od 1341 roku - ostródzkiemu. W pierwszym okresie kolonizacji nadawano rycerzom ziemię na prawie chełmińskim. Imion tych rycerzy były w większości polskie, tak samo jak nazwy wsi, przez nich zakładano.^{8/}

W początkach XIV wieku rozpoczęła się budowa zamku

6/ W. Ogrodziński: Początki Zakonu Krzyżackiego. W: Z dziejów Warmii i Mazur. Olsztyn 1958 s.33

7/ W. Ogrodziński: Siła i słabość państwa krzyżackiego. W: Z dziejów Warmii i Mazur. Olsztyn 1958 s.63

8/ Mazury i Warmia 1800-1870. Wybór źródeł. Oprac. Władysław Chojnacki. Wrocław 1959 s.1X

w Działdowie a 14 sierpnia 1344 roku Działdowo otrzymało prawa miejskie.^{9/}

Przed wybudowaniem zamku przy brodzie nad Działdówką istniała osada rybacka, która prawdopodobnie nazywała się "Soldav" i tak też brzmiała nazwa miasta w dokonancie lokacyjnym nadanym przez wielkiego mistrza Ludolfa Koniga. Co do samej nazwy "Działdowo", istnieje wiele hipotez tłumaczących jej pochodzenie, opartych na pradziejach miasta i legendach z tym związanych. Faktem natomiast jest, że na mapie opracowanej w związku z wojną polsko-krzyżacką oraz na mapie kartografa pruskiego Kacpra Hemenbergera z XVI wieku, występuje nazwa Dzialdoff.^{10/} W herbie Działdowa przedstawiona jest patronka miasta św.Katarzyna w gotyckim portalu. W jednej ręce trzyma koło zębato, w drugiej miecz. Po obu stronach postaci znajdują się tarcze w biało-czerwonej szachownicy - herb rodu Hohenssteinów - komtura ostródzkiego Guntera Hohenssteinów w latach 1349-1370.

Pierwszy okres kolonizacyjny został przerwany w czasie wojny z Litwą. W roku 1375 wielki książę litewski Kiejstut dotarł do Działdowa, grabiąc i niszcząc napotkane osiedla.^{11/} Po zawarciu pokoju w roku 1379, rozpoczął się nowy okres kolonizacji. Oprócz majątków rycerskich nadawano również wsie czynszowe. Zmieniła się również forma nadań. Zaczęto stosować nadania na prawie łęczyńskim, które było mniej korzystne niż prawo chełmińskie. Większość miejscowości powiatu działdowskiego istniała już w końcu wieku XV. Nowi osadnicy, podobnie jak w pierwszym okresie kolonizacji, sprowadzani byli głównie z Mazowsza. W połowie XVI wieku, kiedy to sporządzano

9/ Działdowo. Z dziejów miasta i powiatu. Olsztyn 1966 s.59
10/ tamże, s.62

11/ B. Sukartowa-Biedrawina: Wojny polsko-krzyżackie. W: Z dziejów Warmii i Mazur. Olsztyn 1958 s.47

rejestr na żądanie księcia Albrechta Hohenzollerna, ludność tego obszaru stanowili niemal wyłącznie Polacy.

Zamek działowski, którego budowę rozpoczęto na początku wieku XIV, budowany został z cegły na wzniesieniu, otoczony z trzech stron moczarami. Był on jedną z najczystszych i najmocniejszych twierdz pogranicza krzyżacko-mazowieckiego.

Polityka Zakonu, liberalna w stosunku do osadników, przyczyniła się do rozwoju gospodarczego podbitych ziem. Wzrosły miasta i rozwijała się produkcja rolna. Wojny prowadzone przez Krzyżaków poza granicami swego państwa, nie wpływały na ubożenie miast i osiedli. Przez cały wiek XIV Zakon ściągał rycerstwo zagraniczne, którym za zasługi nadawał ziemie na prawie lennym. Całą swoją potęgą kierował na walkę z Litwą. Ciężką więc było przyjęcie chrztu przez Litwę i połączenie sił polskich z litewsko-ruskimi, których rezultatem była klęska Zakonu Krzyżackiego pod Grunwaldem.^{12/} Od pierwszego dnia wojny polsko-krzyżackiej, wójtostwo działowskie było terenem walk. Przechodziło kolejno z rąk polskich w krzyżackie a ucierpiała w tych przetargach przede wszystkim ludność. Długotrwała wojna, zakończona II pokojem toruńskim w roku 1466, spowodowała podzielenie terytorium państwa krzyżackiego na 3 części: pierwszą, obejmującą Pomorze wraz z ziemiami - chełmińską i nichłowską - oraz okręgi - malborski, obłęski i dzierzgoński, włączono bezpośrednio do Korony jako Prusy Królewskie; część drugą stanowiła Warmia, będąca częścią Prus Królewskich, z tym jednak, że biskup warmiński zachował prawa suwerenne; część trzecia -

12/ S.M.Kuczyński: Wielka Wojna z Zakonem Krzyżackim w latach 1409-1411. Warszawa 1966

Pracy Krzyżackie - stała się lennem Korony. W wyniku ustaleń pokoju torwińskiego część powiatu działdowskiego została włączona do Korony a część do Prus Krzyżackich. Pierwsza część, w skład której wchodził Lidzbark, należała od tej pory do Polski aż do pierwszego rozbioru, natomiast część, w której znajdowało się Działdowo, Ruszkowo, Zabiny, Durkat, Narzym, w dalszym ciągu została pod panowaniem krzyżackim.

Ustalenia pokoju torwińskiego nie zostały zatwierdzone przez papieża i cesarza, wobec tego Zakon planował odzyskać utracone ziemie i dawne znaczenie. Wówczas to zrodziła się myśl, aby wielkim mistrzem Zakonu zostać jeden z książąt Rzeszy Niemieckiej. Wielkim mistrzem został książę saski Fryderyk a następnie Albrecht Hohenzollern, obaj spokrewnieni z domem królewskim. Odmówili oni złożenia przysięgi nałożonej traktatem torwińskim i doprowadzili do nowej wojny z Polską w roku 1520. Jednakże sukcesy oręża polskiego doprowadziły najpierw do czteroletniego rozejmu, a następnie do Hołdu Pruskiego w 1525 roku.^{13/} Albrecht Hohenzollern przyjął luteranizm i jako książę świecki sztytł królom Zygmuntowi Staremu hołd na rynku krakowskim. Rozpoczął też szerzenie nowej wiary wśród ludności miejscowej.^{14/}

Po sekularyzacji Prus nastąpiły zmiany administracyjne. Działdowo wraz z okolicą stało się kapitanatem. Kapitanaty utrzymały się do roku 1751, kiedy wprowadzone większe jednostki administracyjne - powiaty. Działdowo włączono do powiatu nidzińskiego.

13/ Działdowo, op.cit., s. 69-70

14/ E. Sukertowa-Biedrowicz: Z przeszłości Działdowa. Działdowo 1936 s. 12-15

Po wojnach polsko-krzyżackich nastąpił osiemdziesięcioletni okres pokoju, przerwany dopiero najazdem szwedzkim.^{15/} W wojnach tych ludność ponosiła szkody z powodu ciągłych roszkowań a w 1657 roku miasto zostało spalone. Po zawarciu pokoju w Oliwie w 1660 roku nastąpił stułetni okres pokoju, w którym wzrastał dobrobyt mieszkańców miast i wsi. Wieki XIX przyniósł jednak ogromne zubożenie ekonomiczne, spowodowane wojnami napoleońskimi. Ludność miasta i okolicy musiała utrzymywać przechodzące wojska francuskie, pruskie i rosyjskie. Wojska zabierały żywność, pościel, drób i lekarstwa, ściągając kontrybucje. Gdy zapasy żywności wyczerpały się, koszone nawet zielone zboże, zrywane słomę z dachów i karmione tym konie.^{16/}

Po zakończeniu wojen napoleońskich nastąpił znów stułetni okres pokoju, lecz wewnątrz państwa pruskiego toczyła się walka gospodarcza i narodowościowa.

W roku 1807 wprowadzone zmiany w gospodarce rolnej w państwie pruskim. Zniesienie poddaństwa i uwłaszczenie chłopów nie przyczyniło się do wzrostu dobrobytu wśród chłopów, ponieważ warunki uwłaszczeniowe były bardzo niekorzystne i wiele niespłaconych gospodarstw wróciło do obszarników. Wyrugowani z ziemi gospodarze powiększali szeregi służby dworskiej albo przenieśli się do miast.^{17/}

Kryzys gospodarczy dotknął również miasta. Wojna celna, zapoczątkowana w 1863 roku pomiędzy Rosją i Prusami, doprowadziła do upadku rzemiosła. Działkowo należące do miast przygranicznych szczególnie na tym ucierpiało, ponieważ do tej

15/ tamże, s.16, s.29

16/ Mazury i Warmia 1600-1870., op.cit., s.45

17/ Działkowo, op.cit., s.112-114

pory sprzedawano wyroby na jarmarkach w Kławie, Przasnyszu i innych miastach w Polsce. Wysokie cto uniemożliwiło wszelką sprzedaż i doprowadziło do głębokiego kryzysu.^{18/}

Wiek XIX to również wiek walki z polskością. W 1804 roku władze pruskie zarządziły, że nauczycielem może być tylko ten, kto umie pisać i czytać po niemiecku. Zarządzenie to nie było możliwe do wykonania, ponieważ większość nauczycieli języka niemieckiego nie znała. Nie znała go również ludność. Jeszcze w 1854 roku posiat niemiecki był uważany za nienal wyłącznie polski. W 1825 roku mieszkało tu 1496 Polaków i tylko 396 Niemców.^{19/} W 1829 roku nakazano, aby we wszystkich szkołach wprowadzono obowiązkowo nauczanie języka niemieckiego a w 1834 roku wprowadzono język niemiecki jako wykładowy. W szkołach, gdzie nauczyciel nie znał języka niemieckiego, wprowadzenie instrukcji zawieszano do chwili zastąpienia go przez osobą go znającą.^{20/}

Rozporządzenie to oburzyło ludność i doprowadziło do bojkotu szkolnego. W obronie języka polskiego stanęli pastory ewangelicy, w wyniku czego wprowadzono nauczanie religii w języku polskim. Mimo wieloletniego ucisku, ludność posługiwała się językiem polskim i dzieci przychodzące do szkoły języka niemieckiego w ogóle nie znały.

Od połowy XIX wieku do akcji germanizacyjnej włączył się również kościół ewangelicki. Od lat siedemdziesiątych pastorów sprowadzano z Niemiec i odprawiano nabożeństwa w języku niemieckim.

18/ tamże, s.116

19/ Mazury i Warmia 1800-1870, op.cit., s.10

20/ tamże, s.568-572

W czasie I wojny światowej miasto zostało opanowane najpierw przez wojska rosyjskie, następnie doszło do kontrofensywy wojsk niemieckich. W walkach zginęło wielu żołnierzy z obu stron, liczne straty poniosła także ludność cywilna. Miasto zostało zniszczone. Zniszczeniu uległ ratusz, kościół ewangelicki, kamieniczny wokół rynku, spalono szkołę i dworzec kolejowy. Pierwsza wojna światowa przyniosła Działdowszczyźnie poważne szkody. Wiele budynków w okolicznych wsiach zostało zniszczonych i spalonych, były też ofiary w ludziach.

2. Powiat działdowski w okresie międzywojennym

Już w roku 1916 przystąpiono do likwidowania śladów wojny. 3 lipca tego roku rząd niemiecki podjął uchwałę o odbudowie zniszczeń na koszt państwa. Rozpoczęcie oraz przydzielenie rodzinom specjalnych zasiłków pieniężnych zagodziło ostrze wystąpień antywojennych miejscowej ludności.

W czasie wojny na terenie zaboru pruskiego powstał Centralny Komitet Obywatelski, który miał także pewne wpływy w powiecie działdowskim. Opierał się on przede wszystkim na Polakach wyznania katolickiego, mieszkających wśród ewangelickich Mazurów. Wobec coraz bardziej widocznej klęski Niemiec w latach 1917-1918 Komitet starał się przygotować ludność polską do walki o przejęcie władzy w swe ręce. Powołany przez Centralny Komitet Obywatelski, Komisarjat Rady Ludowej w Poznaniu wydał w lipcu 1918 roku odezwę programową, która ogłaszała przeprowadzenie wyborów do sejmów dzielnicowych oraz powołanie terenowych rad ludowych.

W powiecie działdowskim, do którego należało Działdowo, aktywny był w tym czasie Leon Wojnowski, właściciel majątku

Koczelawy.^{21/} Z jego inicjatywy powołano Radę Ludową na powiat niżelski. Posłami na sejm dzielnicowy do Poznania byli ksiądz Działowski z Turca i Stanisław Kapsa z Ulnowa. Przyszłe losy Mazur nie były jeszcze wówczas znane. Sejm dzielnicowy w Poznaniu podjął uchwałę o konieczności podporządkowania się w sprawach granicznych mocarstwom alianckim, obradującym w Wersalu. Jednakże w Działdowie szerzyła się niemiecka propaganda antypolska, prowokowana przez zorganizowane grupy szowinistów niemieckich, z właściwą im zaciekłością i aktywnością. Sprawa granic polskich była rozpatrywana w Paryżu przez komisję Cambona. Uchwała przez nią opracowana mówiła, że do Polski należy włączyć Górny Śląsk, Poznańskie, Pomorze Gdańskie, Powiśle i Działdowszczyznę. Sprawa Działdowszczyzny była rozpatrywana ze względu na umożliwienie komunikacji między Warszawą a Gdańskiem. Pojezierze Mazurskie miało być objęte plebiscytem. Ostateczna decyzja podjęta przez aliantów ustaliła, że plebiscyt zostanie przeprowadzony na Śląsku, Powiślu i Pojezierzu Mazurskim, Gdańsk natomiast zostanie wolnym miastem. Co do pozostałych ziem, utworzono projekt komisji Cambona.^{22/}

Postanowienia traktatu weszły w życie w dniu 10 stycznia 1920 roku. Przejęcie Działdowa przez Rzeczypospolitą poprzedziły liczne prace przygotowawcze, między innymi zorganizowano decyzją Rady Ludowej polsko-niemiecką straż obywatelską. Jesienią 1919 roku przybył do Działdowa delegat rządu polskiego, który miał za zadanie zorientować się, jakie są najważniejsze potrzeby. Powiadomił burmistrza, że rząd polski będzie prowadził dalszą odbudowę zniszczeń wojennych na koszt państwa.

21/ Działdowo, op.cit., s.174

22/ A.Wakar: Olsztyn 1353-1945, Olsztyn 1971 s.306

Niemcy nie przezygnali nadal z antypolskiej działalności, wywozili majątek ruchomy i inwentarz żywy i mrtwy. Do Nidzicy wywożono transporty dokumentów, które mogłyby ułatwić władzom polskim administrowanie przejętymi ziemiami. Niemiecki inspektor szkolny dr Bernhard, zażądał od nauczycieli, aby zostali i prowadzili działalność promienną, a sam zabrał wszystkie akta dotyczące szkolnictwa i opuścił Działdowo.

16 stycznia 1920 roku przybył do Działdowa polski oficer a 17 stycznia żołnierze pruscy opuścili miasto. Wraz z nimi wyjechali szczególnie zagerzali Niemcy. Wkroczyły oddziały polskie spontanicznie witane przez mieszkańców Działdowszczyzny.^{23/}

Z Działdowszczyzny postanowiono utworzyć odrębny powiat, wchodzący w skład województwa pomorskiego. Według spisu z 1921 roku nowo utworzony powiat działdowski obejmował 462 km², w tym 1 miasto, 43 gminy wiejskie i 21 obszarów dworskich. W roku 1931 powiat został powiększony o tereny należące do powiatu lubawskiego. Były to gminy jednostkowe Dębica, Grądy, Gronowo, Groszki, Hartowice, Rumian, Rybno, Truszczyń, Trzcin, Wery, Zarybinok i kilka obszarów dworskich. Z powiatu brodnickiego przyłączono miasto Lidzbark Wielki, gminy jednostkowe Bałta, Boleszyn, Bryńsk, Jamielnik, Jeleń, Klonowo, Koty, Kowaliki, Miłostaj, Nowydwór, Podcibórz, Słup, Tarczyn, Wapierak, Zalesie a także pewne obszary dworskie. Do 1936 roku powiat działdowski należał do województwa pomorskiego a następnie od 1 kwietnia 1939 roku do województwa warszawskiego.

Obowiązki starosty Urząd Wojewódzki w Toruniu powierzył w roku 1920 Tadeuszowi Bogdanickiemu, Komisarycznym burmistrzom

23/ Jak Polska zajęła Działdowszczyznę po pierwszej wojnie światowej. Gazeta Nawała 1939

został początkowo Alfred Wellonger, organizacją szkolnictwa zajął się inspektor Krykant. 26 maja 1920 roku powołano Radę Miejską a wybory do Sejmiku Powiatowego przeprowadzone w grudniu 1921 roku. Zorganizowano również Wydział Powiatowy.

Według pierwszego spisu ludności z 1921 roku mieszkało w powiecie działdowskim 23.920 osób, z tego 15.389 podało narodowość polską. Stosunkowo duży odsetek ludności niemieckiej, zamieszkującej w tym czasie Działdowszczyznę, należy tłumaczyć tym, że Mazurzy, nie posiadający wykształconego poczucia polskości, podawali w czasie spisu narodowość niemiecką. Było to wynikiem agitacji prowadzonej przez pastorów niemieckich, którzy głosili, że Polak to katolik a ewangelik to Niemiec. Liczbę ludności mazurskiej oceniano wówczas w powiecie działdowskim na 18 tysięcy osób. Ludności niemieckiej było niewiele, nie stanowiła ona jakichś swoistych skupisk, ale siła ekonomiczna tej ludności była większa w stosunku do ludności polskiej i mazurskiej. W ich rękach znajdowało się wiele dużych gospodarstw, majątków ziemskich, zakładów rzemieślniczych. Największy odsetek bezrobotnych stanowili Polacy. Powiat działdowski był powiatem rolniczym. W 1921 roku 67,6% ludności było zatrudnionej w rolnictwie i leśnictwie. W mieście istniały jedynie drobne zakłady, takie jak tartaki, młyny cegielnic. Granica państwowa oddzielała je od tradycyjnych rynków zbytu a nowe powiązania handlowe trzeba było dopiero nawiązać. Struktura agrarna była również niekorzystna.^{24/}

Jednym z najmniej znanych problemów początków niepodległości i lat późniejszych była sprawa mazurska. Już w 1924 roku liczba Mazurów spadła z 18 tysięcy do 7.296 osób. Przyczyny

^{24/} Działdowo, op.cit., s. 182-183

były różne. Przede wszystkim trudności gospodarcze państwa polskiego i problemy wyznaniowe. Odsunięto Mazurów od urzędów i kierowniczych funkcji. Administracja polska nie była przygotowana do sytuacji narodowościowej i wyznaniowej, jaką zastała w powiecie działdowskim.

Sytuacją społeczno-polityczną na tych ziemiach zainteresowało się działające w Warszawie Zrzeszenie Plebiscytowe Ewangelików - Polaków.^{25/} Celem tego Towarzystwa było oddziaływanie na Mazurów wschodnio-pruskich, aby pozyskać ich dla polskości. Rozumiano, że postawa Mazurów działdowskich będzie tu miała wielkie znaczenie. Utworzono Komitet Mazurski, który na specjalnej konferencji domagał się od rządu polskiego zainteresowania sprawami Działdowszczyzny. Widząc przewagę sytuacji, dnia 13 marca 1920 roku Prezydium Rady Ministrów wydało polecenie Ministerstwu byłej Dzielnicy Pruskiej przeprowadzenie szeregu zmian na terenie powiatu działdowskiego.^{26/}

Zmiany miały dotyczyć szybkiego uruchomienia szkół polskich, przeniesienia komory celnej z Wławy do Działdowa, dokonania zmiany na stanowisku starosty i wprowadzenia tam osoby znającej problematykę mazurską. W marcu 1920 roku posłowie Związku Ludowo-Narodowego zgłosili wniosek o potrzebie apolitycznienia urzędów, wysłania do Działdowa nowych urzędników z zewnątrz, zarządzenie nowych wyborów do rady miejskiej oraz usunięcia języka niemieckiego z życia publicznego. Władze państwowe postanowiły usunąć ten rejon za pomost między Polską katolicką a ewangelickimi Mazurami. Na miejsce urzędników - katolików postanowiono kierować urzędników ewangelików wyznania augsburskiego z Warszawy

25/ M. Szostakowska: Emilia Sukortowa-Biedrawin. 1887-1970, Olsztyn 1978 s. 26

26/ Działdowo, op.cit., s. 186

i Sługa Cieszyńskiego. I tak starostą został Jan Pawlica, inspektorem szkolnym Paweł Klimosz, lekarzem powiatowym dr Tadeusz Michejda, burmistrzem Alfred Rzymar. Akcją kierowania cieszyńskich do powiatu działkowskiego prowadziło Zrzeszenie Plebisytów Ewangelików Polaków w Warszawie. Sekcją Zrzeszenia na terenie Działkowa było powstałe w 1922 roku Towarzystwo Przyjaciół Nazar, którego pierwszym prezesem był młody pastor rodem z Siedlec - ks. Wald Łodrich.^{27/}

Głównym celem Towarzystwa było podniesienie stanu uświadomienia narodowego ludności niemieckiej. Towarzystwo planowało zaangażować doświadczonej pracy polską inteligencję, wyznania ewangelickiego i katolickiego, działaczy polskich - gromadkarzy, warszawskich działaczy ze Zrzeszenia Ewangelików oraz przybyłych ze Sługa Cieszyńskiego. Dla osiągnięcia głównego celu założono wykonanie następujących prac: uzyskanie szerokiej autonomii dla starostwa w Działkowie, rozwijanie polskiego szkolnictwa, utworzenie seminarium męczycielskiego, zorganizowanie bibliotek szkolnych do użytku publicznego, rozwijanie organizacji społecznych i kółek oraz odbudowanie kościoła ewangelickiego w Działkowie.

Statut Towarzystwa zatwierdzono ostatecznie 22 kwietnia 1922 roku. W praktycznej działalności Towarzystwo zainszono było opierać się przede wszystkim na elementach napływowych a prace prowadzone były głównie na odcinku kulturalnym i narodowo uświadcającym. Elementem utrudniającym pracę Towarzystwa były nadal nie załatwione problemy gospodarcze i wyznaniowe wśród samych ewangelików. Najbardziej żywotną działalność Towarzystwa przypada na lata 1922-1924. Dzięki usilnym staraniom Towarzystwa

^{27/} M. Szostakowska, op.cit., s. 23

Przyjaciel Mazur oraz Zrzeszenia Ewangelików Polaków już 3 grudnia 1922 roku ukazał się pierwszy numer "Gazety Mazurskiej", drukowanej w Warszawie.^{28/}

Pierwszym redaktorem był Feliks Głoch a od czerwca 1923 roku Emilia Sukertowa. W pierwszym numerze Gazety ukazała się informacja o otwarciu w Działdowie Domu Ludowego, który również powstał dzięki staraniom Towarzystwa a pełnił rolę ośrodka kulturalno-oświatowego dla mieszkańców Działdowa i okolic. W pomieszczeniach Domu Ludowego zorganizowano internat dla uczniów seminarium nauczycielskiego, bibliotekę z czytelnią oraz biuro porad prawnych. Biblioteka i czytelnia były początkowo warsztatami pracy dla seminarzystów. Znajdowali oni tutaj podstawową lekturę szkolną, beletrystykę, opracowania naukowe, prasę. Bibliotekę wyposażono w książki Zrzeszenia Ewangelików Polaków w Warszawie. Były tam książki ofiarowane przez znane firmy wydawnicze.^{29/} W zbiorach znalazło się dużo polskich książek, często unikalnych starych wydań. Książki te przynosili ze swoich domów sami uczniowie, wyszperano gdzieś ze strychów lub przechowywano przez pokolenia jako relikwie polskości. Książki te były bezcennymi nabytkami biblioteki, stanowiły dowód polskości Mazurów działdowskich. Najczęściej były to kancjonały, stare kalendarze, modlitewniki, wybory pieśni religijnych. Część tych zbiorów była później ekspozowana w Muzeum Mazurskim w Działdowie. Z biblioteki i czytelnia korzystali również mieszkańcy Działdowa i okolicy. Ludzie byli spragnieni polskich książek, ponieważ po zakończeniu wojny i powrocie Działdowa do Macierzy, na tych ziemiach nie było żadnej polskiej biblioteki, wszelkie dowody

28/ H. Szczęśliwska, op.cit., s.29

29/ E. Sukertowa-Biedrawina: Dawno a niedawno. Olsztyn 1965 s.54

polakości były łapione przez Prusaków a rzadkie polskie wydawnictwa, kancjonały i modlitewniki, były przez rodziny mazurskie przechowywane w ukryciu, były one częstojedynym kontaktem duchowym z Ojczyzną. Biblioteka Domu Ludowego spełniała szczególnie w pierwszym okresie istnienia bardzo ważną rolę, realizując cele postawione sobie przez Towarzystwo Przyjaciół Mazur.

Towarzystwo Przyjaciół Mazur, szczególnie dzięki działalności Domu Ludowego, zaczęło zyskiwać popularność. Z polskich partii politycznych współpracowały z Towarzystwem Chrześcijański Związek Jedności Narodowej oraz Narodowa Partia Robotnicza. Dążeniem Towarzystwa było również prowadzenie pracy wśród młodzieży mazurskiej. Praca miała obejmować działalność kulturalną, oświatową, sportową oraz organizację zespołów artystycznych. Zorganizowaniem tej działalności zajęł się młody Mazur z Brodowa - Karol Małłek. W roku 1923 powstało Koło Młodzieży Mazurskiej w ramach Towarzystwa Przyjaciół Mazur a prowadził je Karol Małłek.^{30/}

Działalność Towarzystwa była utrudniona ze względu na wzrost wpływów niemieckich. Trudna sytuacja gospodarcza Mazurów sprzyjała agitacji wśród młodzieży, której Niemcy proponowali osiedlenie się w Prusach Wschodnich. Drugą sprawą był konflikt między kościołem augsburskim a unijskim. Niemcy pragnęli odciągnąć Mazurów od kościoła augsburskiego, propagowali język niemiecki. Utrudniała sytuację również pewna grupa katolików, która utożsamiała ewangelików z Niemcami. Grupa ta skupiona była przy "Gazecie Działdowskiej", której redaktorem był znieniszony Warmiak - Franc Makolla. Ostrze "Gazety Działdowskiej" skierowano było na grupę cieszymiaków - Józefa Biedrawę, Pawła Klinocza

30/ Działdowo, op.ci., s.196

i współpracującą z nią Emilię Sukertową, którzy prowadzili ostrą walkę z germanizowaniem.^{31/}

Układ stosunków politycznych zahamował proces integracji, następował powien regres polskości, osłabła działalność Towarzystwa Przyjaciół Mazur. W końcu sierpnia 1924 roku odwiedził Działdowo wracający z podróży po Mazurach wschodnio-pruskich, sędziwy działacz PPS, senator Bolesław Limanowski. Zwiedził miasto i wieś okoliczne, a będąc pod wrażeniem bezwzględnej walki, jaką prowadzono w Prusach Wschodnich ze wszystkim co polskie, dostrzegając jak interesy partyjne niszczą na Działdowszczyźnie możliwość rozwoju narodowego ludności mazurskiej. Po powrocie do Warszawy ogłosił na łamach "Robotnika" list otwarty, poddając krytyce stosunki w powiecie działdowskim. Osiągnął swój cel, sprawy działdowskie stały się przedmiotem zainteresowania szerokich kręgów społeczeństwa polskiego. Zaczęto podejmować pracę, szukać środków naprawy sytuacji. Zostały przeprowadzone zmiany personalne, do Działdowa przyjechał wojewoda pomorski Stanisław Wachowiak. Zapewniono daleko idącą pomoc dla ludności mazurskiej. Przy bardzo czynnym współudziale Emilii Sukertowej i dr Adolfa Szymańskiego, pełniącego wówczas funkcję sekretarza wojewody pomorskiego, wypracowano nowy program działania, mający uzdrowić stosunki panujące na Działdowszczyźnie. Jego realizacja miała się opierać na czynnikach urzędowych a nie społecznych, jak w okresie poprzednim. Rolę czynnika społecznego nie mogło spełnić już tylko formalnie istniejące Towarzystwo Przyjaciół Mazur.^{32/}

Po przesrocie majowym w roku 1926 sprawy mniejszości narodowych w Polsce stały się problemem marginesowym. W obliczu

31/ tamże, s.200-201

32/ M.Szostakowska, op.cit., s.64-66

walk politycznych zmieniało się stanowisko rządu do spraw mazurskich. Przejaw tych tendencji uświadomił się w stosunku wojewody pomorskiego - Stefana Kirtiklisa - który uważał, że należy zaliczać odrębność Mazurów.^{33/}

Akcja uświadamiająca spoczęła znów na barikadach działaczy, wśród których znalazła się Emilia Sukertowa. W roku 1931 odbyło się w Działdowie zebranie grupy działaczy mazurskich, na którym przystąpiono do zorganizowania Związku Mazurów. Powołano tymczasowy zarząd, w skład którego weszli: dr Adolf Szymanski, Otto Eskierski, Karol Mażek, Jan Oprach, Jan Jagielko-Jacbertal, Gustaw Gronkowski i Edward Netz. Miejscowe władze polskie niezbyt przychylnie patrzyły na inicjatywę Mazurów. Uważano Związek za przejaw separatyzmu z akcenty radykalizmu - za przejaw komunistowania.^{34/}

17 stycznia 1932 roku doszło do spotkania organizatorów związku z przedstawicielami administracji państwowej. Krytycznie oceniono program Związku Mazurów, opublikowany p.t. "Tezy mazurskie" w sierpniu 1931 roku w "Gazecie Mazurskiej". W ten sposób inicjatywa utworzenia Związku została przerwana. Wszystkie akcje na rzecz Mazurów, podejmowane w początkach lat trzydziestych były utrudnione również poprzez ciężką sytuację gospodarczą w Działdowie, która była odbiciem ogólnych warunków w Polsce. Rosła liczba bezrobotnych. Ciężkie czasy przyszły również dla Mazurów, szwiniści polscy wyrażali dążenie do traktowania ich albo jak Polaków albo jak Niemców. Ożywiły działalność organizacje niemieckie w Działdowie.

Kolejną próbę utworzenia Związku Mazurów podjęli w roku 1935 Karol Mażek, Gustaw Loyding, dr Kurt Obitz i Jan

33/ tamże, s.67

34/ Działdowo, op.cit., s.205

Jagiello-Jaegerthal. Zebranie organizacyjne Związku Mazurów odbyło się w Działdowie 18 grudnia 1935 roku. Uchwalono, że głównym zadaniem organizacji będzie walka o przywrócenie Mazurów dla polskości i ukrócenie wśród nich wpływów niemieckich. Prezesem został Karol Małłek. Dużą wagę przywiązywania do zapoznania Mazurów z ich historią. Związek zyskał poparcie ze strony administracji państwowej. We wsiach uruchomiono świetlice do prowadzenia działalności kulturalno-oświatowej. Organizowano wycieczki do Polski i do Prus Wschodnich. W zakładowych bibliotekach, jak również i w istniejących, dużą wagę przywiązywano do gromadzenia ksiątek o tematyce regionalnej. Zakładano zespoły pieśni i tańca, eksponując folklor mazurski, dużymi osiągnięciami mógł się poszczycić chór męski i żeński, który kontynuował dobre tradycje koła śpiewaczego "Lutnia", założonego już w 1920 roku. Dla zespołów działających w świetlicach wiejskich odtworzono mazurski strój ludowy. Związek wydał drukien "Plon" i "Wesele Mazurskie", opracowane przez Karola Małłkę, udratyzowane obyczaje, obrzędy i pieśni ludu mazurskiego oraz śpiewniki dla szkół. Wydana została również praca dr Adolfa Szymańskiego "Mazury Prus Wschodnich przed zagładą" oraz Karola Małłki i Arno Kanta - "Jutrznia mazurska na gody". Pozycje te znalazły się w bibliotekach wiejskich, szkolnych i innych.

Związek Mazurów zajął się również sprawą młodzieży, pragnął wychować wspaniałą inteligencję. W tym celu zorganizował burzę dla młodzieży wiejskiej i dawał stypendia Mazurom uczącym się w innych miastach. W latach 1936-1938 Związek miał poparcie miejscowych władz. Jednakże w roku 1939, kiedy starostą działdowskim został Stebłowski, sytuacja znów pogorszyła się. Nowy starosta zupełnie nie rozumiał sytuacji narodowościowej na ziemi działdowskiej. Odnosił się wrogo do Mazurów i do Związku.

Na jego polecenie wydzielono z powiatu działdowskiego wielu działaczy mazurskich. Wśród wydalonych znalazł się Jerzy Burski, który prowadził wśród Mazurów pracę. Do prezosa Związku - Karola Małkta - kierowano zarzut dążeń separatystycznych.^{35/}

Związek Mazurów zapisał się w swej działalności dobrze zorganizowaną pracą na rzecz ludności mazurskiej, wielkie są jego osiągnięcia w organizowaniu życia kulturalnego i oświaty na Działdowszczyźnie. Ciąg jego działalności był krótki ale znaczący w życiu mieszkańców ziemi działdowskiej.

S z k o l n i c t w o było przedmiotem troski działaczy działdowskich już od pierwszych chwil powrotu do Polski. Najpierw miało się zająć szkolnictwem podstawowym. Przed wojną istniało na terenie powiatu 45 szkół. W roku 1920, wliczoną czynnych było 20 szkół w niepełnym wymiarze godzin. Pracujący nauczyciele nie wszyscy znali język polski, religia ewangeliczna była nauczana jedynie w języku niemieckim. Inspektor szkolny, Paweł Klinosz, zajął się energicznie szkolnictwem, tak że w roku 1922 istniało już w powiecie 91 szkół mimo pewnego braku nauczycieli. Sytuacja w szkolnictwie była trudna w całej Polsce. Dlatego też już w roku 1919 w Warszawie postanowiono, że w Działdowie zostanie utworzone seminarium nauczycielskie, które przygotowuje kadry dla szkół podstawowych. W roku 1920 przystąpiono do jego organizacji. Po początkowych kłopotach organizacja seminarium ruszyła z miejsca. Do Działdowa przybył ks. Bald Łódź, który miał poparcie władz oświatowych i Towarzystwa Przyjaciół Mazur. Został dyrektorem seminarium. Mimo trudności lokalowych, personalnych i braku pieniędzy, w roku 1921 seminarium przyjęło pierwszych uczniów. Przed seminarium stawiano

^{35/} tamże, s.200-210

od początku ambitne zadania. Przede wszystkim wykształcenie nauczycieli dla istniejących szkół, wychowanie działaczy do pracy oświatowej a także ludzi, którzy prowadziliby pracę wśród Mazurów działdowskich i zakordonowych.

W roku 1925 obowiązki dyrektora przejął pedagog Józef Biedrawa, który przybył do Działdowa ze Śląska cieszyńskiego. Był to doskonały organizator, który wypracował w działdowskim seminarium specyficzne formy kształcenia młodzieży. Dużą wagę przywiązywano do wychowania regionalnego, młodzież poznawała przeszłość ziemi mazurskiej, zbierała mazurskie legendy, baśnie, przysłowia i pieśni.^{36/} W pracy tej wyróżniali się szczególnie tacy uczniowie, jak Jerzy Burski, który zebrał około 400 gadek, opowieści mazurskich, Bohdan Wilanowski, Robert Gorich. Opracowane przez nich teksty były materiałem służącym do komponowania regionalnych widowisk, festynów, były materiałem programowym dla świetlic wiejskich. Młodzież seminarium działała w kółku krajoznawczym, opracowywała na podstawie przekazów pisanych i tradycji ustnych monografie poszczególnych wsi powiatu działdowskiego. Wędrując po terenie Działdowszczyzny, odkrywali często unikalne eksponaty kultury ludowej, gromadzone następnie w Muzeum Mazurkim w Działdowie. Przywozili z wypraw stare książki, kancjonały, powiększając zbiory biblioteki seminarium. Uczniowie opracowali monografie prawie wszystkich wsi powiatu, niektóre z nich zachowały się do dziś w Instytucie Badań Naukowych im. Kręczyńskiego w Olsztynie. Na podstawie tych prac Emilia Sukertowa-Biedrawina opracowała "Przewodnik krajoznawczo-histeryczny po działdowskim powiecie", wydany staraniem Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, Oddział w Działdowie w roku 1937.

^{36/} tamże, s. 212-213

Nauczyciele i uczniowie seminarium byli organizatorami biblioteki w Domu Ludowym i biblioteki szkolnej, która dzięki ich pracy, apelowi Sukertowej, poparciu władz centralnych w krótkim czasie posiadała dość duży księgozbiór.^{37/}

Do dziś w zbiorach liceum ogólnokształcącego znajdują się książki z pieczętkami Państwowego Seminarium Nauczycielskiego, Biblioteki Uczniowskiej przy Gimnazjum, Koła Krajoznawczego przy PSN, Biblioteki Nauczycielskiej./zob.zdj.nr 2,3,4/.

Bibliotekę seminarium pomagali prowadzić uczniowie, na pracach ręcznych oprawiano książki z biblioteki szkolnej. Było to programowym zajęciem w młodszych klasach. W seminarium wydawano były różne pisma szkolne, np. "Pierwsze kroki" /wyszło 6 numerów/. Ogłaszano w nich spisy lektur dla poszczególnych klas, krótkie recenzje ciekawych książek, znajdujących się w bibliotece szkolnej. Pisano artykuły z życia szkoły, drukowano także próski literackie uczniów. Później wychodziły pisma "Nasze Komunikaty", "Działdowianka", satyryczne pismo "Bicz Boży". Teatr szkolny, działający pod egidą "Drańniej Ponocy", był znany nie tylko w szkole, ale także w mieście i w terenie.

Pierwsi maturzyści wyszli z Seminarium w Działdowie w 1926 roku. Wychowankowie odegrali ważną rolę na Działdowszczyźnie szczególnie w ostatnich latach przed wybuchem wojny a po wyzwoleniu na terenie Warmii i Mazur. Uczniowie Seminarium rekrutowali się nie tylko spośród Mazurów działdowskich ale także zza kordonu. Przebýwali również kandydaci z innych województw.

Od chwili założenia Seminarium istniała konieczność wzniesienia nowego budynku. W 1923 roku Rada Miejska Działdowa wykupiła plac pod budowę gmachu szkoły. Nowy budynek został

37/ K.Ważlek: Interludium mazurskie.Wspomnienia 1920-1939.Warszawa 1968 s.267. Autor podaje, że biblioteka Domu Ludowego liczyła 5.500 książek.

oddany do użytku w 1935 roku, kiedy Seminarium likwidowano a na jego miejsce tworzone gimnazjum i liceum. Likwidacja Seminarium wiązała się z reformą szkolną, przeprowadzaną w Polsce. Pierwsza klasa gimnazjum została otwarta we wrześniu 1933 roku, jeszcze w gmachu seminarium. Z chwilą oddania do użytku nowego budynku szkolnego, seminarium i gimnazjum przeniesione zostały do nowej szkoły. Stanowisko dyrektora powierzono Józefowi Biedrawie, pracowała nadal w większości kadra nauczycielska z seminarium, przeniesione również formy pracy z młodzieżą, wypracowane w seminarium. W roku szkolnym 1937/1938 uruchomiono pierwszą klasę liceum humanistycznego. W gimnazjum i liceum ożywiło się życie kulturalne i oświatowe miasta, kontynuowano najlepsze tradycje seminarium. Żywą działalność prowadziło koło krajoznawcze, wzbogacając w coraz to nowe ekspozycje miejscowe muzeum. Członkowie koła pracowali przy wykopaliskach archeologicznych, prowadzonych w Gródkach. Działała orkiestra dęta i smyczkowa, zorganizowany był chór szkolny i teatrzyk. Turystyką pieszą i akcją obozową upowszechniała pierwsza drużyna harcerska. Bazą maturalną szkoły stanowiły dobrze wyposażone gabinety przedmiotowe i biblioteka.

Z inicjatywy Towarzystwa Przyjaciół Mazur i Emilii Sukertowej rozpoczęła działalność szkoła gospodarcza dla dziewcząt. Początkowo, w roku 1926, były to trzymiesięczne kursy, które cieszyły się dużym zainteresowaniem dziewcząt nie tylko z okolic Działdowa ale również zza kordonu, z Mazur, Warmii i Powiśla. Wobec dużego zainteresowania, kursy przedłużono do siedmiu miesięcy a w 1934 roku utworzono roczną Państwową Szkołę Żeńską w Malinowie. Oprócz przedmiotów praktycznych uczono w szkole języka polskiego i historii. Szkołą kierowała Jadwiga Nadańska.^{30/}

30/ E. Sukertowa-Biedrawina, op.cit., s. 121

Dla chłopców utworzono w roku 1927 szkołę rzemieślniczą uczącą kowalstwa i ślusarstwa. Placówka ta powstała z inicjatywy Towarzystwa Szkoły Rzemieślniczej. Przy szkole istniała burs.

Tak więc w okresie międzywojennym Działdowo było znaczącym ośrodkiem szkolnym, spełniającym w środowisku ważną rolę. Działy tu następujące szkoły: powszechna, wydziałowa, rzemieślnicza, dokształcająca zawodowa, szkoła rolnicza żeńska, kursy dla analfabetów, seminarium nauczycielskie, później gimnazjum i liceum oraz uniwersytet ludowy, prowadzony przez Towarzystwo Czytelni Ludowych.

Ważne miejsce w życiu kulturalnym, oświatowym i politycznym zajmowała *G a z e t a M a z u r s k a*. Towarzystwo Przyjaciół Mazur uważało za konieczne wydawanie czasopisma dla Mazurów, drukowanego gotykami. Jednakże próby przez nie czynione nie dały rezultatu. Ostatecznie wydawcą Gazety zostało Zrzeszenie Ewangelików Polaków w Warszawie a Towarzystwo Przyjaciół Mazur było od roku 1929 współwydawcą.

Pierwszy numer "Gazety Mazurskiej" ukazał się 3 grudnia 1922 roku wraz z otwarciem Mazurskiego Domu Ludowego w Działdowie. Przez pierwsze pół roku redaktorem był ks. Feliks Gloch a następnie Emilia Sakertowa. Początkowo Gazeta była niewielką objętościowo, drukowana tak jak zamierzano - gotykami. Stopniowo zwiększono jej objętość i wprowadzono antykwę. Głównym założeniem wydawców tego czasopisma było zdobywanie Mazurów dla polskości, zapoznanie z historią tych ziem i spopularyzowanie spraw mazurskich w społeczeństwie. Towarzystwo Przyjaciół Mazur pragnęło część wydawanej Gazety przeczmyć dla Mazurów w Prusach Wschodnich. Niewiele jednak numerów zdołano tam przedrukować.

Powiodła się natomiast sprawa przorczania za kordon

strónu "Kryżaków" Henryka Sienkiewicza, wydanego staraniem "Gazety Mazurskiej".^{39/}

Zadanie stawiano przed "Gazetą Mazurską" w pełni spełniały Kalendarze dla Mazurów. Zgodnie z decyzją Ministra Spraw Zagranicznych, kalendarze choć drukowane w Warszawie, miały być przeznaczone dla ludności mazurskiej w Prusach Wschodnich.

Wydawanie kalendarza potraktowano jako utrzymanie tradycji polskich kalendarzy, rozprowadzanych wśród ludu mazurskiego od pierwszej połowy XIX wieku. Naże kalendarzyki ukazywały się w latach 1835-1843 w Królewcu, nakładem Tharwings. W latach 1849-1862 wydał Hensel w Elbu pierwsze Kalendarze Królewsko-Pruskie, których kontynuacją było 37 roczników Kalendarza Królewsko-Pruskiego, redagowanego przez Marcina Giersza. Równoległe z Gierszem redakcją kalendarza ewangelickiego polskiego dla Mazur, Śląska i Kaszubów podjął się Jan Karol Sembrzycki. Po śmierci Marcina Giersza wydawanie kalendarza przejął jego krewny, Otto Gerss, który nadał kalendarzowi antypolski charakter. Do tej formy kalendarzowej powrócili Niemcy w okresie międzywojennym, oddając jego redakcję w ręce Paula Hensla z Piasa. Kalendarz Hensla pisany był fatalną polszczyzną i w duchu wybitnie antypolskim, wywoływał niezadowolone wśród ludności mazurskiej. W tym właśnie momencie władze polskie powierzyły redakcję polskiego kalendarza Emilii Sukertowej. Redaktorka nawiązała współpracę z działaczami zakordonowymi. Zaczęły napływać materiały od Reinholda Barcza i Gustawa Leydinga ze Szczytna, Jana Jagielskiego-Jaegerstala z Elbu oraz Mirosława Fryderyka Leyka z Westwalii.

Na pierwszej stronie okładki kalendarza umieszczony był motyw ludowy, w pierwszych rocznikach autorstwa warszawskie-

^{39/} tamże, s. 65

go grafika Zygmunta Lorenza, od 1931 roku wprowadzono motyw ze starej skrzyni mazurek a od 1936 rysunek przedstawiający szewca przy pracy, wykonany przez młodego malarza mazurskiego, Hieronim Skurpakiego. Dziewięć roczników kalendarza z lat trzydziestych miało złotą okładkę, dlatego Mazurzy nazywali go "złotym kalendarzem" a Niemcy "złotym niebezpieczeństwem". Pierwszy rocznik kalendarza, tłoczony gotyckimi czcionkami, wyszedł z druku w Warszawie na rok 1924. Ostatni, redagowany przez Karola Nałkka, wydany przez Związek Mazurów, wyszedł w roku 1939 na rok 1939. W każdym tomie oprócz kalendarium były wiadomości gospodarcze, historyczne, literackie i inne. W Działdowie powstał komitet redakcyjny, który współpracował z Emilią Sukortową. W komitecie działali również Mazurzy, jak np. Piotr Młodoch.

Kalendarz drukowano w Warszawie i opatrywano napisem "tłoczony w drukarni Seweryna Pieniężnego w Olsztynie". Do roku 1931 przewożono kalendarze nielegalnie do Prus Wschodnich. Było to bardzo niebezpieczne przedsięwzięcie, dlatego też od roku 1931 zebrane materiały dostarczano Sewerynowi Pieniężnemu, który drukował je w Olsztynie.^{40/}

Kalendarz, rodzaj popularnej encyklopedii, wypełniał posłannictwo wyjątkowe. Obok rzetelnego wykazu miesięcy, tygodni i dni, kalendarz zawierał rejestr świętych oraz poradnictwo gospodarcze, rozłożone odpowiednio w czasie. Nie brakowało w nim popularnych artykułów, gawęd, rozpraw o ludziach i zdarzeniach, o ojczywej historii, kulturze. W czasie germanizacji ludu warmińsko-mazurskiego, kalendarze, jako wydawnictwa niezmiernie popularne wśród tego ludu, odegrały bardzo ważną rolę w budzeniu i podtrzymaniu ducha polskości.

^{40/} Działdowo, op.cit., s.218

Muzeum Mazurskie w Działdowie zostało otwarte 17 lipca 1927 roku w obecności gości z Warszawy, Torunia i Łowia oraz przedstawicieli miejscowego społeczeństwa. Otwarcie muzeum poprzedziły liczne przygotowania i prace związane z uruchomieniem placówki. Inicjatorem tego przedsięwzięcia była Emilia Sukertowa i Józef Biedrawa. Opracowano i przeprowadzono ankietę o zabytkach archeologicznych, dowiadując się, że wiele z nich znajduje się na terenie powiatu. Młodzież z seminarium na licznych wycieczkach po Działdowszczyźnie zebrła wiele ekspozatów.

Do otwarcia muzeum przyczyniło się między innymi Koło Przyjaciół Mazur, utworzone we Łwowie, które zebrało na ten cel tysiąc złotych. Na czele komitetu muzealnego stanął starosta Jan Pawlica. Początkowo zamierzano wykorzystać na muzeum salę zankową, ale ta była wykorzystywana przez kościół ewangelicki. Ostatecznie muzeum znalazło pomieszczenie w dwóch salach Mazurskiego Domu Ludowego. Zbiory muzealne stanowiły dary ludności, ekspozyty z wykopalisk prowadzonych na terenie powiatu. Wśród darów od ludności były kafle mazurskie, przedmioty sztuki użytkowej, obrazy, książki, stare fotografie, przedmioty i sprzęt wiejski. Senator Limnowski przekazał muzeum rękopis swojej pracy "Mazowsze Pruskie".

Dzięki muzeum wzrosło ogromnie zainteresowanie przeszłością Mazur i ze strony mieszkańców, i młokców. Działalność muzeum opierała się na pracy społecznej, nie było stałych godzin otwarcia. Emilia Sukertowa-Biedrawa i Józef Biedrawa udostępniali muzeum mieszkańcom przeważnie w niedzielę po nabożeństwie a w inne dni na prośbę zwiedzających. W pracy tej pomagali uczniowie seminarium. Muzeum działdowskie spełniało również rolę pracowni młokowej dla osób zainteresowanych pro-

blenem mazurskim. Gromadzone bowiem wydawnictwa dawne i współczesne, były czasopisma i inne wydawnictwa podejmujące problematykę mazurską. Znajdowały się tu także prace przygotowane przez uczniów seminarium, a dotyczące przeszłości Działdowszczyzny. Zbiory były dobrze opracowane, skatalogowane, podejmowano także próby robienia opracowań bibliograficznych ródach tematów mazurskich.

Wszystkie zbiory Muzeum Mazurskiego zginęły w czasie ostatniej wojny, jedynie niektóre wydawnictwa i rękopisy zostały uratowane dzięki poświęceniu i wysiłkowi Emilii Sukertowej-Biedrawiny i innych działaczy działdowskich tamtego okresu. Część z nich została po wojnie zgromadzona w Stacji Naukowej w Olsztynie, założonej przez Emilię Sukertową-Biedrawiną. Po wyzwoleniu usiłowano odszukać zbiory, część z nich była zakopana w ogrodzie znajdującym się obok muzeum, ale okazało się, że okupant je odnalazł i z premedytacją zniszczył, jak i inne ślady polskości na tych ziemiach.

W zaspakajaniu potrzeb czytelniczych uczestniczyły oprócz wymienionych, inne biblioteki, których powstawało coraz więcej i obejmowały coraz szersze rzesze czytelników. Obok bibliotek szkolnych i parafialnych, istniały biblioteki towarzystw kulturalno-oświatowych. W spisie bibliotek oświatowych na dzień 1 stycznia 1930 roku znajdowały się następujące biblioteki:

- Towarzystwa kolarzy - 199 tomów
- Funkcjonariuszy Policji Państwowej - 170 tomów
- więzienna - 74 tomy
- Zboru Ewangelickiego - 173 tomy
- Towarzystwa Powstańców i Wojaków - 68 tomów
- Mniejszości Gródki - 400 tomów
- 3 biblioteki Towarzystwa Czytelni Ludowych - 3541 tomów

Pierwsza biblioteka Towarzystwa Czytelni Ludowych prowadziła działalność od roku 1920. W roku 1926 przyjechał na ilustrację działalności TCL delegat zarządu głównego z Poznania. Wtedy to, 23 stycznia odbyło się zebranie komitetu powiatowego TCL, na którym postanowiono powołać osobny podkomitet dla miasta Działdowa. Prezesem podkomitetu został Roman Adamski - naczelnik kasy skarbowej.^{42/} Bibliotekarką została pani Finkowa. Wybór podkomitetu przyczynił się do ożywienia pracy biblioteki. 9 stycznia 1927 roku odbyło się otwarcie czytelni TCL w pomieszczeniu przy ulicy Kościelnej. Oprócz księgozbioru, liczącego 1100 dzieł i 300 broszur, znajdowały się w niej liczne dzienniki i tygodniki.^{43/} W tym samym roku prezes Roman Adamski zakupił dla czytelni radio, którego można było słuchać w godzinach otwarcia czytelni.^{44/}

Działalność TCL opierała się na inicjatywie społecznej. Wydatki na działalność bibliotek TCL pochodziły ze składek członkowskich, dotacji z Wydziału Powiatowego, zbiorów pieniężnych, organizowanych szczególnie w dniu 3 maja. Organizowano również zabawy i majówki.^{45/}

W dziesiątą rocznicę odzyskania niepodległości przez Polskę, wydano odezwę do ludności powiatu działdowskiego, wzywającą do składania darów na żywy pomnik niepodległości - Bibliotekę Ludową.^{46/}

42/ Przegląd Oświatowy 1926 nr 3 s.107. Prezesem komitetu powiatowego był ks.prof. Zuchowski.

43/ Gazeta Mazurska 1927 nr 3 s.11

44/ Gazeta Mazurska 1927 nr 18 s.71

45/ Rozmowa przeprowadzona z byłą bibliotekarką TCL w dniu 15 stycznia 1979 roku - Jadwigą Kliniewską-Rogowską. Jadwiga Kliniewska pracowała w księgarni TCL a następnie w bibliotece w latach 1929-1932 wraz z Moniką Piłeta.

46/ Gazeta Mazurska, Nowiny. 1928 nr 43 s.170

Towarzystwo Czytelni Ludowych zorganizowało również księgarnię udziałową, która mieściła się przy ulicy Dworcowej. TCL wydało drukowaną odezwę do nauczycieli, zachęcającą do kupowania w tej księgarni. Księgarnia działała przez półtora roku a następnie została zlikwidowana. Zyski z Księgarni przeznaczono na zakup książek.^{47/}

W wyniku tej działalności zakupiono w roku 1930 - 20 bibliotek wędrownych. W każdej biblioteczkę znajdowało się 100 tytułów. Biblioteczki zostały umieszczone w specjalnych szafkach a przeznaczoną były dla 20 wsi. Biblioteczkami zajmowali się ludzie przeszkoleni na kursie, na którym został wygłoszony odczyt, przygotowany przez instruktora oświaty pozaszkolnej przy Wydziale Powiatowym - Piotra Piszemnego.^{48/}

27 lutego 1934 roku odbyło się doroczne walne zgromadzenie TCL, na które przybył z Poznania dyrektor ks. Antoni Ludwiczak. Prezesem został w dalszym ciągu Roman Adamki. TCL zakupiło od kasy chorych dom przy ulicy Pocztowej za sumę 8.660 zł., do którego została przeniesiona czytelnia.^{49/} Utworzenie oddzielnego komitetu powiatowego i podkomitetu dla miasta Działdowa w roku 1926, łączyło się ze zbyt słabą działalnością biblioteczną w powiecie.^{50/}

W roku 1927 istniały mże księgozbiory - komplety ruchome w następujących wsiach: Białki, Krasnołka, Morawki, Płośnica, Słupie i Wielki Łęck. Biblioteczki zawierały po 50 książek. W roku 1929 nie zmieniła się liczba kompletów wysyła-

47/ Rozmowa przeprowadzona z Jadwigą Kliniowską-Rogowską w dniu 15 stycznia 1979 roku.

48/ Gazeta Mazurska 1930 nr 16 s.63

49/ Gazeta Mazurska 1934 nr 39 s.196

50/ Przegląd Oświatowy 1926 nr 3 s.107

nych przez TCL w Działdowie. W roku 1927 powstała stała biblioteka TCL w Iławie. W skład jej księgozbioru wchodziły książki TCL, 400 książek przeznaczonych przez Stowarzyszenie Społyców "Spółnia" w Nżawie oraz 41 tomów z Biblioteki Związku Zawodowego Kolejarzy w Warszawie.^{51/} Po zakupieniu 20 biblioteczek, zwiększyła się ilość miejscowości, posiadających księgozbiory. W latach 1931 i 1932 TCL posiadało 3 biblioteki stałe i 25 ruchomych. W następnych latach ilość biblioteczek zmniejszała się do 15. /zob. tabela 1/.

Tabola nr 1
Dane obrazujące działalność bibliotek TCL
w latach 1927 - 1938

Rok	Ilość bibliotek		Ilość książek	Ilość czyteln.	Ilość wypożyczeń
	stałych	ruchomych			
1927	3	9	2.062	210	10.500
1928	3	6	1.906	343	6.387
1929	3	6	3.541	246	8.700
1931	3	25	x	x	x
1932	3	25	x	x	x
1933	3	14	2.925	126	8.261
1934	3	13	3.111	621	13.053
1935	3	15	3.271	437	11.339
1936	2	15	3.359	588	9.982
1937	3	x	3.419	374	14.825
1938	3	15	3.419	351	14.825

x - brak danych

Z r ó d ł o: Zbiory prywatne Jan Wróblewskiego

W latach 1931-1938 księgozbiór TCL nie zwiększył się. Jeszcze w 1938 roku stan księgozbioru był niższy niż w roku 1929. Było to zapewne powodem zmniejszania się ilości bibliotek wędrownych, spowodowanych niszczeniem się księgozbioru. Drugą przyczyną było powstawanie nowych bibliotek. Przewodnik krajoznawczy z roku 1937 podaje, że oprócz już wymienionych bibliotek, istniały: Biblioteka Centrali Sejmikowej i Straży Granicznej. Biblioteki organizacji i instytucji, oprócz TCL, posiadały 2.500 tomów, gimnazjum - 5.500 a szkoła powszechna - 3.000 tomów.^{52/}

W roku 1932 zapoczątkowano prace w Powiatowej Centrali Bibliotek Ruchomych, powołanej przy Powiatowej Komisji Oświatowej. Organizacją biblioteki zajmował się Piotr Pazenny - instruktor oświaty pozaszkolnej przy Wydziale Powiatowym a potem przy Inspektoracie Oświaty.^{53/}

Biblioteka mieściła się w Starostwie a finansowana była z budżetu samorządu. Książki otrzymywano z zakupów centralnego i z zakupów dokonywanych w miejscowych księgarniach. Całkowite zorganizowanie Centrali zostało ukończono w lutym 1934 roku. Uruchomiono wtedy 20 znormalizowanych kompletów po 50 książek w każdym. Książki umieszczone w szafkach - walizkach, wykonanych przez miejscowego stolarza Kozłowskiego, według wzoru Poradni Bibliotecznej Nr 5 w Warszawie. Kompletów te zostały rozłożone na teren powiatu i cieszyły się dużym powodzeniem.

Uroczyste otwarcie istniejącej Centrali odbyło się 17 listopada 1934 roku. W uroczystości wzięli udział: zastępca

51/ Zbiory prywatne Jęm Wroblewskiego. Spis bibliotek oświatowych na dzień 1 stycznia 1932 roku

52/ E. Sukertowa-Biedrawina: Przewodnik krajoznawczo-historyczny po działkowiskim powiecie. Działkowo 1937 s. 11

53/ Rozmowa przeprowadzona w dniu 3 maja 1979 roku z Piotrem Pazennym, organizatorem Powiatowej Centrali Bibliotek Ruchomych.

starosty Kleberg, Inspektor Szkolny R.Kempf oraz przedstawiciele władz i społeczeństwa.^{54/}

W roku 1935 zorganizowano jeszcze 2 komplety. Książki w tych kompletach pochodziły z zakupu /30 egz./ oraz z darów - 51 egz. Na koniec roku 1936 w Powiatowej Centrali było 1156 książek.^{55/}

Każdy komplet był zaopatrzony w katalog ścienny, regulamin dla czytelników, zeszytik do notowania uwag o książkach i czytelnikach oraz wskazówki dla bibliotekarza. Komplety były przekazywane głównie do szkół i obsługiwane przez nauczycieli.^{56/} Opracowania książek zajmował się Piotr Pszenny - instruktor oświaty pozaszkolnej, Benigna Gapińska /Pszenna/ - nauczycielka szkoły podstawowej oraz Janina Czajkowska - nauczycielka prowadząca bibliotekę nauczycielską. /zob.zdjęcie 7/. Organizatorzy ukończyli 10-dniowy kurs bibliotekarski w Wejherowie, zorganizowany przez Kuratorium Okręgu Szkolnego Pomorskiego w dniach 20-30 czerwca 1932 roku. Kurs prowadził kierownik Oddziału Oświaty Pozaszkolnej - Kazimierz Krukowski. Wykładowcą była między innymi Wanda Dąbrowska - kierownik Poradni Bibliotecznej przy warszawskim kole Związku Bibliotekarzy Polskich.^{57/}

Praca przy kompletach była społeczna i trwała często do późnej nocy. Na końcu każdego roku szkolnego komplety wracały do Centrali i po dokonaniu potrzebnych napraw i uzupełnień, wysyłano je z początkiem roku szkolnego w teren. Skład księgozbioru był następujący: 80% beletrystyki i 20% książek popularno-naukowych. W roku 1939, w czerwcu, komplety zostały jak zawsze zgromadzone w Centrali i we wrześniu, po wstąpieniu Niemców do Działdow-

54/ K.Krukowski: Uruchomienie Powiatowej Centrali Bibliotecznej w Działdowie. Bibliotekarz R.VI:1935/36 s.142-143

55/ Sprawozdanie i statystyka roczna Powiatowej Centrali Bibliotek Ruchomych. Aneks nr 1

56/ Rozmowa przeprowadzona z Piotrem Pszennym w dniu 5 maja 1937

wa, zostały wraz z szafkami spalone w miejscowej gazowni.^{58/}

Na podstawie dostępnych materiałów i źródeł należy stwierdzić, że w latach 1920-1939 życie kulturalne i oświatowe na Działdowszczyźnie przeżywało okres prężnego rozwoju. W trudnych i nieprzychylnych warunkach rozwinęło się szkolnictwo, działały liczne stowarzyszenia, zdołano zorganizować szereg bibliotek, które w sumie mogły się poszczycić poważnymi zbiorami. A przecież w chwili przejęcia Działdowa przez wojska polskie w 1920 roku, nie było ani jednego polskiego księgozbioru. Biblioteki poprzez uczniów oraz komplety ruchome docierały do szerokich kręgów czytelników w terenie, posiadały bogate, dobrze opracowane zbiory. Działały teatryki szkolne, chóry, orkiestry. Ważną funkcję spełniało muzeum oraz wychodzące w Działdowie czasopisma i książki. Spełniała również Działdowszczyzna rolę przyczółka, oddziałującego na Polaków - Mazurów, mieszkających w Prusach Wschodnich. Choć prace dotyczącą repolonizacji Mazurów, nie zawsze były prowadzone właściwie, nie zawsze znajdowały właściwy grunt i ludzi, Działdowo żyło polskim życiem dzięki ofiarności i wysiłkowi ludzi tu mieszkających, spełniało specyficzną, trudną ale bardzo ważną rolę w międzywojennej rzeczywistości.

3. Czasy najnowsze

Okres wojenny był trudny dla ludności, tak jak w całej Polsce. W kwaterze gestapo zginęło wielu Polaków.^{59/}

W koszarach Niemcy zorganizowali obóz przejściowy. W początkowym okresie był to obóz zagłady, w którym dokonano masowych

57/ Zbiory prywatne Benigny Pszonnej. Zaświadczenie z ukoniecznia kursu.

58/ Rozmowa przeprowadzona z Piotrem Pszonym w dniu 3 maja 1979r.

59/ Komorniki. Oprac. Jerzy Lewandowski. Olsztyn 1965

egzotacji a po roku 1940 - obóz karny. Zginęło w nim 10.000 osób.^{60/} Działdowo zostało wyzwolone 17 stycznia 1945 roku.

Przeszłość powiatu działdowskiego kształtowała się pod wpływem wielu czynników nie znanych na innych terenach. Przede wszystkim znaczenie miało usytuowanie geograficzne. Powiat położony był na styku Mazowsza, Prus Wschodnich i Pomorza, a więc trzech części Polski o odmiennej przeszłości i różnym poziomie rozwoju gospodarczego. Był to powiat typowo graniczny. Po odzyskaniu ziem zachodnich i północnych, stał się jednym z centralnych, mających duże perspektywy rozwoju. Szczególnie korzystne było jego usytuowanie komunikacyjne. W okresie międzywojennym powiat działdowski nie posiadał żadnego poważniejszego zakładu przemysłowego. A i te nieliczne i niewielkie, jakie istniały, zostały w czasie wojny poważnie zniszczone.

Mimo to już w roku 1945 wznowiły swoją działalność. W Działdowie powstała w 1946 roku Spółdzielnia Pracy "Ruta Szklana", Drukarnia Państwowa, Spółdzielnia Pracy Stolarzy "Awangarda", Spółdzielnia Inwalidów "Jedność". W Lidzbarsku powstała garbarnia oraz Spółdzielnia Inwalidów "Walność". Spółdzielnie pracy powstały z drobnych zakładów, uruchomionych zaraz po wojnie. W oparciu o miejscowy surowiec - kruszywo - powstały Zakłady Produkcji Elementów Budowlanych w Lidzbarsku, zakład produkujący prefabrykаты dla budownictwa wiejskiego "Kombet" w Komornikach oraz Zakład Produkcji Elementów Hal Przemysłowych w Gralesiu. Oprócz tych dużych zakładów, działa szereg mniejszych, takich jak cegielnie, betoniarnie, tartaki.

Zmieniła się również sytuacja na wsi. Przeprowadzona została reforma rolna i klasyfikacja gruntów. Wzrosła produkcja

^{60/} Obóz w Działdowie. Warszawa 1968

roślinna i zwierzęca. Stopniowo wzrastała baza materialna wsi i zmieniała się organizacja produkcji rolnej. Postęp w rolnictwie został osiągnięty dzięki mechanizacji. W ciągu 20 lat zelektryfikowano wsię, przeprowadzono meliorację. Powstały organizacje i instytucje rolnicze, takie, jak: spółdzielnie mleczarskie, pszczelarsko-ogrodnicze, spółdzielnie oszczędnościowo-pożyczkowe, Centrala Nasienna, Bank Rolny. Rozwinął się handel i usługi. Duże osiągnięcia na budownictwo mieszkaniowe, państwowe, indywidualne i spółdzielcze.

Rozwój przemysłu, budownictwa, jak również wielu innych pozarolniczych działów gospodarki narodowej, zmienił w dużym stopniu w powiecie działowskim, jak i w całym kraju, strukturę ludności według zatrudnienia. Zmiany te polegały przede wszystkim na wzroście odsetka ludności utrzymującej się ze źródeł pozarolniczych. Udział ludności wiejskiej w ogólnej liczbie ludności wynosił w roku 1960 - 73,4 %, w 1965 - 72,3 % a w roku 1972 - 69 %. Natomiast źródła pozarolnicze były podstawą utrzymania dla 42,9 % ludności w roku 1960 a 52,5 % w roku 1970. Z powyższego należy sądzić, że część mieszkańców wsi pracowała w miastach, nadal mieszkając na wsi, oraz wskazuje na zjawisko rozszerzania się na wsi działalności pozarolniczej, w tym głównie przemysłu i usług.

Od pierwszych dni po wyzwoleniu zajęto się sprawami oświatowymi. Zorganizowano szkolnictwo podstawowe mimo braku nauczycieli, podręczników, pomocy naukowych. Już w roku 1945 siedź szkół powiatu została odbudowana. W następnych latach zwrócono uwagę na jakościowy rozwój szkolnictwa. Wzrosła ilość szkół siedmioklasowych, rozwinęło się budownictwo szkół, zwiększyło wyposażenie w pomoce naukowe. W roku 1957 na terenie powiatu istniało 61 szkół podstawowych, w tym 33 siedmioklasowe.

W roku 1974 były 74 szkoły, w tym 42 ośmioklasowe. W roku 1970 istniało w szkołach 85 bibliotek, posiadających 159.800 tomów księgozbioru.

Również w roku 1945 wznowiono działalność średniej szkoły ogólnokształcącej a w 1947 zorganizowano średnią szkołę zawodową. W roku 1963 utworzono Zasadniczą Szkołę Wielozawodową, w roku 1961 powstało Technikum Ekonomiczne. Założona po wojnie w Gródkach Zasadnicza Szkoła Rolnicza, została zniszczona w latach pięćdziesiątych w Technikum Rolniczo. W ostatnich latach powstało Liceum Medyczne i Liceum Zawodowe. Młodzież miała więc szerokie możliwości kształcenia. Część absolwentów szkół znalazła zatrudnienie w zakładach uspołecznionych, inni kontynuowali naukę w szkołach średnich i wyższych.

Tabela nr 2
Struktura zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej
w powiecie działowskim wg osiągniętego poziomu
wykształcenia w 1968 roku

Poziom wykształcenia	Zatrudnienie		
	Ogółem	mężczyźni	kobiety
O g ó ł e m	8.141	5.481	2.700
Wyższe	154	102	52
Średnie zawodowe	829	363	466
Średnie ogólne pełne	267	101	166
Średnie ogólne niepełne	351	136	215
Zasadnicze zawodowe	641	363	248
Podstawowe ukończone	3.607	2.809	1.098
Podstawowe nieukończone	2.032	1.577	455

Ź r ó d ł o: Spis kadrowy, przekroje terenowe. Stan w dniu 31. stycznia 1968 r.

Rozwój oświaty i podnoszenie gospodarki powiatu sprzy-
jało podnoszeniu poziomu kulturalnego społeczeństwa. Ważną rolę
pod tym względem odegrały biblioteki, kina, radio, telewizja,
świetlice, zespoły artystyczne. W powiecie działdowskim działało
6 kin stałych i jedno objazdowe./zob.tabela 3/

Tabela nr 3

Abonenci radia i telewizji oraz widzowie
w kinach w powiecie działdowskim w latach 1959-1972

Rok	Radioabonenci	Abonenci telew.	Widzowie w kinach
1959	7.000	6	216.000
1961	7.700	66	236.000
1963	7.800	319	227.000
1965	8.100	914	262.000
1967	8.100	2.057	271.000
1969	8.500	3.433	193.000
1972	8.600	6.400	184.000

Z r ó d ł o: Roczniki statystyczne województwa olsztyńskiego
za lata 1959-1972

Placówki kultury - świetlice i domy kultury - przeszły
kilka faz rozwojowych. Bezpośrednio po wojnie działalność świe-
tlicowa była prowadzona przez związki zawodowe, związek "Sam-
pomoc Chłopska". Organizacją działalności kulturalnej zajmował
się Powiatowy Dom Kultury, przy którym działały liczne zespoły.
W 1956 roku powstał w Działdowie Spółdzielczy Ośrodek Kultury,
utrzymywany przez zakłady pracy a w 1964 roku został oddany do
użytku Dom Nauczyciela. W czynie społecznym zbudowano pięć
wiejskich domów kultury, otwierano kluby książki i prasy "Ruch"

oraz kluby pod patronatem gminnych spółdzielni. Zarówno w miastach jak i w wsi powstawały amatorskie zespoły artystyczne, działające w oparciu o szkoły wiejskie, świetlice i kluby.
/zob. tabela 4/.

Tabela nr 4

Placówki kulturalno-oświatowe
w powiecie działkowskim w latach 1960-1970

Lata	Placówki		Zespoły		Członkowie zespołów	
	świetlice i kluby	Domy kultury	Oświa- towe	Artysty- czne	Oświa- towych	Artystycz- nych
1960	-	1	3	15	100	460
1965	12	1	15	32	547	975
1969	28	1	28	42	777	683
1970	27	1	24	20	775	298

Z r ó d ł o: Roczniki statystyczne województwa olsztyńskiego za lata 1960-1970

W roku 1957 powstał przy Powiatowym Domu Kultury gabinet instrukcyjno-metodyczny, mający za zadanie niesienie pomocy w zakresie repertuaru, charakteryzacji, scenografii i reżyserii dla działających zespołów.

Łączny wysiłek państwa i społeczeństwa a szczególnie administracji i działaczy kultury, stworzył w powiecie poważną bazę materialną dla rozwoju kultury.

II. ORGANIZACJA SIECI I BAZY MATERIALNEJ

1. Biblioteki publiczne w latach 1946-1954

Przez całe dwudziestolecie międzywojenne podejmowane były próby zmierzające do ustawowego uregulowania sytuacji bibliotek. Wielu działaczy oświatowych znało przykłady szerokiego upowszechniania bibliotek, realizowane w Stanach Zjednoczonych i Anglii. Dużym uznaniem cieszyło się ustawodawstwo biblioteczne oraz formy organizacyjne bibliotek dostępnych dla całego społeczeństwa. W akcji zakładania bibliotek duży udział miały samorzędy terytorialne.

Po pierwszej wojnie światowej szereg krajów europejskich odzyskało niepodległość. W zmienionych warunkach politycznych i gospodarczych, biblioteki znalazły swoje miejsce jako niezwykle ważne placówki oświaty pozaszkolnej. Już w 1919 roku w Czechosłowacji wprowadzona została ustawa biblioteczna, która zobowiązywała gminy do zakładania i utrzymywania bibliotek powszechnych. Oprócz Czechosłowacji ustawy wprowadziły następujące kraje: Bułgaria w 1920 roku, Dania w 1920 roku, Związek Radziecki w 1920 roku, Belgia w 1921 roku, Estonia w 1924 roku, Finlandia w 1927 roku, Litwa w 1935 roku.^{1/}

Zmając osiągnięcia bibliotekarstwa w innych krajach, bibliotekarze polscy przystąpili do opracowania ustawy, której projekt złożyli w 1921 roku. Wchodził on w skład "Projektu ustawy o obowiązku utrzymywania początkowych kursów dla dorosłych i bibliotek powszechnych."^{2/} Projekt nie doczekał się

1/ J. Kołodziejka: Publiczne biblioteki samorządowe w okresie międzywojennym. Warszawa 1967 s.44

2/ tamże, s.45

zatwierdzenia. Mimo tego niepowodzenia, bibliotekarze nie dali za wygraną. W okresie międzywojennym opracowali jeszcze trzy projekty ustawy bibliotecznej. Jednakże w trudnej ówczesnej rzeczywistości nie udało się tej sprawie załatwić pozytywnie, mimo że wiele samorządów wzięło istniejące biblioteki pod swoją opiekę.

W latach trzydziestych siedź bibliotek samorządowych rozwijała się, powstało wiele powiatowych central bibliotecznych. W tej sytuacji rząd zdecydował się poprzeć działania w tym zakresie, co znalazło wyraz w Okólniku Nr 31 Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dnia 3 czerwca 1937 roku w sprawie popierania akcji bibliotecznej.^{3/} Był to jedyny akt rządu o bibliotekach w okresie międzywojennym.

Pośród czterech projektów ustawy, opracowanych w okresie międzywojennym, tylko ostatni, z roku 1939 dotarł do Sejmu. Pierwsze czytanie tego projektu odbyło się na planum Sejmu 5 czerwca 1939 roku. W czasie ferii letnich projekt był przedmiotem szczegółowych obrad Sejmowej Komisji Oświatowej.^{4/} Wybuch wojny przerwał dalszą pracę w tym kierunku.

Dążenia bibliotekarzy mogły się zrealizować dopiero po II wojnie światowej. Już w pierwszych miesiącach po wyzwoleniu prowadzone były prace nad projektem ustawy, opracowanym przez Józefa Gryca. Dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi został zatwierdzony przez Prezydium Krajowej Rady Narodowej 16 kwietnia 1946 roku.^{5/} Większość postanowień Dekretu dotyczyła sieci bibliotek samorządowych i nawiązywała

3/ tamże, s.118

4/ J.Janiczek: Zwycięstwo słusznej sprawy. Bibliotekarz R.13:1946 s.3

5/ Dziennik Ustaw R.P. z dnia 18 czerwca 1946 nr 26 poz.163

do postulatów formułowanych w kolejnych przedwojennych projektach. Nowością było utworzenie ogólnokrajowej sieci bibliotek publicznych, utrzymywanych przez państwo lub inne związki publiczno-prawne. Ogólnokrajowa sieć obejmowała biblioteki szkolne, powszechne i naukowe.^{6/} Dawało to możliwość realizowania jednolitej polityki bibliotecznej, szerokiego udostępnienia całości literatury dla czytelnictwa powszechnego.

W powiecie działowskim po II wojnie światowej nie było żadnych księgozbiorów. Książki z bibliotek szkolnych i Towarzystwa Czytelnia Ludowych zostały rozproszone. Część ich została przez mieszkańców ofiarowana powstającym bibliotekom.^{7/} Biblioteki szkolne, które powstały w roku 1945, posiadały od 17 do 35 książek w swoich zbiorach.^{8/}

Wzrastające zapotrzebowanie na książki skłoniło Miejską Komisję Oświaty i Kultury do zorganizowania biblioteki powszechnej. Utworzeniem biblioteki zajęła się Bronisława Koczocik - nauczycielka szkoły podstawowej i równocześnie przewodnicząca Miejskiej Komisji Oświaty i Kultury.^{9/}

Już w czerwcu 1945 roku poczyniono wstępne przygotowania. Wystąpiono do Wydziału Powiatowego o zezwolenie na otwarcie biblioteki i powołano komitet doboru książek, który zapoznał się z okólnikiem Ministerstwa Oświaty w sprawie doboru książek w bibliotekach. W skład komitetu weszli: burmistrz - Piotr Pazenny, inspektor szkolny - Eugeniusz Piocha, dyrektor gimnazjum - Bolesław Wojtułowicz, przewodnicząca Miejskiej Komisji Oświaty

6/ Art. 2,1 Dekretu

7/ Księga inwentarzowa Miejskiej Biblioteki. Na marginesach znajdują się uwagi o zwrotach książek do bibliotek szkolnych.

8/ W. Sampałska: Bibliotekarstwo powszechne w okręgu szkolnym warszawskim. Bibliotekarz R. 13:1946 nr 11-12 s. 242

9/ B. Koczocik: Początki pracy Biblioteki Miejskiej w Działdowie. W: 20 lat pracy bibliotek powszechnych województwa olsztyńskiego 1946-1966. Olsztyn 1966 s. 123-127

i Kultury - Bronisława Koczocik i inni. Księgozbiór zgromadzono w tymczasowym pomieszczeniu w szkole. W chwili otwarcia biblioteki, w dniu 2 lipca 1945 roku, księgozbiór liczył 116 tomów. Miejska Komisja Oświaty i Kultury poczyniła starania o otrzymanie dotacji na zakup książek i otrzymała następujące dary: od Miejskiej Rady Narodowej - 1.500 zł, z Urzędu Informacji i Propagandy - 1.000 zł, od dyrektora gimnazjum - Bolesława Wejtulawicza - 1.000 zł, sekretarz komitetu powiatowego PPR - Marian Dejowski - ofiarował 73 książki. Ponadto czytelnicy byli zobowiązani zamiast kaucji ofiarować jedną książkę./zob. aneks 2/

We wrześniu 1945 roku młodzież gimnazjalna zorganizowała zbiórki książek po domach. W tym czasie biblioteka otrzymała lokal w rynku, w byłym hotelu "Masovia", który zajmuje do chwili obecnej.

Ilość i stan księgozbioru był niezadowalający, wobec tego Miejska Komisja Oświaty i Kultury postanowiła zorganizować w dniach od 7-14 września "Tydzień Książki", który przyniósł dalsze dary książkowe i pieniężne. Dochód z "Tygodnia Książki" oraz dotacje z urzędów i od osób prywatnych przeznaczone na zakup książek. Pozostałe wydatki biblioteki, w tym również pensję pierwszej bibliotekarki - Kazimierzy Mazelfowej - pokrywane z opłat członkowskich, pobieranych zgodnie z ustalonym regulaminem dla czytelników./zob. aneks 2/. W końcu roku 1945 biblioteka posiadała 858 woluminów a korzystało z niej 158 czytelników. 10/

Przez trzy kwartały 1946 roku Biblioteka Miejska rozwijała się w oparciu o inicjatywę społeczną, a w czwartym

10/ Akta PIMBP. Sprawozdanie z działalności Miejskiej Komisji Oświaty i Kultury na terenie Biblioteki Miejskiej za okres otwarcia to jest od 2 lipca 1945 do 31 grudnia 1945r.

kwartale została włączona do sieci państwowej.

Państwowa sieć bibliotek publicznych zaczęła powstawać w roku 1946, po ogłoszeniu Dekretu o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi.^{11/}

Artykuł 9 Dekretu przewidywał, że obszar całego państwa powinien być objęty siecią bibliotek powszechnych gminnych /miejskich i wiejskich/, powiatowych i wojewódzkich. Do zakładania i utrzymywania bibliotek publicznych zobowiązane były właściwe związki samorządowe. Naczelnym nadzór i opieką nad bibliotekami publicznymi sprawowało według Dekretu Ministerstwo Oświaty wraz z Ministerstwem Administracji Publicznej, któremu podlegały władze samorządowe. W marcu 1946 roku utworzono w Ministerstwie Oświaty Naczelna Dyrekcja Bibliotek na prawach departamentu.^{12/}

Naczelna Dyrekcja Bibliotek, pod kierownictwem Józefa Grycza, skupiła swoją uwagę na dwóch najpilniejszych wówczas sprawach: zabezpieczenie zbiorów opuszczonych oraz zorganizowanie sieci bibliotek publicznych. Jeżeli chodzi o sieć, to trzeba ją było zorganizować zupełnie od nowa i na nowych zasadach.^{13/}

Tworzenie sieci bibliotek publicznych realizowano w porozumieniu z administracją szkolną. W kuratoriach okręgowych szkolnych działały referaty bibliotek jako czynnik fachowy w zakresie organizacji bibliotek powszechnych i szkolnych.^{14/} Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego przesłało pismo dotyczące zasad organizacji bibliotek powiatowych i gminnych.^{15/}

11/ Dziennik Ustaw R.P. z dnia 18 czerwca 1946 nr 26 poz. 163

12/ J. Kołodziejka, op.cit., s. 150

13/ T. Zarębski: 25 lat bibliotek w PRL. Przegląd Biblioteczny R. 37: 1969 z. 1 s. 6

14/ WAP w Olsztynie. Tezeka sygn. nr 98 s. 13

15/ Akta PIMBP. Pismo Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego Nr. Bibl. 1129/47 z dnia 14 czerwca 1947 r.

Działalność biblioteki powiatowej miała obejmować przede wszystkim miejscowości znajdujące się poza miastem powiatowym. Jeżeli na terenie miasta nie powstała do tej pory biblioteka miejska, biblioteka powiatowa mogła prowadzić wypożyczalnię dla czytelników jedynie pod warunkiem, gdy samorząd miejski daje świadectwa na bibliotekę powiatową. Ponieważ na terenie Działdowa znajdowała się biblioteka miejska, regulamin biblioteki powiatowej przewidywał wypożyczanie książek punktem bibliotecznym, tworzone przez bibliotekę powiatową na terenie powiatu w poszczególnych gminach, bibliotekom miejskim i gminnym, bibliotekom organizacyjnym, zespołom kształcenia dorosłych. 16/

Powiatowa Biblioteka Publiczna w Działdowie powstała 15 października 1946 roku. 17/ Pierwszym kierownikiem została nauczycielka Czesława Rowicka, która zajęła się inwentaryzacją pierwszych nabytków. Z dniem 1 września 1947 roku kierownictwo biblioteki objęła nauczycielka Benigna Piszona, która pełniła tę funkcję do 31 sierpnia 1973 roku.

Zadaniem biblioteki powiatowej, najszerszej pojętym, była koordynacja pracy bibliotek w powiecie w celu zaspokojenia potrzeb czytelniczych ogółu obywateli. Zadanie to mogła spełnić przy zorganizowanej pełnej sieci bibliotecznej, przy masowym terenie książkami.

Zgodnie z tymi zadaniami przystąpiono do organizowania sieci bibliotecznej w powiecie działdowskim. Tworzenie sieci rozpoczęto od organizowania punktów bibliotecznych. Wyboru miejscowości, w których miały powstać, dokonywano w poro-

16/ Akta PWBPP. Tymczasowy Regulamin Powiatowej Biblioteki Publicznej pow. działdowskiego zatwierdzony przez Powiatową Radę Narodową 29 czerwca 1948 roku.

17/ Archiwum Wydziału Oświaty w Działdowie. Akta personalne Czesławy Rowickiej.

zmieniu z inspektorem szkolnym, który z ramienia władz szkolnych koordynował pracę kulturalno-oświatową w powiecie.^{18/}

W styczniu 1948 roku inspektor szkolny - Piotr Pzenny - skierował do wytypowanych szkół na terenie powiatu pisma w sprawie rekrutacji kierowników punktów bibliotecznych. Po otrzymaniu odpowiedzi, zorganizowano dla przyszłych kierowników punktów konferencję, w której wzięło udział 10 osób. Konferencja miała na celu dostarczenie jej uczestnikom minimum wiedzy dotyczącej prowadzenia punktu.^{19/}

Po konferencji, w dniach 12-15 lutego 1948 roku otwarto punkty w następujących miejscowościach: Grałowo, Hartowiec, Jeleń, Książdów, Kurki, Narzym, Wąpiorok, Wielki Łędek, Zakrzewo, Żabiny. Punkty te otrzymały po 50 książek. W maju, w Dniach Oświaty, utworzono punkt w Iłowic. Z chwilą uruchomienia Uniwersytetu Ludowego w Hajósłach, powstał tam kolejny, trzynasty punkt w dniu 3 czerwca 1948 roku. Otwarcia punktów dokonywano w sposób uroczysty, w czasie specjalnie zorganizowanych akademii, poświęconych książce, w obecności starosty powiatowego - Kazimierza Pijanowskiego, inspektora szkolnego - Piotra Pzennego, wójtów, przedstawicieli Sanopomocy Chłopskiej i miejscowego społeczeństwa.^{20/}

4 maja 1948 roku otwarto Miejską Bibliotekę w Lidzbarku /zob. zdjęcie 8/. Księgozbiór Biblioteki zakupiła i opracowała Biblioteka Powiatowa w Działdowie z sum budżetowych 1947 roku, które miasto Lidzbark wpłaciło do kasy Wydziału Powiatowego w grudniu 1947 roku

18/ Akta PIMEP. Pismo z Ministerstwa Oświaty Nr NDB/P-1269/48 z dnia 16 marca 1948 roku zawierające wskazówki w sprawie wysyłania wymiennych kompletów książek z bibliotek powiatowych

19/ Akta PIMEP. Protokół z konferencji dla kierowników punktów z dnia 10 lutego 1948 r.

20/ Akta PIMEP. Sprawozdanie z działalności Powiatowej Biblioteki Publicznej za rok 1948

W ciągu całego roku 1948 Biblioteka Powiatowa otrzymała pisma od kierowników szkół z prośbą o utworzenie punktu. W aktach PIMBP znajduje się wiele tego typu dokumentów. W jednym z nich kierownik szkoły w Gronowie - Zofia Ulanowska - pisze następująco: "Niniejszym zwracam się z prośbą o przydzielenie na okres zimowy kompletu książek. Prośbę uzasadniam tym, że w naszej wsi jest dużo chętnych młodzieży i starszych do czytania. Zeszłego roku sporo osób pożyczało książki z biblioteki szkolnej, a w niej posiadamy tylko nowele i powiastki dla dzieci. Wiosna nasza jest bardzo oddalona od punktów gminnych, gdzie możnaby również być członkiem czytelnia. Jednakże mając na uwadze trudności dochodzenia w okresie zimowym i dużo chętnych obywateli do czytania, proszę o przychylnie załatwienie podania."^{21/} Znamienne jest również pismo kierownika szkoły w Murawkach - Antoniego Bronickiego - skierowane do Inspektoratu Szkolnego: "Doneszę, że tutejsza szkoła nie posiada żadnej biblioteki - poza wczoraj otrzymanymi książkami. Wobec tego proszę o przydzielenie tutejszej szkole choćby w skromnej ilości książek. Dotychczas wypożyczałem moje własne książki. Uratowałem ich jednak zbyt mało, a te zostały już przeczytane przez ostatnie trzy zimy mojego tutejszego pobytu."^{22/}

Wszystkie te pisma, świadczące o ogromnym zapotrzebowaniu na książki, były rozpatrywane w Bibliotece Powiatowej.

Dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi przewidywał w art. 4 i 17 utworzenie wojewódzkich, powiatowych i gminnych komitetów bibliotecznych, które jako czynnik społeczny miały pomóc przy organizacji sieci bibliotecznej.

21/ Akta PIMBP. Organizacja sieci w roku 1948. Pismo z dnia 18 września 1948 r.

22/ Akta PIMBP. Organizacja sieci w roku 1948. Pismo z dnia 25 maj 1948 r.

W styczniu 1948 roku Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego przesało do Biblioteki Powiatowej odpis zarządzenia Ministra Oświaty oraz Okólnik Nr 217 Rady Państwa w sprawie powołania wyżej wymienionych komitetów.^{23/} Okólnik zawierał instrukcję dla terenowych rad narodowych w sprawie organizacji i funkcjonowania tych społecznych komitetów. Powiatowy Komitet Biblioteczny w Działdowie powstał 8 marca 1948 roku. Na zebraniu inauguracyjnym Komitetu zapoznano uczestników z treścią okólnika i omówiono sprawę organizacji bibliotek na terenie powiatu działdowskiego. W skład Komitetu Powiatowego weszli: przewodniczący - Józef Marikowski, zastępca - Leon Krymor, członkowie - Halina Paustianowa, Maria Nicikowska, Janina Barszowska, Józef Zdunek, Benigna Pszenna i Piotr Pzenny.

W tym samym roku powstał Miejski Komitet Biblioteczny w Lidzbarsku a w 1949 Gminne Komitety w Lidzbarsku i Płodnicy. Nie znaleziono dokumentacji dotyczącej komitetów w pozostałych gminach. Działalność komitetów była krótkotrwała. Już w roku 1949 w sprawozdaniach mówi się o ich małej aktywności, spowodowanej kłopotami w wypłacaniu diet dla członków.^{24/}

Dalszy rozwój bibliotek i punktów nastąpił w wyniku ogólnopolskiej akcji zakładania 1.500 bibliotek gminnych i 20.000 punktów bibliotecznych, zainicjowanej przez Ministerstwo Oświaty, przy poparciu Rady Państwa.^{25/} W związku z tym Biblioteka Powiatowa w Działdowie wysłała do nauczycieli w 15 miejscowościach pism w sprawie wytyposania kierowników punktów bibliotecznych i rozpoczęła przygotowania do otwarcia siedmiu biblio-

23/ K.Cz.: Nowe instrukcje i zarządzenia w sprawach bibliotecznych. Bibliotekarz R.14: 1947 nr 9-10 s.152

24/ Akta PIMBP. Sprawozdanie z działalności Powiatowej Biblioteki Publicznej za okres od 1 stycznia-30 czerwca 1949.

25/ J.Kołodziejewska: Biblioteki publiczne.Główne kierunki rozwoju. Warszawa 1972 s.124

tek gminnych. Na zlecenie Ministerstwa Oświaty zaczęły napływać z firm wydawniczych do Biblioteki Powiatowej książki, przeznaczone dla bibliotek gminnych wraz z książkami inwentarzowymi.^{26/} Biblioteka Powiatowa była zobowiązana do zmagazynowania na okres kilku tygodni około 500 tomów dla każdej planowanej biblioteki gminnej. Kierownik był zobowiązany przyjąć te książki i zorganizować wpis do poszczególnych ksiąg inwentarzowych.

Otwarcie bibliotek gminnych i punktów, planowano na dzień 19 grudnia 1948 roku, odłożono na dzień 16 stycznia 1949 roku, w związku z przesunięciem Kongresu Zjednoczeniowego Polskiej Partii Robotniczej i Polskiej Partii Socjalistycznej na dzień 15 grudnia 1948 roku.^{27/}

Księgobliory dla bibliotek gminnych powiatu działkowskiego polecono odebrać zarządom gmin do dnia 23 grudnia 1948 r.

16 stycznia 1949 roku nastąpiło uroczyste otwarcie siedmiu bibliotek gminnych w następujących miejscowościach: Działdowo, Iżowo, Kiełpiny, Lidzbark, Płośnica, Rytno i Zabiny. W otwarciu bibliotek wzięli udział przedstawiciele władz powiatowych i gminnych, nauczyciele i mieszkańcy. Część artystyczną przygotowali nauczyciele wraz z młodzieżą szkolną. W aktach Biblioteki Powiatowej znajdują się sprawozdania z tych uroczystości, świadczące o dużym zainteresowaniu społeczeństwa. Na przykład w Płośnicy w otwarciu biblioteki gminnej, wzięło udział około 200 osób.^{28/}

Od 16 stycznia do końca miesiąca miało miejsce otwarcie 46 punktów bibliotecznych. W sprawozdaniu z otwarcia punktu bibliotecznego w Klonowie czytamy: "W niedzielę, 23 b.n. odbyło

26/ Akta PWP. Pismo Ministerstwa Oświaty Nr HEB/P-5100/48 z dnia 8 listopada 1948 r.

27/ Akta PWP. Pismo Ministerstwa Oświaty Nr HEB/P-6009/48

28/ Akta PWP. Sprawozdanie z otwarcia Biblioteki Gminnej w Płośnicy, R. 1949.

uroczyste otwarcie punktu. Zarazem miło mi donieść, że widocznie wzięło to bardzo czytelników, bo gdy wczoraj odbyło się pierwsze wypożyczenie, zapisało się 26 czytelników.^{29/}

Akcja otwierania bibliotek i punktów była przygotowana bardzo starannie. Komitet Upowszechnienia Książki wydał dla każdej biblioteki i każdego punktu tymczasowe wskazówki. Każdy punkt zaopatrzone w druki biblioteczne, instrukcję dla bibliotekarza, kwitariusze i przybory do pisania.

Do końca 1949 roku sieć bibliotek powiatu obejmowała 2 biblioteki miejskie, 7 bibliotek gminnych, 31 punktów obsługiwanych przez Bibliotekę Powiatową i 43 punkty obsługiwane przez biblioteki gminno./zob. aneks 4 i 6/. Powiat liczył 61 gromad oraz kilka osiedli.

Utworzenie pełnej sieci bibliotek gminnych zaplanowano na dzień 20 listopada 1949 roku.^{30/} W powiecie działowskim do pełnej sieci brakowało jednej biblioteki w gminie Filice. Nie znaleziono jednak we wsi gminnej lokalu, wobec czego otwarto bibliotekę dla tej gminy w Burkacie.^{31/} Sieć bibliotek miejskich i gminnych na dzień 1 stycznia 1950 roku przedstawia mapa nr 2.

Do roku 1955 nie nastąpiły żadne zmiany w sieci bibliotek powiatu działowskiego.

Dnia 20 marca 1950 roku została uchwalona ustawa o terenowych organach jednolitej władzy państwowej. Wprowadziła ona ujednoczenie władzy państwowej i była wyjątkiem z niedostosowanej do naszej rzeczywistości charakterowości, jaką stanowiły władze państwowe i organy samorządu terytorialnego. Ustawa uczyniła rady narodowe terenowymi organami władzy państwowej,

29/ Akta PIMBP. Sprawozdanie z otwarcia punktu bibliotecznego w Klonowie w dniu 23 stycznia 1949 roku

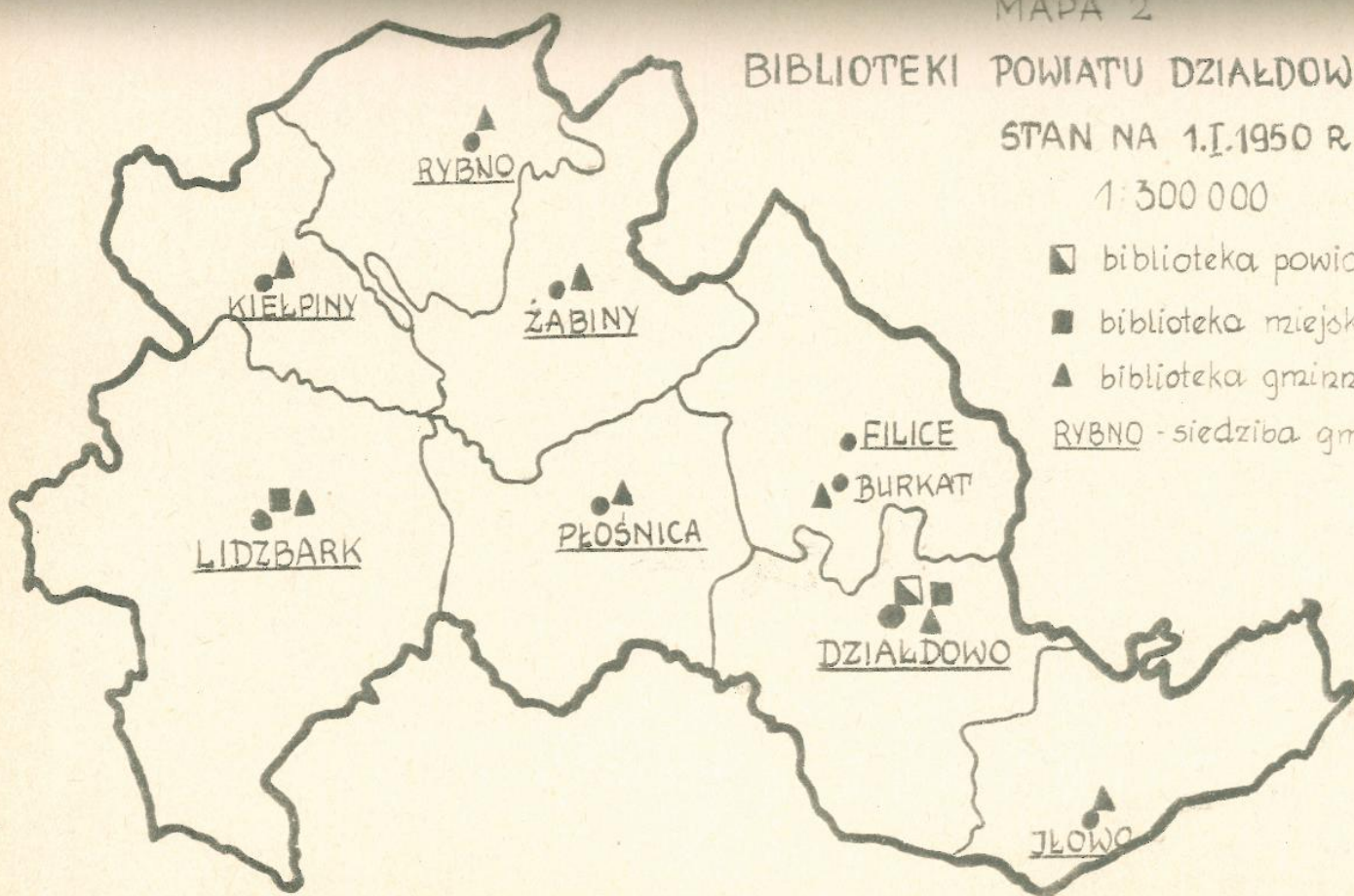
30/ Akta PIMBP. Pismo Ministerstwa Oświaty Nr NDB/P-3494 z dnia 12 września 1949 r.

31/ Akta PIMBP. Sprawozdanie z działalności Powiatowej Biblioteki Publicznej w Działdowie za rok 1950.

MAPA 2
BIBLIOTEKI POWIATU DZIAŁDOWSKIEGO
STAN NA 1.I.1950 R.

1:300 000

- ▣ biblioteka powiatowa
- biblioteka miejska
- ▲ biblioteka gminna
- RYBNO - siedziba gminy

łączącymi władzę ustawodawczą i władzę wykonawczą.

W wyniku ustawy ustalona została zależność wszystkich bibliotek publicznych od jednego już teraz organu, którymi były rady narodowe.^{32/} Cała jednolita opieka nad bibliotekami wszystkich szczebli znalazła się w ręku jednej władzy, tym samym została unormowana sprawa budżetów bibliotecznych.

W roku 1950 przeprowadzono korektę podziału administracyjnego, w wyniku której utworzono kilka nowych województw. Powiat działowski znalazł się w wyniku zmian w województwie olsztyńskim.^{33/}

Kolejne istotne zmiany dotyczące bibliotek, nastąpiły po 1951 roku, kiedy to Sejm Rzeczypospolitej uchwalił "Ustawę o przekazaniu Ministrowi Kultury i Sztuki zakresu działania Ministra Oświaty w przedmiocie bibliotek i zbiorów bibliotecznych".^{34/} Na miejsce dotychczasowej Naczelnej Dyrekcji Bibliotek, istniejącej w Ministerstwie Oświaty, powołano Centralny Zarząd Bibliotek. Struktura organizacyjna CZB, określona w zarządzeniu Ministra Kultury i Sztuki nr 131 z 3 października 1951 roku, uległa zmianie w porozumieniu do struktury Naczelnej Dyrekcji Bibliotek. W zakresie działania podkreślono wyraźnie sprawę nadzoru, opieki fachowej i koordynacji działalności wszystkich bibliotek. Koordynacja działania wszystkich bibliotek stała się sprawą ważną, ponieważ w wyniku zmian powstały odrębne sieci bibliotek szkolnych i publicznych, podlegające innym władzom mdrzędnym.^{35/}

32/ A. Docheński: Bibliotekarstwo powszechne w nowym układzie administracyjnym; Bibliotekarz R. 17:1950 nr 11-12 s. 162-6

33/ Dziennik Ustaw RP 1950 nr 2 poz. 295

34/ Dziennik Ustaw RP 1951 nr 58 poz. 400

35/ Przejęcie spraw bibliotek przez Ministerstwo Kultury i Sztuki; Bibliotekarz R. 18:1951 nr 10-11 s. 159-160

W roku 1954, na podstawie Ustawy z dnia 24 września, nastąpiła reforma podziału administracyjnego. Powiaty zostały podzielone na mniejsze jednostki administracyjne - gromady. Tworzenie małych gromad podyktowane było przesłankami społeczno-politycznymi. Chodziło o zacieśnienie więzi między władzami a społeczeństwem między innymi poprzez wciągnięcie większej liczby obywateli do współzrządzenia. Zarządzeniem Ministra Kultury i Sztuki z dnia 5 marca 1955 roku zmieniono nazwy gminnych bibliotek na gromadzkie biblioteki publiczne.^{36/}

2. Biblioteki publiczne w latach 1955-1975

Zmiany w podziale administracyjnym zmusiły władze biblioteczne do reorganizacji sieci bibliotecznej w celu dostosowania jej do nowych warunków. Na terenie powiatu działkowskiego utworzone następujące gromady: Białuty, Bryńsk, Burkat, Hartowiec, Iłowo, Jeleń, Kiełpiny, Klęczkowo, Koszolewy, Kurki, Lidzbark, Narzym, Płońska, Rumian, Rybno, Szup, Turza Wielka, Uzdowo, Wiołki Łęck, Wysoka, Żabiny. Zmieniły się również granice powiatu. Do powiatu mławskiego przekazano wsie: Białuty, Dzwierzania, Iłowo, Janowo, Napierki, Purgałki, Sochy. Z powiatu mławskiego do działkowskiego przekazano wsie: Gnojno, Gruszka, Jabłonowo, Niechłozin i Petrykozy.

Biblioteki gminne znajdowały się w Iłowie i Niechłozinie. Przekazanie bibliotek między powiatami odbyło się w styczniu 1956 roku.^{37/} /zob:mapa 3/

36/ Monitor Polski 1955 27-A poz. 268

37/ Akta PINBP; Pismo PBP w Mławie skierowane do PBP w Działkowie; Rok 1956

MAPA 3

BIBLIOTEKI POWIATU DZIAŁDOWSKIEGO

STAN NA 1.I.1956 R

1:300 000

- ▣ biblioteka powiatowa
- biblioteka miejska
- ▲ biblioteka gromadzka

Następne lata to okres dążenia do zorganizowania w każdej gromadzie gromadzkiej biblioteki i świetlicy.^{38/} Planowana była ścisła współpraca tych placówek. W roku 1956 zorganizowano w powiecie działkowskim biblioteki gromadzkie w Hartowcu i Turzy Wielkiej. Na koniec roku było więc 10 bibliotek gromadzkich. Następna biblioteka powstała w maju 1957 roku w Narzymiu. Tworzenie bibliotek w każdej gromadzie było poddawane krytyce w fachowych czasopiśmie bibliotekarskich.^{39/} Zakładanie bibliotek zależy przecież od zapewnienia przez gromadzką radę narodową lokalu, pracownika i niezbędnych funduszy. Księgozbiory tworzonych placówek uzyskiwano przez uszczuplenie księgozbiorów placówek już istniejących.

Od momentu nowego podziału administracyjnego powiatu, Biblioteka Powiatowa przejęła od dawnych bibliotek gminnych wszystkie punkty biblioteczne, znajdujące się na terenie nowopowstałych gromad, w których nie było bibliotek gromadzkich. Punktów tych było 36. Nie było to najlepsze posunięcie, ponieważ trudno było 2 instruktorom zajmować się wymianą książek w tylu punktach. Wobec tego, do czasu otwarcia bibliotek, przekazano punkty przede wszystkim tym bibliotekom gromadzkim, w których pracował bibliotekarz etatowy.

Odnówione zmiany w sieci nie znalazły odbicia w wynikach czytelniczych za te lata. Mimo wzrostu ilości placówek bibliotecznych, malała ilość wypożyczeń i czytelników.

/zob. tabela 5/

38/ Akta PIMBP: Instrukcja w sprawie dostosowania sieci świetlic i bibliotek na wsi do nowego podziału administracyjnego z dnia 16 marca 1955r. Ministerstwo Kultury i Sztuki SKK/S/9/8/55.

39/ F. Burson: W sprawie organizacji sieci bibliotek małopolskich i gromadzkich; Bibliotekarz R. 24: 1957 nr 8 s. 226-250. J. Kołodziejka: Organizacja sieci bibliotek powszechnych w Polsce Ludowej; Foradnik Bibliotekarza R. 9: 1957 nr 12 s. 347-351

Tabola nr 5

Czytelnictwo w bibliotekach powiatu
działkowskiego w latach 1955 - 1957

R o k	Liczba bibliotek	Liczba czytelników	Liczba wypożyczeń
1955	10	6.750	102.812
1956	12	6.331	94.822
1957	13	5.673	91.165

Z r ó d ł o: Sprawozdania statystyczne dla GUS za lata 1955-1957

Aby uniknąć żyłkowego i niepotrzebnego tworzenia bibliotek gromadzkich, w Ministerstwie Kultury i Sztuki opracowano Instrukcję w sprawie zasad i trybu organizowania oraz otwierania gromadzkich bibliotek publicznych. Warunkiem otwarcia nowej biblioteki powinny być:

- a/ wzniesienie dobrany i wystarczający liczebnie księgozbiór,
- b/ odpowiedni lokal i wystarczające urządzenie,
- c/ przygotowany do pracy bibliotekarz.

W przypadku braku odpowiednich warunków, bardziej wzniesiwo by-
ło utrzymać w danej wsi dobrze pracującego punktu bibliotecznego.^{40/}

W roku 1955 nastąpiło połączenie Powiatowej Biblioteki Publicznej z Miejską.^{41/} Połączone zostały księgozbiory, środki i etaty. Takie połączenie sprzyjało lepszej organizacji pracy. Powstały odrębne działy - gromadzenia i udostępniania zbiorów oraz działy instrukcyjno-metodyczne. Działy gromadzenia i udostępniania zbiorów prowadziły od roku 1957 system-

40/ Akta PIMBP; Zarządzenie Nr 39 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 4 kwietnia 1956 r. w sprawie zasad i trybu organizowania i otwierania gromadzkich bibliotek publicznych.

41/ T. Zarzębski: Przepisy prawne dla bibliotek powszechnych. Warszawa 1965

tyczną akcją uzupełniania zbiorów oraz ich właściwego opracowania, natomiast instruktorzy rozszerzyli przede wszystkim działalność instrukcyjno-metodyczną.

W następnych latach w dalszym ciągu zachodziły zmiany w podziale administracyjnym. Małe gromady ulegały likwidacji, ponieważ nie mogły stanowić wyodrębnionej jednostki gospodarczej. Głównym celem przeprowadzanych od 1957 roku zmian podziału administracyjnego było tworzenie gromad stanowiących jakąś całość gospodarczą, oraz dostatecznie dużych, by były zdolne do samodzielnych przedsięwzięć. Do powiatu działkowskiego włączono od 1 stycznia 1958 roku gromadę Dąrtowo z żuromińskiego i Ruszkowo z ostródzkiego. Przy opracowywaniu planu rozwoju sieci trzeba było wziąć pod uwagę te zmiany.^{42/} W przypadku połączenia gromad, z których każda posiadała już bibliotekę gromadzką, należało skonsolidować biblioteki, albo przenieść do miejscowości gromadzkiej nie posiadającej biblioteki. Na miejsce dawnej biblioteki należało utworzyć punkt biblioteczny albo filię biblioteki gromadzkiej.

W powiecie działkowskim w pierwszym rzędzie przeniesiono biblioteki. I tak w roku 1958 przeniesiono Bibliotekę Gromadzką z Turzy Wielkiej do Uzdowa, a Bibliotekę Gromadzką w Kurkach do Działkowa, umieszczając ją w ciemnym korytarzu Biblioteki Powiatowej. W roku 1959 przeniesiono Bibliotekę Gromadzką z Żabin do Koszelewi. W roku 1960 zorganizowano Bibliotekę Gromadzką w Dąrtowie, przekazując jej księgozbiór biblioteki w Hartowcu. W wyniku kolejnych zmian w roku 1962 przeniesiono Bibliotekę Gromadzką z Uzdowa do Ruszkowa, a w Uzdowie utworzono Filię Biblioteki Gromadzkiej.^{43/}

42/ Biuletyn Ministerstwa Kultury i Sztuki 1959 nr 19 poz. 159

43/ Akta PIMBP: Sprawozdanie z działalności PIMBP za rok 1962.

Według założeń Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Olsztynie rok oświatowy 1963/1964 miał się stać rokiem zakończenia budowy pełnej sieci bibliotek gromdzkich i tworzenie punktów w Państwowych Gospodarstwach Rolnych.^{44/}

Punkty w Państwowych Gospodarstwach Rolnych. W styczniu 1963 roku opracowano "Zasady współpracy między bibliotekami publicznymi a Związkiem Zawodowym Pracowników Rolnych i Państwowymi Gospodarstwami Rolnymi w zakresie organizacji punktów bibliotecznych w PGR-ach na terenie woj. olsztyńskiego"^{45/} Umowa została zawarta w związku z likwidacją bibliotek znajdujących się w małych zakładach. Na miejsce tych bibliotek miały powstać punkty biblioteczne. Biblioteki publiczne miały być zasilane dotacjami pieniężnymi z Państwowych Gospodarstw Rolnych. Umowa określała wysokość dotacji. Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna zawarła w roku 1963 - 14 umów z PGR-ami na 24 istniejące. Jednakże do końca tego roku gospodarstwa nie przekazały zadeklarowanych kwot. W następnych latach zorganizowano jeszcze 2 punkty. Pieniądze otrzymywane sporadycznie, przekazywano na zakup książek.

W roku 1971 zawarto następne porozumienie. Obok uczestników poprzedniej umowy w porozumieniu wziął udział Związek Młodzieży Wiejskiej, który miał ponieść kierownika placówek w organizowaniu różnorodnych form pracy z książką oraz kierować do tej pracy aktywistów swojej organizacji.

W roku 1972 w powiecie działdowskim znajdowało się 21 punktów bibliotecznych PGR-owskich zlokalizowanych w salach

44/ Akta PWRP. Uwagi o pracy bibliotek w roku 1963/64 w woj. olsztyńskim.

45/ Akta PWRP.

Według założeń Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Olsztynie rok oświatowy 1963/1964 miał się stać rokiem zakończenia budowy pełnej sieci bibliotek gromadzkich i tworzenie punktów w Państwowych Gospodarstwach Rolnych.^{44/}

Punkty w Państwowych Gospodarstwach Rolnych. W styczniu 1963 roku opracowano "Zasady współpracy między bibliotekami publicznymi a Związkiem Zawodowym Pracowników Rolnych i Państwowymi Gospodarstwami Rolnymi w zakresie organizacji punktów bibliotecznych w PGR-ach na terenie woj. olsztyńskiego"^{45/} Umowa została zawarta w związku z likwidacją bibliotek znajdujących się w małych zakładach. Na miejsce tych bibliotek miały powstać punkty biblioteczne. Biblioteki publiczne miały być zasilane dotacjami pieniężnymi z Państwowych Gospodarstw Rolnych. Umowa określała wysokość dotacji. Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna zawarła w roku 1963 - 14 umów z PGR-ami na 24 istniejące. Jednakże do końca tego roku gospodarstwa nie przekazały zadeklarowanych kwot. W następnych latach zorganizowano jeszcze 2 punkty. Pieniądze otrzymywane sporadycznie, przekazywano na zakup książek.

W roku 1971 zawarto następne porozumienie. Obok uczestników poprzedniej umowy w porozumieniu wziął udział Związek Młodzieży Wiejskiej, który miał ponieść kierownikom placówek w organizowaniu różnorodnych form pracy z książką oraz kierować do tej pracy aktywistów swojej organizacji.

W roku 1972 w powiecie działkowskim znajdowało się 21 punktów bibliotecznych PGR-owskich zlokalizowanych w salach

44/ Akta PWPB. Uwagi o pracy bibliotek w roku 1963/64 w woj. olsztyńskim.

45/ Akta PWPB.

klubowych i świetlicach /16/, w pomieszczeniach biur PRR /2/, w szkołach /3/.

W roku 1963 sieć bibliotek w powiecie działdowskim była już pełna. Istniały jednak wsie, liczące powyżej 500 mieszkańców, w których założenie filii było konieczne. Z badań i obserwacji przeprowadzonych przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Olsztynie, dotyczących działalności punktów bibliotecznych wynika, że im większa wieś, tym mniejszy procent ludzi korzysta z punktu bibliotecznego. Badania takie prowadzono w roku 1968 w 3 powiatach: Bartoszyce, Ostróda, Działdowo. W powiecie działdowskim, na zlecenie Biblioteki Wojewódzkiej, prowadziła je instruktorka Renata Gąsiorowska.^{46/}

Stwierdzono, że we wsiach liczących do 100 mieszkańców, obsługiwanych przez punkty biblioteczne, czytelnikami było 29 % ogółu mieszkańców, natomiast we wsiach liczących ponad 500 mieszkańców, tylko 11,6 %.^{47/} Jedynym sposobem zapewnienia dobrych warunków dla rozwoju czytelnictwa na wsi, jest tworzenie stałych placówek bibliotecznych.

Program rozwoju bibliotek na wsi, opracowany w Dziale Instrukcyjno-Metodycznym Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w marcu 1962 roku, przewidywał tworzenie filii w miejscowościach liczących ponad 500 mieszkańców.^{48/}

Biblioteka Powiatowa rozpoczęła więc pracę nad otwarciem filii bibliotek gromdzkich i prowadziła aż do 1975 roku.^{49/}

46/ J. Burakowski: W poszukiwaniu wzorca organizacji bibliotek na wsi. Bibliotekarz R:1971 nr 10-12 s.317

47/ tamże s.318

48/ J. Burakowski: O potrzebach i planach rozwoju czytelnictwa na wsi. Informator PIMEP w Olsztynie 1962 Nr 2

49/ /Dudzińska Z.//d.:Biblioteczny eksperyment.-w Działdowskim filie biblioteczne.-w Bartoszyckim-łączenie księgozbiorów. Gaz.Olst.1972 nr 150 s.3

W maju 1963 roku utworzono Filię Biblioteczną w Wielkim Łęciu i 3 punkty biblioteczne w PGR-ach - w Ciborzu, Włodawie i Wybowie. W następnym roku powstała Filia w Turzy Wielkiej i Koszelowach.^{50/}

W lipcu 1965 roku powstała bardzo potrzebna placówka pracy z czytelniczkami dziecięcymi - Oddział dla dzieci w Działdowie. Przed jej otwarciem, dla dzieci wydzielono księgozbiór w wypożyczalni dla dorosłych.

W roku 1966 powstała Filia w Hartowcu, w 1967 w Wąpierzku, w 1968 w Bryńsku i Kisimach, w 1969 w Petrykozach. W dalszym ciągu powstawały też punkty w PGR-ach. Dzięki temu, mimo zakładanych filii, a co za tym idzie, likwidacji punktów - ilość w ich w powiecie nie zmniejszała się. /zob. aneks 5/

Plany Biblioteki Powiatowej zakładały systematyczne tworzenie nowych filii, dla których gromadzono księgozbiór, jednakże ze względu na ograniczone środki finansowe nie było to możliwe do zrealizowania. Następną filię udało się dopiero założyć w roku 1972 w Gródkach. /zob. mapa 4/

Z dnia 1 stycznia 1973 roku zreorganizowano administrację państwową na wsi.^{51/} Gromady przekształcono w gminy. Zasadnicze zmiany polegały na znacznym powiększeniu jednostki organizacyjnej, rozszerzeniu uprawnień administracyjnych i koordynacyjnych władz gminnych oraz pomnożeniu możliwości gospodarczych najmniejszych ogniw administracji. Zmieniły się również granice powiatu. Powiat działdowski zmniejszył się o 3 wsie: Ostaszewo, Rynek i Trzcina. Natomiast do gminy Niechłanin dołączono z powiatu żuromińskiego - wieś Zalesie.

50/ W latach 1959-1964 w Koszelowach miała swoją siedzibę biblioteka gromady Zabiny.

51/ Dziennik Ustaw PRL 1972 nr 49 poz. 312

MAPA 4
BIBLIOTEKI POWIATU
DZIAŁDOWSKIEGO

STAN NA 31.XII.1972 R.

1:300 000

▣ biblioteka pow. i miejska

■ biblioteka miejska

▲ biblioteka gromadzka

△ filia biblioteczna

RYBNO - siedziba gromady

W pierwszym okresie po reorganizacji należało dostosować sieć punktów bibliotecznych do nowego układu. Przejmowanie punktów przez biblioteki gminne zakończono w roku 1974.

Na terenie powiatu utworzono następujące gminy: Działdowo, Niechłozin, Płońska, Rybno, Uzdowo oraz Miasto i Gminę Lidzbark. Biblioteką Gminy Działdowo została biblioteka w Narzynie, a Gminy Uzdowo - biblioteka w Ruszkowie. Żadna z bibliotek nie uległa likwidacji czy przeniesieniu, zmieniono jedynie nazwy bibliotek i zakresy ich czynności. Połączono w jeden organizm biblioteki - miejską i gminną w Lidzbarku.

Wojewódzka Biblioteka w Olsztynie opracowała wytyczne w sprawie dostosowania działalności bibliotek do nowej struktury administracyjnej.^{52/} Realizując te wytyczne, Biblioteka Powiatowa w Działdowie zwiększyła drogą przesunięć obsadę osobową bibliotek gminnych. Stworzono w ten sposób bibliotekom gminnym możliwość objęcia większą niż dotychczas opieką sieci punktów i filii bibliotecznych znajdujących się na terenie gminy. Odcięto Bibliotekę Powiatową od funkcji przede wszystkim kontrolnych w stosunku do filii w rzecz rozszerzenia zakresu działalności na prace metodyczne i związane z gromadzeniem zbiorów.

Następne dwie nowe placówki w powiecie działdowskim powstały w roku 1974. Była to Filia Biblioteczna w Szupie oraz Filia w szpitalu działdowskim. Ta ostatnia powstała w wyniku porozumienia zawartego pomiędzy Ministrem Zdrowia i Opieki Społecznej oraz Ministrem Kultury i Sztuki.^{53/}

52/ J. Burakowski: Próba realizacji modelu gminnego bibliotek na wsi w województwie olsztyńskim. Bibliotekarz R:41:1974 nr 7-8 s.229-237

53/ Dziennik Urzędowy Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej 1974 nr 12 poz.65. Zarządzenie w sprawie obsługi bibliotecznej w zakładach opieki zdrowotnej zamkniętej i w domach pomocy społecznej.

Biblioteka Powiatowa zawarła z Zespołem Opieki Zdrowotnej w Działdowie umowę, w której Biblioteka zobowiązała się zorganizować filię, dostarczać księgozbiór, otoczyć filię opieką merytoryczną, natomiast ZOZ zapewnił lokal, sprzęt i opłacił personel filii.^{54/}

Ostatnia filia powstała w marcu 1975 roku w Zalesiu, w gminie Niechłzin. Sieć bibliotek na dzień 31 maja 1975 roku przedstawiała się następująco: /sob.mapa 5/

PIMEP w Działdowie wraz z Oddziałem dla dzieci
Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Lidzbarku
5 bibliotek gminnych
10 filii bibliotecznych
84 punkty biblioteczne

Wszystkie zmiany w sieci bibliotek powiatu działdowskiego obrazuje aneks 2 i 3.

W czerwcu 1975 roku, wraz z nowymi zmianami administracyjnymi, Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna zakończyła swoją działalność.^{55/}

Baza materialna bibliotek:

Od początku istnienia bibliotek borykały się one z kłopotami materialnymi. W pierwszym okresie tworzenia bibliotek, cały ciężar ich utrzymania ponosiły samorządy i społeczeństwo. Po ogłoszeniu Dekretu o bibliotekach 1/4 wydatków ponosiło państwo. Artykuł 11 Dekretu mówił, że świadczenia państwa wynosić będą 25 % wydatków samorządowych, poniesionych w ubiegłym roku budżetowym. Nie można tu zapomnieć o ogromnych wydatkach związanych z odbudową państwowości polskiej po zniszczeniach wojennych.

54/ J.Kostrzewa: Organizacja i pierwsze miesiące pracy filii PIMEP przy Szpitalu Powiatowym w Działdowie. Bibliotekarz Olsztyński 1975 nr 1 s.26-27

55/ Dziennik Ustaw PRL 1975 nr 16 poz.91. Ustawa z dnia 28 maja 1975 roku o dwustopniowym podziale administracyjnym Państwa oraz o zmianie ustawy o radach narodowych.

MAPA 5
 BIBLIOTEKI POWIATU
 DZIAŁDOWSKIEGO
 STAN NA 31.⅁.1975 R.
 1:300 000

- ▣ biblioteka pow. i miejska
- biblioteka miejsko-gminna
- ▲ biblioteka gminna
- △ filia biblioteczna

RYBNO - siedziba gminy

Sprawa została teoretycznie zmieniona w roku 1950, kiedy to ujednoczona została władza państwowa. Rady narodowe zostały terenowymi organami władzy państwowej i w całości pokrywały wydatki bibliotek. Praktycznie jednak rozpoczęły się kłopoty bibliotekarzy w realizacji budżetów. Gminne rady narodowe nie otwierały kredytów, względnie zalegały z prowadzeniem księgowości, skutkiem czego bibliotekarz nie wiedział jakimi sumami dysponuje.^{56/} Nie wypłacano systematycznie nagród kierownikom punktów.

Całkowite przekazanie sum na utrzymanie bibliotek do rad narodowych nastąpiło w roku 1955 po utworzeniu gromad.^{57/} W latach następnych niektóre wydatki zostały skomsumowane w Bibliotece Powiatowej. Wieloletnia praktyka stworzyła do roku 1973 w ramach powiatu dość sprawnie działający zespół placówek, dla których ośrodkiem była Biblioteka Powiatowa. Z biegiem czasu uzyskała faktycznie głos decydujący w sprawach formalnie należących do kompetencji rad narodowych, w angażowaniu pracowników, płacach, nagrodach, co działało się z korzyścią dla bibliotek. W Bibliotece znalazły się sumy na zakup i oprawę książek, zakup sprzętu, druków bibliotecznych, pronumeratę czasopism, nagrody dla kierowników punktów. Pozwoliło to na racjonalne gospodarowanie budżetami, unowocześnianie placówek, odciążyło bibliotekarki od uciążliwych zakupów.

Następna reforma administracji w roku 1973 wpłynęła znów mniej korzystnie na sprawy bibliotek.^{58/} Powstały gminy, do których przekazano całe budżety bibliotek. Bibliotekarze w większym stopniu zostali obciążeni sprawą wykorzystania

56/ Akta PIMBP. Sprawozdanie z działalności PBP za rok 1951.

57/ J. Koboziejska: Organizacja sieci bibliotek powszechnych w Polsce Ludowej. Poradnik Bibliotekarza R:9:1957 nr 12 s. 347-351

58/ Dziennik Ustaw PRL 1972 nr 49 poz. 312

budżetu, zakupami dla wszystkich podległych filii.^{59/}

Największą troską w całej działalności bibliotek były lokale. Już od pierwszych chwil istnienia bibliotek bibliotekarze czynili starania o polepszenie warunków lokalowych. Rady narodowe nie zawsze interesowały się lokalami bibliotecznymi, a często zamieniały je na gorzej.

Biblioteka Powiatowa do końca sierpnia 1948 roku nie posiadała własnego lokalu. Kierownik Biblioteki Powiatowej - Benigna Pazonna zwróciła się do Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego o przekazanie budynku przy ul. Dworkowej 15. Opracowano plany budynku i kosztorys niezbędnego remontu. Jednakże Samorząd Miejski przekazał ten budynek na Ośrodek Zdrowia.⁶⁰ We wrześniu 1948 roku Biblioteka Powiatowa otrzymała jeden pokój w Domu Kultury. Stopniowo zwiększając swoją powierzchnię, zajmuje ten lokal do chwili obecnej.

Biblioteki gminne, utworzone w roku 1949, otrzymały jednoizbowe pomieszczenia, a trzy placówki znalazły pomieszczenia w szkołach. Jedynie biblioteka w Żabinkach otrzymała dwuizbowy lokal. Jednakże nie na długo. Już w 1953 roku biblioteka znajdowała się w kancelarii kierownika szkoły, a w latach 1959-1964 miała swoją siedzibę w Koszulewach, ponieważ w Żabinkach nie znaleziono dla niej pomieszczenia. Wszelkie starania bibliotekarzy w sprawie znalezienia tego stanu rzeczy były nieskuteczne.

W roku 1953 Prezydium Rządu podjęło uchwałę, której odbiciem jest Uchwała Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej Nr LXXI/1003 z dnia 15 grudnia 1953r.^{61/} Uchwała ta polecała

59/ L.Kowalczyk: Biblioteki gminne-centralizacja czy decentralizacja; Bibliotekarz R;40:1973 nr 6 s.163
J.Wojciechowski: Biblioteki w gminach; Bibliotekarz R;40:1973 nr 6 s.165

60/ Rozmowa przeprowadzona z Benigną Pazonną - długoletnim dyrektorem PUMEP w dniu 3 stycznia 1979 roku.

61/ Akta PUMEP

przestrzegąc zakazu przenoszenia bibliotek do gorzących lokali. Mówi się w niej również o polepszeniu warunków lokalowych Biblioteki Powiatowej w Działdowie. Podobną uchwałę podjęło Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Działdowie. Mimo tych interwencji, poprawa warunków lokalowych bibliotek była minimalna. Biblioteka Gminna w Kiełpinach do listopada 1955 roku mieściła się w klasie szkolnej, do której nawet bibliotekarz miał rzadko dostęp. Oto jak przedstawiał się stan i lokalizacja bibliotek w roku 1959:

Tablica nr 6
Powierzchnia lokalowa bibliotek powiatu
działdowskiego w 1959 roku.

Biblioteka	Powierzchnia w m ²	Lokalizacja	Uwagi
PiMP Działdowo	152	Dom Kultury	
MBP Lidzbark	32	MRN	pokój mancardowy
GBP Burszt	21,5	budynek gminny	
GBP Działdowo	10	wspólny z PiMP	korytarz
GBP Hartowice	19	budynek prywatny	
GBP Kiełpiny	20	budynek prywatny	
GBP Lidzbark	12	GRN	
GBP Narzým	24	GRN	lokal zagrzewany
GBP Niechłozin	22,5	budynek prywatny	
GBP Płośnica	51	GRN	
GBP Rybno	12	budynek prywatny	
GBP Uzdowo	17	budynek gminny	
GBP Żabiny	12	budynek prywatny	w Koszalewach
R a z e m	405		

Z r ó d ł o: Akta PiMP; Zestawienie zbiorcze pomieszczeń bibliotek publicznych do Sprawozdania z działalności PiMP za rok 1959.

Biblioteka Gromadzka w Działdowie po przeniesieniu z Kurek w roku 1958, umieszczona została w korytarzu PIMBP, ponieważ Rada Narodowa nie przydzieliła w ogóle bibliotece lokalu. Znajdowała się tu do roku 1964 a następnie została przeniesiona do Kurek. Biblioteka Główna w Niechłonie została w 1959 roku podstępnie usunięta do ciasnej kłitki, a poprzednie pomieszczenie oddano na mieszkanie.^{62/} Biblioteka Miejska w Lidzbarsku mieściła się w mansardowym pokoju. W wyniku interwencji Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w 1961 roku poprawiły się warunki pracy bibliotek w Lidzbarsku. Następnie Gromadzką Bibliotekę w Ptońcu przeniesiono do lokalu o powierzchni 18 m². A była to biblioteka o najlepszej do tej pory warunkach lokalowych. Praca bibliotekarzy o prowadzenie właściwej pracy w bibliotekach obejmowała nie tylko metraż placówek. Interweniowano w sprawie węgla, pieców, szyb, światła. Nawet te drobne sprawy wymagały interwencji Biblioteki Powiatowej i Prezydium Powiatowej Rady Narodowej. Sytuacja bibliotek w powiecie działdowskim nie była wyjątkowa o czym świadczą artykuły w prasie.^{63/}

W roku 1964 zaczęły powstawać kluby-kawiarnie. Spowodowało to wyrzucenie z zajmowanych lokali bibliotek w Burkacie, Dłużowie i Niechłonie. Bibliotekę w Burkacie przeniesiono do lokalu znajdującego się na piętrze, do którego wiodły strone schody. Biblioteka otrzymała wprawdzie dwa pomieszczenia, ale tylko mniejszy pokój posiadał piec kuchenny.^{64/}

62/ Lokale bibliotek i rady w powiecie działdowskim; Informator WIMBP 1961 nr 2 s.38

63/ J. Wojciechowski: Lokale, lokale... Bibliotekarz R.27:1960 nr 10 s.300-303

64/ Akta PIMBP. Sprawozdanie z działalności PIMBP za rok 1964

W roku 1965 zwiększył się o 64 m² metraż Biblioteki Powiatowej, co umożliwiło utworzenie Oddziału dla dzieci.

W powiecie działowskim przez cały trzydziestoletni okres nie zbudowano żadnej biblioteki. Wszystkie otrzymane pomieszczenia były przerabiane i adaptowane do celów bibliotecznych. Brakowało norm lokalowych. Dopiero Zarządzenie Ministra Budownictwa i Materiałów Budowlanych nr 26 z dnia 11 maja 1960 roku podało normatywy budownictwa bibliotecznego.^{65/} Brak było natomiast przepisów nakładających na władze obowiązków zapewnienia bibliotekom odpowiednich pomieszczeń. W tej sytuacji zmiany na lepsze postępowały bardzo wolno.^{66/} /zob. aneks 5/

Pierwsze czytelnie zaczęto organizować w powiecie działowskim w roku 1963 w bibliotekach wiejskich /zob. aneks 4/. Następne powstawały bardzo wolno, tak że w roku 1974 było ich 12, w tym 11 na wsi. W pozostałych bibliotekach były niewielkie kąciki czytelnicze z jednym lub dwoma stolikami. Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna nie posiadała w ogóle czytelnia.

Bardzo wolno warstało również zaopatrzenie w sprzęt audiowizualny i techniczny. W roku 1972 tylko 4 biblioteki miały aparaty do przeźroczy, w całym powiecie znajdowały się dwa radia, dwa magnetofony i dwa adaptory. Najważniejszą zdobyczą była furgonetka Nysa, którą Biblioteka Powiatowa otrzymała jako pierwszą nagrodę we współzawodnictwie bibliotek na 20-lecie Polski Ludowej.^{67/}

65/ Dziennik Budownictwa 1960 nr 6

66/ J. Kostrowski: Lokale? Sytuacja trudna, ale widać postęp. Bibliotekarz Olsztyński 1973 /nr 4/ s. 27-28

67/ L. Diliński: Nagrody we współzawodnictwie bibliotekarzy i bibliotek na XX-lecie PRL. Poradnik Bibliotekarza R. 17: 1965 nr 10 s. 300

W latach 1972-1974 zaopatrzenie w sprzęt techniczny i audiowizualny znacznie się powiększyło /zob. tabela 5/. Nie przybyło jedynie telefonów, tak bardzo potrzebnych w pracy, zarówno dla prawidłowej działalności sieci bibliotek, jak i do obsługi czytelników.

Tabela nr 7
Sprzęt audiowizualny i techniczny
w bibliotekach powiatu działowskiego w latach 1972-1974

Rodzaj sprzętu	Rok 1972	Rok 1974
adapter	2	2
aparatus fotograficzny	1	1
diaskop	4	16
froterka	1	5
magnetofon	2	2
maszyna do pisanía	5	5
odkurzacz	3	3
powielacz	1	1
radio	2	11
samochód Nysa	1	1
telefon	2	2
telewizor	1	2

Z r ó d ł o: Akta PIMBP. Zestawienia statystyczne do rocznych sprawozdań za lata 1972 i 1974.

Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna podlegała bezpośrednio Wydziałowi Kultury Powiatowej Rady Narodowej a następnie Urzędowi Powiatowemu. Działalność nerytoryczną koordynowała Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Olsztynie. PIMBP prowadziła zgodnie z Ustawą działalność instrukcyjno-metodyczną dla sieci bibliotek powiatu działowskiego.^{68/}

^{68/} Ustawa z dnia 9 kwietnia 1960r. Dziennik Ustaw 1960 nr 12 poz. 63

III. ZBIORY BIBLIOTECZNE

1. Gromadzenie księgozbioru w latach 1945-1955

Pierwszy księgozbiór Biblioteki Miejskiej w Działdowie, zorganizowanej w roku 1945, pochodził z następujących źródeł:

- samorząd miejski zakupił 116 tomów
- sekretarz PRR przekazał 73 tomy
- dary czytelników 165 tomów
- ze zbiórek po domach przeprowadzonych przez młodzież 314 tomów
- ze zbiórek zorganizowanych przez młodzież OMTUR 22 tomy
- z zakupu Miejskiej Komisji Oświaty i Kultury 168 tomów.^{1/}

Książki zebrane od mieszkańców pochodziły w większości z bibliotek działających w okresie międzywojennym.

Miejska Komisja Oświaty i Kultury zakupiła książki za pieniądze otrzymane od osób prywatnych i instytucji. Ogółem biblioteka otrzymała w roku 1945 - 44.598 zł, z tego najważniejsza kwota pochodziła z imprezy pod nazwą "Tydzień Książki", zorganizowanej we wrześniu tego roku. Biblioteka wypożyczyła też 101 tomów od miejscowego proboszcza, ale zwrócono je na początku roku 1946, ponieważ niszczyły się. Były to głównie broszury z biblioteczki Młodzieży Katolickiej.^{2/}

Biblioteka Miejska w Lidzbarsku rozpoczęła działalność z ilością 135 książek, zakupionych z pieniędzy samorządu miejskiego. Do końca roku 1948 zgromadzono 201 książek.

Księgozbiór Biblioteki Powiatowej zaczęto gromadzić pod koniec roku 1946. Pierwsze książki pochodziły ze zbiórki

1/ Akta PWRP. Sprawozdanie z działalności MOP w Działdowie za rok 1945

2/ B.Koczocik: Początki pracy Biblioteki Miejskiej w Działdowie lipiec 1945-wrzesień 1946. W: 20 lat pracy publicznych bibliotek powiatowych województwa olsztyńskiego 1946-1966, Olsztyn 1966 s. 126-127

zorganizowanej w "Dniu święta Oświaty". Z budżetu samorządowego zakupiono 87 książek. Na koniec roku 1946 księgozbiór liczył 306 pozycji.

W latach 1947-1949 księgozbiór Biblioteki Powiatowej pochodził z dwóch źródeł: z zakupu i z przydziału Ministerstwa Oświaty. Zakup książek z budżetu samorządu przewyższał dwukrotnie przydział./zob. tabela 8/.

Tabela nr 8

Wpływ książek do Powiatowej Biblioteki
Publicznej w Działdowie w latach 1947-1949

Rok	Zakup z budżetu samorządu	Przydział z Min-Oświaty	Ogółem
1947	137	796	933
1948	2.680	610	3.290
1949	2.434	1.161	3.595
Razem	5.251	2.567	7.818

Z r ó d ł o: Sprawozdanie z rozwoju Powiatowej Biblioteki Publicznej w latach 1946-1949. Akta PIMBP.

Pierwszy wpis do prowizorycznej księgi inwentarzowej Biblioteki Powiatowej dokonano 15 grudnia 1946 roku. 271 pozycji w tej księdze stanowi literatura wydana w okresie międzywojennym. Następne pozycje pochodzą z wydań powojennych. W pierwszych subwencjach Ministerstwa Oświaty znajdowały się komplety książek o jednakowych tytułach w ilości 15, 20 lub 25 egzemplarzy. W intencji Ministerstwa leżało jak najszybciej obsłużenie punktów bibliotecznych, poprzez obdzielenie ich najpopularniejszymi a wartościowymi dziełami. Pierwsza pozycja, przekazana w ilości 15 egzemplarzy to "Ogród warzywny przy domu" - Emilia Chroboczka, a z beletrystyki - "Zemsta" Aleksandra Fredry.

Ta prowizoryczna księga inwentarzowa została przepisana w roku 1948. Do końca tego roku księgozbiór w bibliotekach publicznych powiatu działdowskiego liczył 6.697 egzemplarzy /zob. aneks 10/. Było to niewiele. Wymienioną ilość księzek nie mogła zaspokoić zapotrzebowania mieszkańców. Dlatego też Ministerstwo Oświaty podjęło ogólnopolską akcję utworzenia biblioteki w każdej gminie. Najważniejszą sprawą było dostarczenie zaplanowanym bibliotekom księzek. Ministerstwo poczyniło starania o wydanie odpowiedniej ilości księzek dla wszystkich placówek.^{3/} Powołano Komitet Upowszechnienia Książki, który zajął się wydaniem księzek i rozestaniem ich do bibliotek powiatowych. Książki te miały stanowić tzw. stały księgozbiór punktu bibliotecznego. W pierwszej kolejności wydano następujące tytuły:

1. Sempokowska S. - Na ratunek
2. Bek A. - Szosa Wotokołamska
3. Gorki M. - Matka
4. Hugo W. - Nędznicy
5. Jaś T.T. - Narzeczona Harambaszy
6. Kraszewski J.I. - Stara baśń
7. Kraszewski J.I. - Starosta warszawski
8. Orkan W. - W roztokach
9. Orzeszkowa E. - Dziurdziowie
10. Sienkiewicz H. - W pustyni i w puszczy
11. Wiltor J. - Orka na ugorze
12. Sienkiewicz H. - Krzyżacy.^{4/}

W roku 1949 stały księgozbiór punktów bibliotecznych miał zawierać 50 tytułów. Książek z KUR-u przyznano do bibliotek tyle, ile

^{3/} J. Janiczek: Nowy etap prac nad upowszechnieniem książki. Bibliotekarz R.16: 1949 nr 1-2 s.5-11

^{4/} Z działalności Komitetu Upowszechnienia Książki. Bibliotekarz R.15: 1948 nr 8-9 s.123

wynosił powiatowy plan sieci punktów bibliotecznych. W powiecie działowskim planowano otwarcie 78 punktów i tyle kompletów książek przysłano do Biblioteki Powiatowej. Pierwsze pozycje z Państwowych Zakładów Wydawnictw Szkolnych wpłynęły w dniach od 6 marca do 12 maja 1949 roku. Następne wpływały kolejno z innych wydawnictw.

O ile pierwsze tytuły stanowiły cenne pozycje, to w okresie późniejszym dostało się do bibliotek wiele książek o niewielkiej wartości, jak np. M. Michalskiej - "Wielka będzie traktorzystką". W skład wydawnictw KUK wchodziła również literatura popularno-naukowa, która szybko utraciła swoją aktualność, a stanowiła duży procent księgozbioru.^{5/}

Bardzo ważną sprawą przy organizacji nowych bibliotek jest właściwe opracowanie księgozbioru. Ministerstwo Oświaty zajęło się również tą sprawą. Biblioteki gminne otrzymały książki inwentarzowe na 4.000 pozycji oraz komplet drukowanych kart katalogowych, kart książki dla centrali i do wypożyczania indywidualnego.^{6/} W książkach inwentarzowych wpisanych było 289 książek. Stanowiło to doskonały wzór do wpisania pozostałych pozycji. Poczególnie biblioteki gminne otrzymały do końca roku 1949 od 767 do 1166 książek, w zależności od ilości punktów bibliotecznych w gminie /zob. aneks 11/.

Komitet Upowszechnienia Książki działał w latach 1948-1951.^{7/} Od roku 1952 zaczął napływać do bibliotek księgozbiór ze specjalnych dotacji rządu, tzw. "Sp. Bibl."^{8/}

5/ J. Korpała: Bibliotekarstwo i ruch wydawniczy w Polsce Ludowej. W: Bibliotekarstwo powszechne. t. IV. Warszawa 1959 s. 171

6/ J. Janiczek, op. cit., s. 6

7/ J. Korpała, op. cit., s. 171

8/ J. Kołodziejka: Biblioteki publiczne. Główne kierunki rozwoju. Warszawa 1972 s. 139 "Sp. Bibl." - Społeczna Pomoc Bibliotekom. Zakupione dla bibliotek 200.000 pozycji, co do których "Dom Książki" utracił nadzieję, że je kiedyś zakupi.

Na podstawie dokumentacji bibliotecznej nie można określić ile tych książek wpłynęło do bibliotek powiatu działdowskiego, ponieważ tylko w dwóch księgach inwentarzowych znajdują się notatki na marginesach.

Do roku 1955 księgozbiór w bibliotekach powiatu działdowskiego wzrósł do 55.684 egzemplarzy. Jest to wzrost ogromny. Jednakże zakup centralny, kontynuowany do roku 1955, nie spełniał należytego zadania. Przede wszystkim nie brano pod uwagę ilości mieszkańców i struktury czytelników. Na skutek niedokładności w dystrybucji wpłynęło do bibliotek wiele dekompletów, postarzały się tytuły w przesyłkach, a w to miejsce nie otrzymywano pewnych pozycji.^{9/}

Nie lepiej było z zaopatrzeniem jakościowym. Księgozbiory zaśniecano nieaktualnymi dziełami, mało wartościową beletrystyką. Brakowało w środowiskach dobrej klasyki obcej. Dawano ciągle Kruczyńskiego, Orzeszkową, Sienkiewicza i tzw. produkcyjniaki. Brakowało w bibliotekach literatury pięknej, potrzebnej do rozczłupania początkującego czytelnika. Braki w księgozbiorach bibliotek stanowiły główną troskę bibliotekarzy, odbijającą się szerokim echem w środowisku bibliotekarskim. Wyrazem tej troski była wypowiedź Bogdana Horodyskiego na Ogólnopolskim Zjeździe Bibliotekarzy w lutym 1956 roku:

"Dziś dopiero okazało się, ile milionów tonów nikomu niepotrzebnej masy papieru zamulono w składnicach Domu Książki, ile martwych pozycji tkwi w księgozbiorach bibliotecznych. Ten ostatni fakt znany jest bibliotekarzom nie od dzisiaj i niejednokrotnie zwracali nań uwagę; przecież musieli przyjmować narzucane im rozdzielniki - musieli wstawać rozszedkowi - przyjmować

^{9/} Akta PZMP. Centralnie drukowano dowody wpływu książek do bibliotek w Kiszpiniach i Lidzbarku.

odpowiedzialność za propagowanie literatury, której czytelnik unikał. Toteż i oficjalne sprawozdania biblioteczne nie zawsze mogły być zgodne z prawdą. Takimi nartwymi pozycjami są nie tylko książki nie odpowiadające swym poziomom poziomowi umysłowemu danego środowiska, a więc np. dzieła Balzaca w bibliotece gromadzkiej. Gorzej, że obok nieestetycznych broszur propagandowych, taki sam los nartwoty spotkał większość współczesnej beletrystyki polskiej, te wszystkie przykłady "drętwej mowy", tzw. powieści produkcyjnych.

Rzeszon czytelników dorosłych, szczególnie czytelników wiejskich - trzeba dać do ręki dobrą, poważnie traktowaną literaturę popularno-naukową, młodzieży - zajmującą książkę podręczniczą, dzieciom - bajkę o wysokich artystycznych".^{10/}

W takiej sytuacji Ministerstwo przekazało w roku 1956 sprawę zakupu książek bibliotekom wojewódzkim, a w 1957 - bibliotekom powiatowym.^{11/}

2. Gromadzenie zbiorów w latach 1956-1974

Struktura księgozbioru bibliotek powiatu działkowskiego na koniec roku 1957 była następująca:

Literatura piękna dla dorosłych - 54,1 %

Literatura piękna dla dzieci - 14,8 %

Literatura popularno-naukowa - 31,1 %

Normatywne wzorce struktury księgozbioru, opracowane przez Instytut Książki i Czytelnictwa były następujące:

10/ B. Horodyski: Refleksje pozajadowe. Przegląd Biblioteczny R. 24: 1956 z. 2 s. 104-105

11/ Pismo Ministerstwa Kultury i Sztuki, Centralnego Zarządu Bibliotek z dnia 12 listopada 1956r./Nr B-IV-64-77/56/ Wskazówki w sprawie zakupu książek dla publicznych bibliotek powszechnych w 1957r. W: T. Zarządki: Przepisy prawne dla bibliotek powszechnych. Warszawa 1965 s. 108-110

Literatura piękna dla dorosłych - 40-45 %

Literatura piękna dla dzieci - 20-25 %

Literatura popularno-naukowa - 30-35 %

Najważniejszym zadaniem Biblioteki Powiatowej w zakresie zdecentralizowanym było poprawienie struktury księgozbioru a także jego unktualnienie pod względem treściowym.^{12/} Aby tego dokonać, należało przeanalizować zbiory i obliczyć aktualną strukturę wszystkich bibliotek. Dokonał tego Dział Gromadzenia, odpowiedzialny za właściwe gromadzenie zbiorów. Dział Gromadzenia powstał w roku 1959, po połączeniu Biblioteki Powiatowej z Miejską. Długoletnim kierownikiem tego Działu była Helena Baluża. Strukturę księgozbioru obliczono na podstawie ksiąg inwentarzowych poszczególnych bibliotek. Przygotowano specjalne arkusze, na których znajdowały się rubryki uwzględniające wszystkie działy klasyfikacji dziesiętnej. Po naniesieniu na arkusze wszystkich pozycji z ksiąg inwentarzowej danej biblioteki, zsumowano liczby w poszczególnych działach. Otrzymano w ten sposób dokładną strukturę księgozbioru we wszystkich placówkach w powiecie, co stało się punktem wyjścia do planowania i uzupełniania zbiorów. Aktualne struktury księgozbiorów były prowadzone we wszystkich bibliotekach i w Dziale Gromadzenia Biblioteki Powiatowej. Strukturę księgozbioru obliczono w latach 1956-1957.

Wyrównanie dysproporcji w strukturze było niemożliwe w ciągu jednego roku, ale w powyższych granicach można było zakupić pożądaną literaturę zwiększyć. Dotyczyło to nie tylko podziału na trzy zasadnicze grupy księgozbioru, ale również składe ilościowego literatury niebeletrystycznej.

12/ K.Sieklerycz: Struktura księgozbiorów popularno-naukowych bibliotek gromadzkich. Bibliotekarz R.25:1958 nr 9 s.257

Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna w Działdowie zaczęła szukać przejrzystego sposobu udokumentowania zakupu pod względem składu treściowego.^{13/} Biorąc pod uwagę wyliczone struktury księgozbioru, przygotowano dla każdej biblioteki grafik zakupu, na który nanoszono wszystkie wpływające książki do bibliotek w dokładnym rozbięciu na poszczególne działy. Na grafikach znajdowała się również aktualna struktura księgozbioru danej biblioteki. Grafiki podliczano w każdym kwartale. Porównanie ilości książek z różnych działów w stosunku do siebie, dawało rozeznanie, czy poszczególne dziedziny wiedzy są reprezentowane w dostatecznym stopniu i pozwalało ukierunkować zakupy w stosunku do potrzeb. Wszystkie te czynniki brano pod uwagę przy ustalaniu rocznego planu zakupu dla bibliotek. Plan taki^{nie} mógł być realizowany w sposób idealny, ale pozwalał na świadome ukierunkowanie zakupu, ponieważ był konfrontowany z grafikami i analizowany na końcu kwartału. Po zakończeniu roku nanoszono na grafik zakupu strukturę ubytków i ustalano aktualną strukturę całego księgozbioru do następnego planu zakupu. Prowadzenie zakupu w opisany sposób pozwoliło zmiernić strukturę księgozbiorów, tak że w latach 1971, 1972, 1973 wskaźnik struktury księgozbioru powiatu działdowskiego, obliczony przez Bibliotekę Narodową, był zgodny z wzorcami normatywnymi.^{14/} Od roku 1957 zmiany w strukturze księgozbioru wygładzały następująco: zob. tabela 9 i aneks nr 9.

13/ K. Bogdanowicz: Analiza stanu księgozbiorów bibliotecznych. Z doświadczeń PISBP w Działdowie. Poradnik Bibliotekarza 8.20:1968 nr 5 s.146

14/ Biblioteki publiczne w liczbach w 1971 r. Warszawa 1972 s.35
Biblioteki publiczne w liczbach 1972. Warszawa 1973 s.99
Biblioteki publiczne w liczbach 1973. Warszawa 1974 s.64

Tabela nr 9
Struktura księgozbioru bibliotek powiatu
działdowskiego w latach 1957 - 1974

R o k	Literatura piękna dla dorosłych	Literatura piękna dla dzieci	Literatura popularno- naukowa
1957	54,1	14,8	31,1
1960	47,2	20,1	32,7
1965	46,5	22,5	31,0
1970	44,6	23,7	31,7
1974	41,6	25,1	33,3

Z r ó d ł o: Akta PIMBP. Sprawozdania statystyczne dla GUS.
Wyliczenia własne.

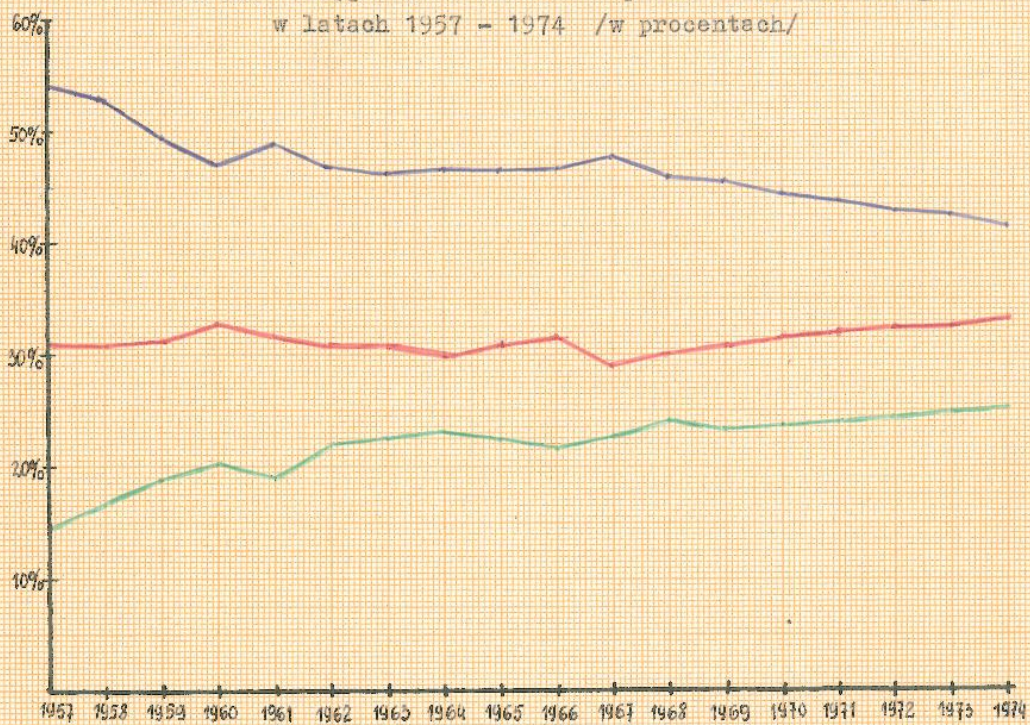
Biblioteka Powiatowa kupowała książki, biorąc pod uwagę plan zakupu, ale musiała się też liczyć z wielkością swojego budżetu. Nakłady na zakup książek nie przedstawiały się imponująco /zob. aneks 8/. W pierwszym roku decentralizacji zakupiono 2.356 książek dla wszystkich bibliotek powiatu, w następnych latach kupowano z każdym rokiem więcej. Aby zrealizować plany zakupu, starano się o dotacje na zakup książek z Wojewódzkiej wględnie Powiatowej Rady Narodowej. Kupowano również książki za pieniądze otrzymywane z Państwowych Gospodarstw Rolnych z tytułu porozumienia zawartego w roku 1963 i 1971.^{15/}

Pierwsze dotacje z PGR-ów, które wpłynęły po roku 1963, uzupełniły sumy wydatkowane na zakup książek dla wszystkich bibliotek. Inaczej wykorzystano pieniądze otrzymane w wyniku porozumienia zawartego w roku 1971. Przeznaczone je na zakup

^{15/} Akta PIMBP. Zasady współpracy między bibliotekami publicznymi a Związkiem Zawodowym Pracowników Rolnych i Państwowymi Gospodarstwami Rolnymi w zakresie organizacji punktów bibliotecznych w PGR-ach na terenie woj. olsztyńskiego.

Wykres nr 1

Struktura księgozbioru bibliotek powiatu dziekowskiego
w latach 1957 - 1974 /w procentach/

— Literatura piękna dla dorosłych

— Literatura piękna dla dzieci

— Literatura popularno - naukowa

księgozbiorów podręcznych dla punktów zlokalizowanych w PGR-ach.^{16/} W poszczególnych latach kwoty te wynosiły od 6 do 24 tysięcy złotych. W roku 1972 uzyskano w województwie olsztyńskim następujące sumy z Państwowych Gospodarstw Rolnych - zob. tabela 10.

Tabela nr 10

Dotacje Państwowych Gospodarstw Rolnych
na zakup księgozbioru w woj. olsztyńskim w 1972 roku

P o w i a t	Ilość punktów w PGR	Wysokość dotacji
Bartoszyce	35	23.000
Bidzpiec	26	13.500
Braniewo	45	34.600
Działdowo	20	24.000
Gólycko	21	2.800
Itawa	26	33.500
Kętrzyn	50	8.000
Lidzbark	21	7.300
Morąg	49	20.000
Mragowo	20	26.500
Nidzica	24	11.000
Nowe Miasto	8	2.000
Olsztyn powiat	13	-
Ostróda	31	5.000
Pasłęk	30	21.500
Pisz	16	27.000
Szczytno	15	500
Węgorzewo	20	18.100
R a z e m	470	278.300

Z r ó d ł o: Ocena działalności bibliotek publicznych woj. olsztyńskiego za rok 1972

Prowadzenie przedstawionej polityki gromadzenia zbiorów umożliwiło stały wzrost ilości księgozbioru w powiecie działdowskim /zob. aneks 7 i 8/. Wzrastała też systematycznie liczba tonów na 1000 mieszkańców. W roku 1974 wynosiła 2939, a przez wszystkie lata była wyższa od przeciętnej wojewódzkiej /zob. tabela 11/.

Tabela nr 11

Liczba tonów na 1000 mieszkańców
w latach 1958 - 1973

R o k	Liczba tonów na 1000 mieszkańców		Różnica
	pow. działdowski	woj. olsztyński	
1958	1347	1292	55
1961	1565	1440	125
1963	1747	1538	209
1965	1905	1730	175
1968	2118	1960	158
1970	2351	2193	158
1973	2744	2530	214

Z r ó d ł o: Ocena działalności bibliotek publicznych województwa olsztyńskiego za lata 1958-1973.

W księgozbiorach bibliotek powiatu działdowskiego najmniejszy procent stanowiła literatura dla dzieci, mimo że szczególnie na wsi czytelnicy ci stanowili bardzo liczną grupę czytelników. /zob. aneks 15/. W latach 1958-1974 literatura dziecięca wzrosła z 14,8 % do 25,1 %. Literatury dziecięcej kupowano dla bibliotek ponad 30 %, ale książki ulegały szybciej zniszczeniu i trzeba je było wycofać z księgozbiorów. /zob. tabela 12/

16/ W. Piotrowska: Księgozbiory podręczane w punktach PGR-owskich w powiecie działdowskim. Bibliotekarz Olsztyński 1974 nr 2 s. 46-47

Tabela nr 12

Zakup literatury dziecięcej do bibliotek powiatu działdowskiego w latach 1971 - 1974

R o k	Ilość książek	Procent literatury dziecięcej
1971	2.329	32,4
1972	3.336	34,7
1973	4.224	36,0
1974	3.278	29,8

Z r ó d ł o: Akta PIMDP. Grafiki zakupu książek do bibliotek powiatu działdowskiego. Wyliczenia własne.

Zakup książek stanowi jedną z najbardziej odpowiedzialnych i niezłatwych czynności bibliotekarza. Dobór literatury do zakupu, wobec rosnącej produkcji wydawniczej i wobec wzrastających zadań bibliotek, zmuszał bibliotekarzy do korzystania z pomocy. Ministerstwo Kultury i Sztuki zobowiązało się do opracowania katalogów wzorcowych, stanowiących przykładowy spis racjonalnie dobranego i zalecanego księgozbioru. Katalog taki został opracowany w Instytucie Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej pod nazwą "Książki dla bibliotek" i wydany w latach 1959-1962.^{17/} Służył pomocą przez wiele lat przy gromadzeniu księgozbiorów dla nowotwieranych bibliotek.

Dział Informacyjno-Bibliograficzny Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olsztynie rozpoczął od kwietnia 1959 roku systematyczne wysyłanie w teren powielanych wykazów nowości wydawniczych. Wykazy te sporządzano na podstawie "egzemplarzy sygnałnych".^{18/} Biblioteki korzystały przy zakupie

17/ Książki dla bibliotek: T.1 Literatura piękna, Warszawa 1959
T.2 Literatura dla dzieci i młodzieży, Warszawa 1959
T.3 Literatura popularnonaukowa, Warszawa 1962

18/ A; Narwoyc: O zakupie. Bibliotekarz R.26:1959 nr 3 s.79

również z wykazów książek społeczno-politycznych, zalecanych przez Ministerstwo Kultury i Sztuki, z zestawu książek rolniczych, opracowywanych przez WIMBP i Wydział Rolnictwa PWRi w Olsztynie. Najważniejszą pomocą przy gromadzeniu zbiorów były jednak "Zapowiedzi Wydawnicze" i katalog centralny, który powstał w Bibliotece Powiatowej w Działdowie w latach 1956-1957. Katalog centralny obejmował zbiory wszystkich placówek bibliotecznych całej sieci bibliotek publicznych w powiecie działdowskim. Był doskonałą pomocą przy uzupełnianiu zbiorów poszczególnych bibliotek.^{19/}

Przez okres 15 lat prowadzenia zakupów w bibliotekach powiatowych, brak było norm zaopatrzenia w książki. Sprawa ta została uregulowana dopiero Zarządzeniem Nr 14 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 4 lutego 1971 r. w sprawie zaopatrzenia bibliotek publicznych w nowości wydawnicze w latach 1971-1980.^{20/} Od tego czasu biblioteki powiatowe mogły występować o zwiększenie kredytów na zakup książek.

Dział Gromadzenia PIMBP w Działdowie kupował książki dla bibliotek terenowych raz w miesiącu. Dostarczając PIMBP po jednym egzemplarzu nowych książek. Komisja składająca się głównie z pracowników bibliotek dokonywała przeglądu książek, i przy pomocy aparatu pomocniczego Działu Gromadzenia dokonywała wyboru książek do zakupu. Na aparat pomocniczy składały się: zapowiedzi wydawnicze, dezzyderaty bibliotek i katalog centralny.

Inny rodzaj wpływu stanowiły książki przekazywane z instytucji i organizacji. Biblioteka Powiatowa przejęła pod

19/ Akta PIMBP; Pismo Ministerstwa Kultury i Sztuki-Centralnego Zarządu Bibliotek z dnia 23 lutego 1957r. /nr 3-V-51/1/57/ w sprawie wskazań dotyczących prowadzenia katalogu centralnego przez powiatowe i miejskie biblioteki publiczne/.

20/ Dziennik Urzędowy Ministerstwa Kultury i Sztuki 1971 nr 2 poz. 15

koniec lat pięćdziesiątych księgozbiory Milicji Obywatelskiej, Związku Samopomocy Chłopskiej, Dom Kultury przekazał w roku 1965 - 913 egzemplarzy na sumę 10.532,65 zł. Ośrodek Propagandy Partyjnej przekazał dwa razy swoje księgozbiory:

- w 1966 roku - 891 egzemplarzy książek i broszur za sumę 8.816,05 zł

- w 1974 roku - 1022 egzemplarze za sumę 20.494,60 zł.

Książki te nie zostały włączone do księgozbioru Biblioteki Powiatowej. Wykorzystano je przy uzupełnianiu księgozbiorów tworzonych bibliotek: Filii Bibliotecznej w Hartowcu, Wapiersku i Kisimch.^{21/}

Niewielką grupę książek stanowiły zwroty za zagubione od czytelników.

We wszystkich bibliotekach powiatu działdowskiego gromadzone księgozbiór podręczny. W Bibliotece Powiatowej pierwsze pozycje zakupiono w 1948 roku. Były to między innymi encyklopedia "Świat i życie", Wielka ilustrowana encyklopedia powszechna Gutenberga. Zgromadzone również czasopisma bibliotekarskie - Bibliotekarz, Poradnik Bibliotekarza, Przegląd Biblioteczny a także Przewodnik Bibliograficzny - wszystkie od początku ukazywania się po okresie wojennym. W następnych latach systematycznie uzupełniano ten księgozbiór różnego typu encyklopediami, słownikami, informatorami. Kupowano również przewodniki, albumy, antologie, atlasy, poradniki bibliograficzne i literaturę fachową, potrzebną bibliotekarzom w codziennej pracy. Księgozbiór podręczny Biblioteki Powiatowej zawierał na koniec roku 1974 - 2.537 tomów. /zob.tabela 13/

21/ Akta PIMEP. Dowody przekazania książek bibliotekom terenowym. TeczkaKsięgozbiory przejęte.

Tabola nr 13

Księgozbiór podręczny Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Dziądkowie.
 Stan na dzień 31.XII.1974 roku.

Dzieła treści ogólnej	Bibliografia	Filozofia	Religioznawstwo	Nauki społeczne	Nauki ścisłe	Nauki stosowane	Sztuka	Językoznawstwo	Nauka o literaturze	Geografia	Historia	Czasopiśmi
191	121	15	5	302	76	119	274	93	337	138	161	505

Z r ó d ł o: Katalog topograficzny księgozbioru podręcznego wydziału PIMBP

Księgozbiory podręczne gromadzone również we wszystkich bibliotekach i filiach a od 1971 roku również w punktach bibliotecznych.

Pierwsze księgozbiory, napływające do bibliotek były opracowane i w większości oprawione. Późniejsze przydziały, napływające do bibliotek w roku 1950, w liczbie od 524 do 1040 egzemplarzy dla poszczególnych bibliotek gminnych, stanowiły duże obciążenie dla bibliotekarzy. /zob. aneks 11/. Sama Biblioteka Powiatowa otrzymywała również duże ilości książek. Spowodowało to ogromne trudności w całkowitym opracowaniu księgozbioru. Powstały luki w opracowaniu, na przykład w 1951 roku Biblioteka Powiatowa miała w swoich zbiorach 4.701 książek nieopracowanych, a w 1955 roku około 1.000. W całym powiecie było około 10.000 nieopracowanych pozycji, co stanowiło około 20 % księgozbioru.^{22/}

Nie tylko duże wpływy książek były przyczyną zaległości w ich opracowaniu. Najważniejszą była płynność kadr, na przykład w Bibliotece Gminnej w Żabinach zmieniło się 6 pracowników, w Iłowie - 5, w Płońsku - 8.

Podobna sytuacja była w wielu bibliotekach w województwie olsztyńskim i w całej Polsce. Bibliotekarze zdawali sobie sprawę ze strat w czytelnictwie spowodowanych wyłączeniem nieopracowanych księgozbiorów z użycia. Wtedy to bibliotekarka z biblioteki gromadzkiej we Frankowie weszła w kontakt z bibliotekami gromadzkimi do współzawodnictwa pracy nad uporządkowaniem i opracowaniem księgozbiorów i zwiększeniem przez to liczby czytelników. Hasło zostało podjęte przez wszystkie biblioteki olsztyńskie. Organizowaniem współzawodnictwa zajęła

^{22/} Akta PIMBP. Sprawozdanie z działalności PIMBP za rok 1955.

się Rada Miejsca Związku Zawodowego Pracowników Kultury i Sztuki przy Bibliotece Wojewódzkiej w Olsztynie, Zarząd Okręgu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz Biuro Rady Czytelnictwa i Książki.^{23/} Opracowano regulamin i instrukcję a z dniem 1 maja 1955 roku rozpoczęło się długofalowe współzawodnictwo pracy bibliotek powszechnych. Sekretarzem Wojewódzkiej Komisji Współzawodnictwa został Jan Wróblewski.

W powiecie działkowym największe zaległości miały biblioteki gromdzkie w Iławie, Kiełpinach i Żabimch. Ponieważ tej ogromnej pracy bibliotekarze gromadzcy nie byli w stanie podjąć, pracownicy Biblioteki Powiatowej zorganizowali zespół, w skład którego wchodziły: Benigna Pazerna - kierownik Biblioteki Powiatowej, Helena Balaża i Genowefa Szybor - Pracownicy Biblioteki Powiatowej, Wacława Piotrowska - kierownik Biblioteki Gromdzkiej w Kurkach.^{24/} Zespołowi temu, wraz z pracownikami poszczególnych bibliotek, udało się do dnia 14 listopada 1955 roku zakończyć akcję katalogowania, mimo braku zrozumienia ze strony gromdzkich rad narodowych. Przykładem może być Gromdzka Rada Narodowa w Kiełpinach, która nie chciała wypożyczyć maszyny do pisania kart katalogowych nawet po godzinach swej pracy.

Biblioteka Powiatowa jako trzecia w województwie olsztyńskim ukończyła opracowywanie zbiorów. Pierwsze miejsce zajęła Biblioteka Powiatowa w Morągu, a drugie Biblioteka Powiatowa w Biskupcu.^{25/}

23/ J. Kołodziejka: Przedjazdy porządku w bibliotekach na Mazurach i Warmii. Bibliotekarz R. 22: 1955 nr 12 s. 368

24/ Akta PIMBP: Sprawozdanie z działalności PIMBP za rok 1955.

25/ Akta PIMBP: Komunikat Nr 8 Wojewódzkiej Komisji Współzawodnictwa.

Sprawa właściwego opracowania zbiorów była ciągłym temtem pracy instruktorów i działu gromadzenia Biblioteki Powiatowej. Od roku 1957, po przejęciu zarządu księżek przez Bibliotekę Powiatową, wszystkie placówki otrzymywały księżki sklasyfikowane, a od 1970 - dołączano po jednej karcie katalogowej. Systematycznie uzupełniano też katalogi kartami centralnie drukowanymi, otrzymywanymi z Biblioteki Narodowej. W placach instruktorów co pewien czas znajdowała się notacja katalogów, szczególnie w placówkach o niestabilizowanej kadry. W latach 1969-1970 przeprowadzono reorganizację katalogów, związaną ze zmianą klasyfikacji.

Konservacja zbiorów obejmowała głównie okładanie w papier. Od roku 1970 zaczęto stosować do tego celu folię. Nicwiele księżek oddawano do oprawy introligatorskiej. Związane to było z brakiem funduszy oraz niewielką wydajnością introligatorni. Suma na oprawę księżek przez wszystkie lata nie przekroczyła 30.000 złotych. /zob. aneks 8/. Z czasopism oprawiano tylko zawodowe a w latach siedemdziesiątych oprawiano 15 tytułów czasopism, gromadzonych przez Bibliotekę Powiatową. Na koniec roku 1974 w bibliotekach powiatu działkowickiego było oprawionych 844 czasopism, co stanowi 1,6 % księgozbioru.

Niewielkie były również sumy przeznaczone na prenumeratę czasopism. /zob. aneks 8/. Mimo pozornego wzrostu wydatków na ten cel, nie zwiększała się liczba prenumerowanych czasopism dla poszczególnych bibliotek i filii. Wzrost spowodowany był przede wszystkim zwiększeniem się liczby placówek bibliotecznych oraz rosnącymi cenami czasopism. W latach 1971-1975 prenumerowano dla bibliotek gminnych 23 tytuły

czasopism, a dla filii - 43.^{26/}

W pierwszym pionierskim okresie tworzenia bibliotek znalazły się w księgozbiorach pozycje nie nadające się do upowszechnienia. Pochodziły one głównie z darów, a wydane były w okresie przedwojennym. Mając na uwadze ten fakt, Kuratorium Okręgu Szkolnego przesyłało do bibliotek wykazy książek podlegających usunięciu. Pierwszy wykaz, który wpłynął do Biblioteki Powiatowej w Działdowie, jest z dnia 19 maja 1947 roku.^{27/} Wszystkie pozycje z przesyłanych spisów książek, znalazły się w wykazie opracowanym przez Ministerstwo Kultury i Sztuki w roku 1952. Wykaz obejmował 593 pozycje. Do roku 1974 opracowano 10 tego typu wykazów. Obejmowały one w późniejszym okresie książki zaktualizowane z poszczególnych dziedzin wiedzy.
/zob. tabela 14/.

Pierwsze księgi ubytków założono w 1949 roku w Bibliotece Powiatowej, Bibliotece Miejskiej w Działdowie i Bibliotece Gminnej w Rybnie. Następnie zakładano w miarę potrzeby.

W latach 1962/1963 przeprowadzono selekcję według obszernego wykazu, opracowanego przez Wojewódzką Bibliotekę w Olsztynie. Największa selekcja według wykazów Ministerstwa Kultury i Sztuki została przeprowadzona w bibliotekach powiatu działdowskiego w roku 1967. Na jej podstawie wycofano z biblio-

26/ Czasopisma prenumerowane dla bibliotek gminnych: Agrochemia, Bibliotekarz, Dziennik Ładowy, Gazeta Olsztyńska, Gospodyni, Ideologia i Polityka, Nowe Książki, Kultura i Ty, Młody Rolnik, Nasza Wieś, Nowa Wieś, Pion, Płomyczek, Płomyk, Poradnik Bibliotekarza, Poznaj Swój Kraj, Poznaj Świat, Przyjaźń, Scena, Świat Młodych, Świeższczyk, Tygodnik Kulturalny, Warmia i Mazury.

Czasopisma prenumerowane dla filii: Agrochemia, Gazeta Olsztyńska, Gospodyni, Nasza Wieś, Nowa Wieś, Płomyczek, Płomyk, Poradnik Bibliotekarza, Poznaj Swój Kraj, Świat Młodych, Świeższczyk, Tygodnik Kulturalny, Warmia i Mazury.

27/ Akta PIMBP.

tek: 7370 książek; /zob. aneks 12/.

Tabola nr 14

Wykazy książek przestarzałych opracowanych
przez Ministerstwo Kultury i Sztuki w latach 1967 - 1974

Nr pasyżu	T y t u ł	Rok wydania
1	Spis książek przestarzałych z literatury społeczno-politycznej, popularno-naukowej i innej	1967
2	Spis książek przestarzałych z literatury rolniczej	1967
3	Spis książek przestarzałych z literatury popularno-naukowej i społeczno-politycznej	1968
4	Spis przestarzałych książek technicznych	1969
5	Spis książek przestarzałych z literatury rolniczej	1970
6	Spis książek przestarzałych z literatury ekonomicznej	1971
7	Spis książek przestarzałych z literatury prawniczej	1972
8	Spis przestarzałych wydawnictw lekarskich	1972
9	Spis książek przestarzałych wydawnictwa CRZZ	1974
10	Spis przestarzałych wydawnictw "Wiedzy Powszechnej"	1974
11	Spis przestarzałych książek rolniczych	1974
12	Spis przestarzałych książek społeczno-politycznych	1974

Z r ó d ł o: Akta PUMBP. Wykazy książek przeznaczonych do wycofania z bibliotek.

Na początku lat siedemdziesiątych szeroko dyskutowano na temat selekcji literatury pięknej, zalegającej półki bibliotecznej.^{28/} Chodziło głównie o wieloegzemplarzowe pozycje KWK-owskie. Wreszcie w roku 1973 Ministerstwo Kultury i Sztuki opracowało wytyczne w sprawie nieodpłatnego przekazywania, sprzedaży i przeznaczania na makturę zbędnych egzemplarzy literatury pięknej w bibliotekach publicznych.^{29/} Na tej podstawie można było wycofać książki, wyłączając klasykę, nie czytane w bibliotekach wiejskich od lat pięciu a w bibliotekach powiatowych od lat siedmiu. W roku 1974 przeprowadzono selekcję literatury pięknej w następujących bibliotekach: Biblioteka Powiatowej w Działdowie, bibliotekach gminnych w Niechłonie, Ruczkowie i Rybnie oraz w filiach bibliotecznych w Kurkach i Petrykozach.

Selekcja księgozbiorów była koniecznością nie tylko ze względu na ich deaktualizację, ale i z powodu trudności lokalowych. Dlatego słusze było wycofanie książek już nieczytanych w środowisku i dostarczenie w zamian poszukiwanych nowości.

Mniej korzystny dla bibliotek był inny rodzaj ubytku księgozbioru, który stanowią książki zagubione i zniszczone przez czytelników bibliotek i punktów bibliotecznych oraz nieodnalezione w czasie kontroli księgozbiorów. Były to przeważnie pozycje cenne i poszukiwane przez czytelników.

28/ L. Bilski: Problem selekcji beletrystyki w bibliotekach publicznych. Bibliotekarz 8.40:1973 nr 10 s.298-301

29/ Akta PIMBP, Pismo Ministerstwa Kultury i Sztuki-Departament Domów Kultury, Bibliotek i Stowarzyszeń Regionalnych z dnia 26 czerwca 1973 r. nr DBS IV-55-2/73

IV. KADRA I JEJ SZKOLENIE

Pierwsi bibliotekarze zatrudnieni w bibliotekach powiatu działdowskiego rekrutowali się spośród nauczycieli. Kierownicy bibliotek powiatowych byli powoływani na stanowiska w porozumieniu z Kuratoriami Okręgów Szkolnych. Kuratorium dawało nauczycielom płatne urlopy celem pełnienia tych obowiązków.^{1/}

W powiecie działdowskim pierwszym kierownikiem została nauczycielka Czesława Rowicka, delegowana do tej pracy od dnia 15 października 1946 roku. W następnym roku, od 1 września 1947 roku, stanowisko kierownika objęła Benigna Pszena, która pełniła tę funkcję przez 26 lat. Benigna Pszena miała już pewne doświadczenie bibliotekarskie, ponieważ pracowała w okresie międzywojennym w Powiatowej Centrali Bibliotecznej i była uczestnikiem 10-dniowego kursu bibliotekarskiego w Wejherowie, zorganizowanego przez Kuratorium Okręgu Szkolnego Pomorskiego w dniach 20-30 czerwca 1932 roku.^{2/} Po rozpoczęciu pracy w Bibliotece Powiatowej uczestniczyła w kursie bibliotekarskim dla kierowników bibliotek powiatowych - organizatorów sieci bibliotecznej w Jarocinie w listopadzie 1947 roku i w roku 1950.^{3/}

Kuratorium dawało nauczycielom urlopy płatne do 1 stycznia 1948 roku. Następnie przyznawano były urlopy bezpłatne, z prawem zachowania ciągłości pracy w szkolnictwie.

-
- 1/ Cz.K.: Angażowanie i szkolenie pracowników publicznych bibliotek powszechnych. Bibliotekarz R.15: 1948 nr 4-5 s.78. Akta PIMBP. Pismo Okręgowe Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego Nr OB-28526/47 z dnia 5 września 1947 r.
 - 2/ Zbiory prywatne Benigny Pszennej. Zaświadczenie z ukończenia kursu wydane przez Kuratorium Okręgu Szkolnego Pomorskiego w Toruniu.
 - 3/ Kursy dla kierowników bibliotek powiatowych. Bibliotekarz R.14: 1947 nr 7-8 s.124. Akta PIMBP. Pismo Ministerstwa Oświaty Nr NDB/P-1902/47 z dnia 28 czerwca 1948 r. o organizowaniu kursów dla kierowników bibliotek powiatowych.

Angażowanie kierowników bibliotek gminnych i kierowników punktów bibliotecznych odbywało się również w porozumieniu z władzami szkolnymi. Nauczyciele pełnili obowiązki bibliotekarzy gminnych na marginesie swoich zajęć w szkole, na niewielkich ryczałtach. Takie rozwiązanie spraw kadrowych w bibliotekach miało w owym czasie uzasadnienie. Liczono się z tym, że nauczyciel jest fachowo przygotowany, ma do dyspozycji ogromny aparat propagandowy, jakim jest młodzież szkolna i zwykle dorośli. Dlatego też, dopóki nie zostaną wykształceni prawdziwi bibliotekarze, nauczyciel dawał gwarancję należytego wykonania zadań bibliotek a przede wszystkim współpracy wszystkich placówek kulturalnych w danej miejscowości.^{4/}

Jednakże i nauczycieli należało przeszkolić na kursach, ponieważ nie posiadali znajomości pracy bibliotecznej. Kierownicy sześciu bibliotek gminnych, założonych w ogólnopolskiej akcji zakładania 1.500 bibliotek gminnych ukończyli dwutygodniowy kurs w Płocku, w październiku 1948 roku. Były to następujące osoby: Barbara Krajno - Kiełpiny, Jadwiga Miecznikowska - Płońsk, Agnieszka Ordyszewska - Iłowo, Leokadia Przybysz - Żabiny, Jadwiga Szamjchel - Rybno, Stefania Zelma - Lidzbark.^{5/} Następne dwie osoby: Alina Tomaszewska - z Biblioteki Gminnej w Burkacie i Stanisława Wysocka - z Biblioteki Gminnej w Działdowie, ukończyły kurs w Pułtusku.^{6/}

W grudniu 1948 roku odbył się również kurs dla pracowników bibliotek miejskich w Lublinie, w którym wzięły udział

4/ A. Szpunar: Planowanie sieci bibliotecznej. Bibliotekarz R. 19: 1948 nr 10-11 s. 171

5/ Akta PIMBP. Sprawozdanie z działalności PBP za rok 1948.

6/ Akta PIMBP. Sprawozdanie z działalności PBP za rok 1950.

Janina Wandziewska z Biblioteki Miejskiej w Działdowie i Jadwiga Raszkowska z Lidzbarka.^{7/}

Krótki był okres pracy tych pierwszych bibliotekarzy. Wobec wzrastających zadań, nauczyciele nie byli w stanie połączyć pracy w szkole i bibliotece. W roku 1950 z bibliotek odeszło sześciu nauczycieli. Odbiło się to ujemnie na akcji czytelniczej, gdyż nastąpiło zahamowanie natyry organizacyjnej. Trzeba było wytypować nowych pracowników i przeszkolić ich. Nowozatrudnionych pracowników przeskolono na kursie w Biskupcu 12-29 października 1950 roku. Uczestnikami kursu byli: Janina Kalinowska-Iżowo, Czesław Jąkosiański - Działdowo, Maria Majewska - Lidzbark, Zygmunt Najewski - Zabiny, Kazimierz Mielewski - Kiełpiny, Edward Wicna - Płońska.^{8/} Najdłużej, przez dwa lata i 8 miesięcy pracowała Jadwiga Szamajchel w Bibliotece Gminnej w Rybnicy. Od tej pory rozpoczęły się ciągłe zmiany pracowników w bibliotekach /zob. aneks 13/. W ośmiu bibliotekach gminnych, powstałych w latach 1949 - 1950, sytuacja kadrowa wyglądała następująco: W Gminnej Bibliotece w Burkacie od roku 1951 przez 13 lat pracował nauczyciel Jan Rychcik, który zrezygnował dopiero w chwili otrzymania pełnego etatu dla tej biblioteki. Od roku 1966 pracowała Bogumiła Stachowiak; W Gminnej Bibliotece Publicznej w Działdowie do roku 1962 zmieniło się 11 pracowników. Od roku 1962 przez osiem lat pracowała Teresa Piotrowska; W gminie Iżowo w latach 1949 - 1955 zmieniło się 5 pracowników; W Bibliotece Gminnej w Kiełpinach w latach 1949 - 1971 pracowało 10 bibliotekarzy. Od maja 1971 roku rozpoczęła pracę Renata Karczewska; W Bibliotece Gminnej w Lidzbarku od roku 1950 pracowała

7/ Akta PIMBP. Sprawozdanie z działalności PBP za rok 1949. Kartoteka osobowa.

8/ Akta PIMBP. Sprawozdanie z działalności PBP za rok 1950. Kartoteka osobowa.

Maria Majewska /zob.zdjęcie 10/. W roku 1973 odeszła na emeryturę; W Gminnej Bibliotece w Płońcu przez omawiany okres zmieniło się 13 pracowników, Najdłużej, przez 10 lat, pracowała Joanna Rosiak; W Bibliotece Gminnej w Rybnie od roku 1954 pracowała Marta Soboczyńska; Największa ilość pracowników zmieniła się w Gminnej Bibliotece w Żabinach, gdzie przez okres od 1949 - 1967 pracowało 14 bibliotekarzy. Od roku 1967 pracowała Teresa Lewandowska.^{9/}

Aby uniknąć zmian personalnych w bibliotekach, dążyło się do uzyskania etatów dla kierowników bibliotek gminnych. Od 1 stycznia 1951 roku etaty otrzymały biblioteki gminne w Iłowie i Lidzbarku.

Podobnie przedstawiała się sprawa kierowników punktów bibliotecznych. Rekrutowali się oni głównie spośród nauczycieli, których przeszkolono na jednodniowych szkoleniach. Pierwsze szkolenie tego typu odbyło się 10 lutego 1948 roku. W szkoleniu wzięli udział: Jakub Kowalski z Wielkiego Łęcina, Kazimierz Mielewski z Wapieraka, Stanisław Misterski z Gralowa, Edmund Nowicki z Narzyna, Jan Przybysz z Żabin, Jan Rychcik z Zakrzewa, Władysław Steyka z Hartowca, Zofia Szpytowa z Kurek, Stanisława Wysocka z Książogodworu, Stanisława Zelma z Jelonia.^{10/} Następne szkolenie zorganizowano w grudniu 1948 roku w związku z ogólnopolską akcją zakładania punktów bibliotecznych. 14, 15 i 29 grudnia 1948 roku przeszkolono na specjalnych konferencjach 60 kierowników punktów bibliotecznych. Kandydatów zaznajomiono z rolą książki, organizacją bibliotek publicznych, ze sposobem prowadzenia punktu i metodami pracy z czytelnikiem. W konferencji

^{9/} Akta PIMBP. Kartoteka regionalna.

^{10/} Akta PIMBP. Protokół z Konferencji dla kierowników punktów bibliotecznych w dniu 10 lutego 1948 r.

wzięła udział wizytator Felicja Bursowa.^{11/} Jednakże już w roku 1949 nastąpiła zmiana 18 kierowników punktów bibliotecznych.

Następna konferencja odbyła się 22 listopada 1952 roku.^{12/} Natomiast już w roku 1952 w sprawozdaniu Biblioteki Powiatowej stwierdza się, że nie organizowano szkoleń ze względu na zbyt szczupłą obiadę oraz brak kredytów.^{13/} Przystosowanie do pracy w punkcie odbywało się więc w czasie osobistych kontaktów bibliotekarzy z kierownikami punktów oraz w czasie sporadycznie organizowanych zebrań czy narad w bibliotece gminnej. Do roku 1953 kierownicy punktów otrzymywali za swoją pracę jedynie nagrody okazyjne. Od roku 1954 przyznawano im nagrody kwartalne w wysokości 90,- i 120,-zł.^{14/}

W pierwszych latach działalności gromadzkich rad narodowych były kłopoty z wypłacaniem nawet tych skromnych nagród. Mimo środków zaradczych, podejmowanych przez Bibliotekę Powiatową, takiej jak np. przejęcie funduszu na wypłatę nagród dla punktów całego powiatu, sprawa nie była prosta. Kierownicy punktów zmieniali się ciągle. Szukano coraz to nowych rozwiązań. Jednym z nich było angażowanie do pracy w punkcie młodzież zrzeszoną w Związku Młodzieży Wiejskiej.^{15/}

Organizowano dla nich szkolenia na szczeblu wojewódzkim. Organizatorami była Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Olsztynie i Zarząd Wojewódzki ZMW.

11/ Akta PIMBP. Sprawozdanie z działalności PBP za okres od 1 lipca- 31 grudnia 1948 r.

12/ Akta PIMBP. Sprawozdanie z działalności PBP za rok 1950.

13/ Akta PIMBP. Sprawozdanie z działalności za rok 1952.

14/ Akta PIMBP. Odpis zarządzenia Nr 86 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 22 maja 1954 w sprawie wysokości, trybu i warunków przyznawania oraz terminu wypłaty nagród dla kierowników punktów bibliotecznych publicznych bibliotek powszechnych.

15/ S.Siokieraki: Trzeba szukać nowych rozwiązań. Poradnik Bibliotekarza R.9: 1957 nr 12 s.354, tenże: Trzeba szukać nowych rozwiązań. Potrzebna jest konkretna pomoc punktom bibliotecznym. Bibliotekarz R.27: 1960 nr 10 s.304

Dodatkową bolączką pierwszych trudnych lat bibliotekarstwa polskiego był stosunek terenowych rad narodowych do podległych im bibliotek. Bibliotekarzy traktowano jako rezerwowych pracowników do wszelkich spraw, nic wspólnego z bibliotekarstwem nie mającym.^{16/}

Bibliotekarze powiatu działkowskiego pomagali przy przepisywaniu i tłumaczeniu ksiąg w urzędzie stanu cywilnego, kontrolowali zbieranie stonki ziemniaczanej, chodzili do rolników w sprawach obowiązkowych dostaw zboża, dekorowali sale posiedzeń, organizowali zabawy i zebrania we wsiach swojej gminy.^{17/} W roku 1953 Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie podjęło uchwałę w sprawie nieodrywania bibliotekarzy na dłuższy czas od pracy.^{18/} W następnych latach bibliotekarze brali udział jedynie w spisach rolnych.

Wraz z ogólną troską państwa o rozwój kulturalny społeczeństwa, wzrastały zadania bibliotek. Bibliotekarz musiał być również wychowawcą, współuczestniczyć w programie wychowania nowego społeczeństwa. Szkoły powszechne przygotowywały coraz to nowe kadry czytelników, których zadowolić, obsłużyć to już nie było proste zadanie. Nie mogło już być mowy o mechanicznym wydawaniu książek. Trzeba było indywidualizować, trzeba było dbać, aby każdy czytelnik dostał książkę odpowiednią dla siebie. Mógł to zrobić bibliotekarz znający literaturę, psychologię, socjologię i inne dyscypliny naukowe.^{19/}

Sprawa była niezwykle trudna, ponieważ brakowało ludzi wykształconych, a najbardziej kłopotliwe było to, że

16/ B. Horodyski; op.cit., s. 103

17/ Informacja Jadwigi Szewczyk - kierownika Biblioteki Miejskiej w Lidzbarsku i Marty Soboczyńskiej - kierownika Biblioteki Gminnej w Rybnie udzielonej w dniu 1 grudnia 1978 r.

18/ Akta PWEF. Uchwała Prezydium WRN Nr L XXI/1003 z dnia 15 grudnia 1953 r. w sprawie nieodrywania bibliotekarzy na dłuższy czas od pracy.

19/ J. Markiewicz; o zadaniach bibliotekarza gminnego. Bibliotekarz R. 15: 1949 nr 12 s. 190

plące bibliotekarzy były zaniżone i pracownicy bibliotek odchodzili, szukając bardziej intratnych zajęć. Najwięcej pracowników bibliotek odeszło do rad narodowych, np. Jadwiga Gabrielczyk z Kurek, Stefan Wielgoszyński z Kiełpin, Irena Kamińska z Płońnicy, Tadeusz Ronsicki z Żabin i inni. Ponadto kilka osób uzyskało zatrudnienie w gminnych spółdzielniach, w banku, w sądzie i państwowych gospodarstwach rolnych.^{20/}

W bibliotekach gminnych coraz częściej zatrudniano pracowników bez średniego wykształcenia. Stąd też wśród zadań, jakie zlecono Bibliotece Powiatowej, na pierwsze miejsce wysunęła się pomoc i opieka instruktorska dla sieci bibliotek gminnych w powiecie. Pomoc obejmowała lustrację pałeczek bibliotecznych, wysyłanie pisemnych instrukcji, urządzenie odpraw i porad roboczych dla kierowników bibliotek gminnych, miejskich i punktów bibliotecznych, organizowanie praktyk dla niewykwalifikowanych pracowników.

Wobec rosnących zadań Biblioteki Powiatowej wzrastała stopniowo ilość pracowników, nie zawsze jednak ze średnim wykształceniem. Dopiero od roku 1954 w Bibliotece Powiatowej w Działdowie wszyscy nowozatrudniani pracownicy posiadali wykształcenie średnie i uzupełniali je na kursach bibliotekarskich w Jarocinie.

W roku 1955 nastąpiło połączenie Miejskiej i Powiatowej Biblioteki. Uzyskano wtedy 7 etatów. Struktura organizacyjna PIMBP była następująca: Utworzono dział instrukcyjno - metodyczny oraz dział gromadzenia, opracowania i udostępnienia zbiorów. W dziale instrukcyjno - metodycznym pracowało dwóch instruktorów, podlegających bezpośrednio kierownikowi PIMBP. Na czele działu

^{20/} Akta PIMBP. Kartoteka osobowa.

gromadzenia stał kierownik, któremu podlegali pracownicy wypożyczalni i pomocniczy pracownik działu gromadzenia. Liczba bibliotekarzy PIMBP przedstawiała się następująco:

Tabela nr 15
Liczba bibliotekarzy zatrudnionych w PIMBP
w latach 1955 - 1975

L a t a	Liczba pracowników		Pełnione funkcje					
	etat	ryczałt	Kier.	Instr.	Kier. Dz.Gr.	Prac. Dz.Gr.	Kier. wypożycz.	Prac. wypożycz.
1955 - 1965	7	-	1	2	1	1	1	1
1966 - 1973	7	1	1	2	1	1	2	1
1974 - 1975	8	-	1	2	1	1	2	1

Z r ó d ł o: Akta PIMBP. Struktura organizacyjna PIMBP.

W latach 1955-1966 liczba etatów nie zwiększyła się. W roku 1966, po utworzeniu Oddziału dla dzieci, uzyskano ryczałt dla wypożyczalni, a w 1974 zamieniono ryczałt na etat. Etat ten przeniesiono z biblioteki w Kurkach.

W latach 1947-1975 bibliotekarze powiatu działdowskiego uzupełniali wykształcenie w Jarocinie i na policealnych kursach korespondencyjnych w Bydgoszczy i Olsztynie. W Państwowym Ośrodku Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie średnie wykształcenie bibliotekarskie zdobyły następujące osoby: Bonigna Psezma - 1950r., Kazimiera Karczmarsowa - 1951r., Anna Krymer i Bernardyna Grochowska - 1956r., Wanda Patalon - 1959r., Elżbieta Kurowska - 1960r., Renata Gąsiorowska - 1963r., Wanda Lenda - 1964r., Teresa Kostrzewska - 1960r. Wacława Piotrowska ukończyła POKKB w Bydgoszczy w 1963 roku. Państwowy Ośrodek Kształcenia Korespondencyjnego Bibliotekarzy w Olsztynie ukończyły następu-

jące osoby: Bożena Domoych, Marta Soboczyńska i Jadwiga Szewczyk w 1970 roku, Krystyna Bobar, Barbara Cioślińska, Regina Ryżowska i Regina Świąconek w 1972 roku, Renata Roszyńska w 1974 roku.^{21/} Ponadto pracownicy bibliotek uczestniczyli w wielu kursach doskonalących, na przykład: Jadwiga Szewczyk brała udział w kursie dla kierowników bibliotek miejskich w Jarocinie, w 1954 roku w miesięcznym kursie w Jarocinie uczestniczyły cztery bibliotekarki z bibliotek gminnych. W dniach od 2-15 września 1956 roku zorganizowany został kurs w Mikołajkach, w którym wzięły udział następujące osoby: Halina Chojnacka, Elżbieta Kurowska, Marta Soboczyńska - w kursie czytelniczym oraz Teresa Chlebowska, Jadwiga Koźłowska i Jadwiga Zelnik - w kursie ogólnym.^{22/} Na kursie tym kierownikiem pedagogicznym była Bonigra Paszenna.

W Bibliotece Powiatowej w Działdowie bardzo dużą uwagę zwracano na sprawy doształcenia pracowników, dlatego też kierowano ich na wiele kursów, organizowanych zarówno na terenie województwa olsztyńskiego, jak i w stali ogólnopolskiej. Kursy te nie dawały uczestnikom żadnych kwalifikacji bibliotekarskich, uprawniających do wyższej stawki uposażenia, przyczyniały się jednak do lepszego wykonywania obowiązków.

W latach 1963-1974 bibliotekarze powiatu działdowskiego brali udział w następujących kursach specjalistycznych:

- kurs dla pracowników działów gromdzenia, 4-16 październik 1965r. Lublin - Wacława Piotrowska,
- kurs wykorzystania pomocy audiowizualnych, 8 marzec - 2 kwiecień 1965r., Jarocin - Renata Gąsiorowska,

21/ Akta PIMBP. Kartoteka osobowa

22/ Akta PIMBP. Materiały dotyczące kursu w Mikołajkach

- kurs metodyki pracy samokształceniowej, rok 1966, Joanna Rosiak, Marta Soboczyńska,
- kurs pracy oświatowej, 20-29 kwietnia 1967r. - Teresa Piotrowska, Joanna Rosiak, Krystyna Rogozńska,
- kurs międzywojewódzki dla nowozaangażowanych pracowników, 15 lipiec-6 sierpień 1968r., Sopicowo k/Otwocku - Elżbieta Gawlińska,
- ogólnokrajowy kurs organizatorów szkolenia, 5-16 sierpień 1968r., Szczecin - Renata Gąsiorowska,
- kurs metodyki pracy z młodzieżą, 2-13 czerwiec 1969r., Jarocin - Renata Gąsiorowska,
- kurs UKD, 22-29 październik 1969r., Jarocin - Wacława Piotrowska,
- kurs literatury społeczno-politycznej, 6-18 październik 1969r., Jarocin - Wanda Lenda,
- kurs literatury społeczno-politycznej, 1971r., Jarocin - Teresa Kostrzowa,
- kurs metodyki pracy z dziećmi, 1970r., Jarocin - Wanda Patalon.^{23/}

Ponadto bibliotekarze brali udział w praktykach doskonalących w bibliotekach innych powiatów, zwiedzali biblioteki w czasie seminariów wyjazdowych, organizowanych przez Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną w Olsztynie. Na przykład Renata Gąsiorowska uczestniczyła w seminarium wyjazdowym zorganizowanym w województwie lubelskim - 1964r., Benigna Pszenna i Renata Gąsiorowska były w bibliotekach województwa koszalińskiego, Benigna Pszenna i Wanda Lenda zwiedzały biblioteki katowickie w 1970 roku, Wanda Patalon uczestniczyła w praktyce doskonalącej dla kierowników działów gromadzenia w Bibliotece Powiatowej

23/ Akta PIMBP, Kartoteka osobowa, Akta personalne pracowników PIMBP.

w Braniewie 1973r.^{24/}

W sprawozdaniach Biblioteki Powiatowej w Działdowie wysuwano wnioski dotyczące unormowania spraw personalnych bibliotekarzy, co przyczyniłoby się do zmniejszenia płynności kadr. Wnioski dotyczyły:

- określenia minimum wykształcenia dla poszczególnych stanowisk w bibliotece,
- zwiększenia kredytów w celu utworzenia etatów w bibliotekach gminnych,
- zapewnienia należytego wyposażenia bibliotekarzy i kierowników punktów bibliotecznych.

Pierwsze Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie wyposażenia pracowników bibliotecznych, zatrudnionych w bibliotekach powszechnych ukazało się 6 sierpnia 1955 r.^{25/} Następne zarządzenie z 19 września 1958 roku dotyczyło zasad kwalifikowania na stanowiska służbowe oraz ustalenia uposażeń służby bibliotecznej w publicznych bibliotekach powszechnych.^{26/} Najkorzystniejsze dla bibliotekarzy^{było} Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 sierpnia 1966 roku w sprawie wyposażenia pracowników służby bibliotecznej.^{27/} Realizacja tego Rozporządzenia wpłynęła w pewnym stopniu na stabilizację kadr etatowych, mimo tego, że nie zawsze sukcesywnie wzrastał budżet.

W roku 1954 w bibliotekach gminnych powiatu działdowskiego było już 5 etatowych pracowników - w Iłowie, Lidzborku, Prośnicy, Rybnie i Żubinach. Po zmianach administracyjnych zwiększyła się ilość gromad, gdzie z konieczności zatrudniano pracowników w niepełnym wymiarze godzin. W powiecie

24/ Relacje ustne uczestników seminariów.

25/ Dziennik Ustaw PRL 1955 nr 17 poz. 174

26/ Dziennik Ustaw PRL 1958 nr 50 poz. 295

27/ Dziennik Ustaw PRL 1966 nr 37 poz. 225

działdowskim utworzono 11 gromad. Przed Biblioteką Powiatową stanęło bardzo ważne zadanie zapewnienia bibliotekom gromadzkim etatów. Był to proces powolny i zakończył się w roku 1972. W dalszym ciągu powstawały jednak filie biblioteczne ryczałtowe, w których zatrudniano głównie nauczycieli. Filie biblioteczne obsługiwały jedynie mieszkańców wsi, w których się znajdowały.

Na koniec 1972 roku, przed kolejnymi zmianami administracyjnymi, w bibliotekach powiatu działdowskiego pracowało 19 pracowników etatowych i 13 ryczałtowych. Zatrudnienie w poszczególnych bibliotekach przedstawiało się następująco:
/zob.tabela 16/

Po powstaniu gmin w roku 1973 - jednostek administracyjnych o wiele większych niż gromady, jednosobowy personel bibliotek gminnych nie był w stanie sprawować zadawalającej opieki nad całą siecią bibliotek w gminie. Poczyniono wtedy starania o zwiększenie stanu osobowego w gminnych bibliotekach przynajmniej o 1/2 etatu, głównie drogą przesunięć z małych bibliotek gromadzkich.

Na koniec maja 1975 roku ilość pracowników zwiększyła się o dwie osoby w niepełnym wymiarze godzin, zatrudnione w nowych filiach bibliotecznych w Szupie i Zalesiu.

Mimo wysiłków czynionych przez Bibliotekę Powiatową, wykształcenie bibliotekarzy powiatu działdowskiego było przez cały okres niewystarczające. W latach 1959-1974 przedstawiało się następująco: /zob.tabela 17/.

Tabela nr 16

Liczba pracowników zatrudnionych w bibliotekach powiatu działdowskiego na dzień 31 grudnia 1972 roku

Nazwa biblioteki	Ilość pracowników	
	etatowych	ryczałtowych
PiMP Działdowo	7	1
NDP Lidzbark	1	1
GBP Durint	1	
GBP Działdowo	1	
GBP Kiełpiny	1	
GBP Lidzbark	1	
GBP Narzým	1	
GBP Niechłozin	1	
GBP Płoznica	1	
GBP Ruskowo	1	
GBP Rytno	1	1
GBP Żabiny	1	
10 filii bibliotecznych		10
O g ó ł e m	19	13

Z r ó d ł o: Akta PiMP. Sprawozdanie statystyczne dla GUS za rok 1972.

Tabela nr 17
Wykształcenie bibliotekarzy etatowych
w powiecie działdowskim w latach 1959 - 1974

Wykształcenie	1959	1961	1963	1966	1968	1970	1973	1974
wyższe	-	-	-	-	-	-	1	1
półwyższe	-	-	-	-	3	4	3	3
średnie bibl.	3	3	4	4	2	5	8	7
średnie	3	1	1	2	2	4	2	3
podstawowe	7	9	11	10	9	5	5	5
Razem	13	13	16	16	16	18	19	19

Z r ó d ł o: Sprawozdania statystyczne dla GUS za lata 1959-1974

Systematyczne kierowanie pracowników bibliotek powiatu działdowskiego na kursy bibliotekarskie dawało pozytywne rezultaty. W latach 1969-1973 bibliotekarzy ze średnim wykształceniem bibliotekarskim było w powiecie działdowskim więcej niż wynosiła przeciętna wojewódzka. Jedynie w roku 1969 wykształcenie bibliotekarzy placówek wiejskich było niższe, aniżeli w województwie olsztyńskim. /zob.tabela 18/

Tabela nr 18
Ilość pracowników ze średnim wykształceniem
bibliotekarskim w powiecie działdowskim i w województwie
olsztyńskim w latach 1969 - 1973

Rok		% pracowników z co najmniej średnim wykształceniem bibliotekarskim	
		woj.olsztyńskie	pow.działdowski
1969	PIBEP	61,2	75,0
	GBP	28,2	24,0
1973	PIBEP	63,0	80,0
	GBP	35,7	45,0
1973	PIBEP	60,0	80,0
	GBP	46,0	50,0

Z r ó d ł o: Analizy działalności bibliotek publicznych województwa olsztyńskiego za lata 1970-1973. Rok 1969 wyliczone na podstawie analizy opłcowej w roku 1970.

Biblioteka Powiatowa, zmieszona czynnikami obiektywnymi, do przyjmowania pracowników ze średnim wykształceniem, stosowała środki zaradcze, żądając zobowiązań na piśmie, że dana osoba będzie się dokształcać.^{28/} Jednakże po uzyskaniu średniego wykształcenia, pracownicy odchodzili do innych przedsiębiorstw.

Ogromna płynność kadr, trudności w zapewnieniu bibliotekom publicznym wykwalifikowanych bibliotekarzy, zmuszały do stworzenia systemu dokształcania tych, którzy w bibliotece pracowali. Dokształcanie to było konieczne w obliczu rosnących zadań bibliotek w zakresie działalności kulturalnej - oświatowej. Biblioteki publiczne stały się ważnym ogniwem w całym systemie upowszechnienia kultury i włączyły do swej pracy formy zgodne z wytycznymi polityki kulturalnej. Zagadnieniem szkolenia kadr zajęły się wojewódzkie i powiatowe biblioteki, a szczególnie działy instrukcyjno-metodyczne tych bibliotek. Doświadczenia w tym zakresie były stosunkowo niewielkie, zważywszy, że szkolnictwo dla potrzeb bibliotek publicznych wchodziło dopiero w okres pierwszych doświadczeń w kształtowaniu programu.^{29/}

W pierwszym okresie działalności bibliotek sprawy szkolenia rozwiązywano głównie na różnego rodzaju kursach, o których mówiono w pierwszej części rozdziału. Szkolenia

28/ J. Burakowski: Programowanie, planowanie i realizacja szkolenia w powiatach, Poradnik Bibliotekarza R.18:1966 nr 7-8 s:256

29/ J. Kolodziejka: Biblioteki publiczne, Główny kierunki rozwoju, Warszawa 1972 s:205

togo typu prowadzono zresztą przez cały czas działalności bibliotek. Najkorzystniejszą formą byłoby późne przygotowanie do zawodu w drodze kształcenia w Jarocinie na kursach, czy w wyższych ucełnich zaocznych. Placówek tych było jednak mało a fluktuacja kadr duża. Dlatego też, konieczne stało się prowadzenie takiego dokształcania, które obejmowałoby wszystkich czynnych bibliotekarzy. Dokształcanie miało na celu uzupełnienie braków w wykształceniu ogólnym, w zakresie znajomości piśmiennictwa oraz zapoznania z najważniejszymi zasadami techniki bibliotecznej i formami pracy z czytelnikiem.

W pierwszym okresie - w latach 1949-1954 - na szkoleniach organizowanych w Bibliotece Powiatowej przeważała tematyka dotycząca warsztatu pracy bibliotekarza i aktualnych akcji podejmowanych w bibliotece.

W roku 1955 Wojewódzka Biblioteka w Olsztynie opracowała wytyczne w sprawie szkolenia wewnątrzzakładowego i seminariów szkoleniowych dla bibliotekarzy na podstawie instrukcji MKiS - Centralnego Zarządu Bibliotek z dnia 31 stycznia 1955 r. W wytycznych podano również ramowy program seminariów, który jest w zasadzie stosowany do chwili obecnej, dlatego warto go przytoczyć:

- aktualna sytuacja polityczna - referat
- aktualne zagadnienia pracy oświatowej
- omówienie przeczytanych książek, przeglądy książek
- wybrane zagadnienia z literatury
- bieżące sprawy administracyjno-gospodarcze
- wybrane formy pracy z książką i czytelnikiem /pokaz i omówienie/
- omówienie literatury zawodowej

- wybrane zagadnienia z techniki bibliotecznej.^{30/}

Przy każdym temacie podano ilość godzin. Biblioteka Powiatowa wykorzystywała ten ramowy program, lecz nie zawsze przestrzegła ilości godzin, przeznaczonych na dany temat. W początkowym okresie przeważała technika biblioteczna. Był to jakby kurs biblioteczarski, którego materiały rozłożono na poszczególne spotkania z bibliotekarzami. Głównym jednak, że w ciągu okresu rocznego ubywała część przeszkolonych pracowników, przybywali inni, których od nowa trzeba uczyć ABC biblioteczarskiego. Trzeba było zmienić metodę szkolenia. Każdy nowo przyjęty pracownik musiał przejść w Bibliotece Powiatowej szkolenie indywidualne, które trwało zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Kultury i Sztuki z dnia 4 lipca 1959 r. - 12 dni /04 godziny/.^{31/} Szkolenia te starano się przeprowadzać przed przejęciem biblioteki przez pracownika, aby zmniejszyć czas zamknięcia biblioteki. W latach 1959-1974 przeszkolono 63 osoby.^{32/}

Przez 10 dni pracownik przechodził szkolenie w Bibliotece Powiatowej a przez 2-3 dni w dobrze pracującej placówce wiejskiej. Ponadto dla nowozatrudnionych organizowano dodatkowo jednodniowe szkolenia cztery razy w roku. Przy takiej organizacji szkolenia można było seminaria organizowane dla wszystkich bibliotekarzy rozszerzyć o inne tematy, bardziej potrzebne. W praktyce stwierdzano, że bibliotekarze nie mają pojęcia o książkach, które znajdują się w bibliotece, o pisa-

30/ Akta PIMBP. Wytyczne w sprawie szkolenia wewnątrz zakładowego i seminariów szkoleniowych dla bibliotekarzy /miejskich i gminnych/ organizowanych przez biblioteki powiatowe w r. 1955.

31/ Akta PIMBP. Pismo z dnia 4 lipca 1959 r. z Departamentu Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek w sprawie praktyk wstępnych dla nowozamianowanych pracowników bibliotek gromadzkich, osiedlowych i makrolokalnych. Do pism dołączono program praktyk i wykaz lektury. J. Burakowski: Szkolenia

rzach, o literaturze w ogóle, że z tych właśnie powodów boją się rozmów z czytelnikami na temat książek. Do stałych tematów dołączono więc poznawanie księgozbiorów. Sposoby poznawania były różne, na przykład:

- poznawanie twórczości jednego pisarza
- poznawanie książek na określony temat
- poznawanie książek konkursowych.
- poznawanie nowości.

W związku z dużym odsetkiem dzieci i młodzieży wśród czytelników bibliotek, uwzględniono w programach szkoleń zagadnienia literatury dziecięcej i pracy z czytelnikami młodzieżowym. Na stałe wprowadzono pokazy form pracy z czytelnikami.

Od roku 1967 organizowano wyjazdy do bibliotek i tam organizowano szkolenia i pokazy form pracy. Szkolenia organizowano głównie w najlepszych placówkach, w celu wymiany doświadczeń i wskazaniu najlepszych przykładów. W latach 1967-1971 szkolenia odbywały się w następujących bibliotekach: w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Lidzbarku Welkim /1967r./, w Gromadzkich Bibliotekach w Rybniku /1969r./, Płońsku /1970r./, Burkacie i Kielpinach /1971r./, w Filii Bibliotecznej w Uzdowie /1970r./.

Wraz ze wzrostem ilości filii bibliotecznych, w których zatrudniano pracowników w niepełnym wymiarze godzin, głównie nauczycieli, Biblioteka Powiatowa organizowała szkolenia dla nich w niedzielę. Filie nie prowadziły pracy z punktami, dlatego też tematyka szkoleń nie obejmowała tych

i samokształcenie nowozaangażowanych bibliotekarzy wiejskich w olsztyńskim. Poradnik Bibliotekarza R.23:1971 nr s.71-75

32/ Akta PIMBP. Ewidencja instruktatu udzielanego w PIMBP w latach 1959-1974.

zagadnień. I tak od roku 1967 ustalili się w Bibliotece Powiatowej w Działdowie schemat organizowania szkoleń - 4 razy dwudniowe dla bibliotekarzy statowych, zajmujących się punktami bibliotecznymi i 4 jednodniowe dla kierowników filii bibliotecznych.^{33/} W ostatnich latach działalności PIMBP do tematyki szkoleń dołączono zagadnienia dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy. W roku 1974 wszyscy bibliotekarze zdali egzamin ze znajomości przepisów BHP.

Niezbędnym uzupełnieniem szkoleń prowadzonych przez Bibliotekę Powiatową, był instruktaż prowadzony przez pracowników PIMBP podczas wizytacji placówek w terenie. Obejmował wszystkie aspekty działalności bibliotecznej, jak na przykład: opracowanie księgozbiorów, katalogi, klasyfikację, inventaryzację, estetykę lokalu, pomoc przy opracowaniu planów pracy i planów czytelniczych oraz sprawy związane z oświatową działalnością bibliotek. Bardzo częstym celem wyjazdu instruktorów była pomoc w realizacji budżetu. Plan pracy instruktorów zakładał 3 dni pracy w bibliotekach terenowych i 3 dni pracy w działale instrukcyjno-metodycznym. Realizacja planów wyjazdu do bibliotek terenowych wyglądała następująco:

Tabela nr 19
Wyjazdy instruktorów do bibliotek
powiatu działdowskiego w latach 1960 - 1974

R o k	1960	1965	1970	1974
Ilość wyjazdów	145	250	260	203

Z r ó d ł o: Akta PIMBP, Zeszyty wyjazdów do bibliotek terenowych.

^{33/} Akta PIMBP, Plany i protokoły szkoleń organizowanych w PIMBP w latach 1965-1974.

Dotychczasowa działalność w terenie znajdowała się w książkach wizytacji, zaprowadzonych w roku 1954, których wzór opracowany został przez Centralny Zarząd Bibliotek:^{34/}

Data	Nazwisko i funkcja odwiedzającego (Podstawa)	Spostrzeżenia	Wskazówki	Podpis
------	--	---------------	-----------	--------

Podstawą dobrej pracy instruktorskiej jest właściwie zorganizowany dział instrukcyjno-metodyczny. Działy te zaczęły powstawać w województwie olsztyńskim w roku 1955. Kadre działu instrukcyjno-metodycznego w Działkowie stanowiły przez cały okres dwie osoby, których pracą koordynował kierownik Biblioteki Powiatowej. W roku 1956 pracę w dziale rozpoczęły Anna Krymer i Elżbieta Kurowska. Każdy instruktor miał w bezpośredniej opiece kilka bibliotek, których ilość warstała w miarę rozwoju sieci. W roku 1974 instruktorzy mieli pod opieką po 12 bibliotek. Ponadto wytworzyła się specjalizacja. Jeden instruktor miał pod szczególną opieką czytelnictwo dziecięce, a drugi czytelnictwo ludzi dorosłych. W 1962 roku pracę w tym dziale rozpoczęła Renata Gąsiorowska, która w roku 1968 przejęła opiekę nad czytelnictwem dziecięcym, a czytelnictwem dorosłych zajęła się Wacława Piotrowska, która przeszła na stanowisko instruktora z Działu Gromadzenia. Stosunkowo niewielkie zmiany kadrowe w dziale instrukcyjno-metodycznym, pozwoliły na właściwe prowadzenie pracy i szkolenie bibliotekarzy w powiecie działkowskim.

Warsztat pracy instruktorów obejmował:

- księgozbiór zawierający podstawową literaturę fachową, potrzebną do prac działu,

^{34/} Akta PIMBP. Pismo z Prezydium WRN Wydziału Kultury z dnia 3 marca 1954 roku.

- materiały z zakresu organizacji i techniki bibliotecznej oraz czytelnictwa,
- materiały służące do szkoleń a więc wzorowo wypełnione drukarki biblioteczne, plansze czytelnicze, katalogi,
- plany, sprawozdania i analizy czytelnictwa w posiedzie, materiały sprawozdawcze i opisowe, analizy sprawozdań, wykresy itp.

W późniejszej dziedzinie warunek pracy wzbogacił się o dużą ilość pomocy metodycznych, opracowywanych przez instruktorów i pracowników udostępniania Biblioteki Powiatowej oraz nabywanych przez Bibliotekę Wojewódzką /zob. tabela 20/.

Tabela nr 20

Zbiory gabinetu instrukcyjno - metodycznego
na dzień 31 maja 1979 roku

scenariusze wystaw	- 4
zestawienia bibliograficzne	- 192
plakaty	- 68
gazetki	- 15
oglądowe materiały statystyczne	- 16
wieczory i montaż	- 102
konkursy	- 13
pogadanki	- 39
lekcje i wycieczki	- 32
przeglądy książek	- 82
dyktando	- 3

Z r ó d ł o: Akta PWSB

Powstała również kartoteka artykułów dotyczących pracy w bibliotekach a zamieszczanych w czasopiśmie fachowym.

Wytyczne dotyczące gromadzenia, opracowania i przechowywania zbiorów w gabinetach metodycznych na terenie województwa olsztyńskiego, zostały opracowane w październiku 1965 roku.^{35/}

Dla pracowników Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej odbywały się szkolenia wewnątrzzakładowe, prowadzone przez kierownika PINBP. Tematyka szkoleń obejmowała: analizę pracy poszczególnych działów biblioteki, realizację planów pracy, zapoznanie z wytycznymi władz nadrzędnych, przegląd prasy zawodowej i literackiej.

Pracownicy Biblioteki Powiatowej brali również udział w seminariach organizowanych dla różnych grup pracowników, a mianowicie: dla kierowników, instruktorów, kierowników działów gromadzenia i opracowania zbiorów, kierowników wypożyczalni dla dorosłych, pracowników służby informacyjno-bibliograficznej i kierowników oddziałów dla dzieci.^{36/} Seminarja odbywały się w Bibliotece Wojewódzkiej w Olsztynie oraz w bibliotekach powiatowych. Pozwalało to poznać warsztat pracy poszczególnych bibliotek i wykorzystać osiągnięcia poszczególnych placówek w swojej pracy.

Dobra praca biblioteki zależy w dużej mierze od jej kierownika. Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna miała trzech kierowników. Czesława Rowicka pracowała w pierwszym roku działalności Biblioteki a Józef Kostrzewa od 1 września 1975 roku do 31 grudnia 1975 roku. /zobowiązania 11,12,13/. Najdłużej kierownicą a potem dyrektorem była Benigna Paszorna.

35/ Akta PINBP: Wytyczne w sprawie gromadzenia, opracowania i przechowywania zbiorów w gabinetach metodycznych powiatowych i miejskich bibliotek publicznych województwa olsztyńskiego.

36/ J. Burekowski: Programowanie, planowanie i realizacja szkoleń w powiatach. /Na przykładach WUBP w Olsztynie/. Poradnik Bibliotekarza R. 18: 1966 nr 7-8 s. 253

Benigna Pszenna urodziła się 19 sierpnia 1910 roku w Koronowie, w powiecie bydgoskim. W roku 1929 ukończyła Seminarium Nauczycielskie w Toruniu i rozpoczęła pracę jako nauczycielka w szkole podstawowej w Działdowie.

W czasie wolnym od zajęć szkolnych pracowała przy organizacji nowopowstałej Powiatowej Centrali Bibliotek Ruchomych w Działdowie. W roku 1932, w dniach od 20-30 czerwca była uczestnikiem Kursu Bibliotekarskiego w Wejherowie, zorganizowanego przez Kuratorium Okręgu Szkolnego Pomorskiego.^{37/} W okresie II wojny światowej, Benigna Pszenna musiała do przynusowej bezczynności, prowadziła niezorganizowane nauczanie grupy dzieci w Bielawach i Szarotku, w powiecie sławskim.^{38/} Po wojnie zgłosiła się do pracy w szkolnictwie, jednakże ze względu na zły stan zdrowia otrzymała urlop bezpłatny.

Od 1 września 1947 roku rozpoczęła trującą 26 lat pracę na stanowisku Kierownika Biblioteki Powiatowej w Działdowie.

"Należała do grupy najbardziej doświadczonych nauczycieli, wytypowanych przez władze oświatowe do pionierskiej pracy organizowania podstaw bibliotekarstwa publicznego w naszym województwie. Kandydaci na stanowiska kierowników bibliotek powiatowych byli dobierani szczególnie starannie - brano pod uwagę nie tylko ich kwalifikacje, ale także zdolności organizatorskie i zaangażowanie społeczne. Benigna Pszenna - podobnie jak Halina Barthowska z Bisulca, Franciszek Bukowski z Nowego Miasta, Kazimiera Wojno-Oruńska z Rytrzym - zabrała

^{37/} Akta personalne Benigny Pszennej.

^{38/} Orzeczenie Nr 34 Powiatowej Komisji Weryfikacyjnej Inspektoratu Szkolnego w Działdowie z dnia 4 czerwca 1948r.

trudny egzamin, tworząc niemal od podstaw bibliotekarstwo powszechne działdowskie".^{39/}

W listopadzie 1947 roku brała udział w miesięcznym kursie bibliotekarskim w Jarocinie, natomiast kurs II stopnia ukończyła w 1950 roku.

Pracę w bibliotece rozpoczęła od zorganizowania warsztatu pracy. Pierwszy sprzęt, niedostosowany do pracy bibliotecznej, otrzymała z instytucji, w których był już niepotrzebny. Ważniejszą pracą było zapotrzebowanie biblioteki w księgozbiór. Wyjeżdżała w tym celu do Warszawy i w antykwariatach zdobywała dostępne encyklopedie i podręczniki. Dzięki jej umiejętnościom w pokonywaniu przeszkód, Biblioteka Powiatowa posiada kompletny "Przewodnik Bibliograficzny", oraz czasopism biblioteczne, takie jak Bibliotekarz, Poradnik Bibliotekarza, Przegląd Biblioteczny oraz zasobny księgozbiór fachowy. Uważała bowiem, - dając temu wyraz w wielu wystąpieniach m. m. na radach i szkoleniach - że tylko wykwalifikowany bibliotekarz może sprostać zadaniom przed nim stojącym.

W tym samym czasie zajmowała się opracowaniem księgozbioru napływającego z centralnego zakupu i przekazywaniem tego księgozbioru organizowanym bibliotekom gminnym. Organizowanie tych bibliotek to osobny rozdział w pracy Benigny Paszonnej. Musiała walczyć nie tylko o lokale i sprzęt ale również o wybitne szyby, brak opłać. Często odwoływała się do Powiatowej Rady Narodowej, aby zmusić gminne rady narodowe do troski o biblioteki.

Innym, bardzo ważnym odcinkiem jej działalności było

39/ J. Baranowski: Tęże do portretu Jubilatki. W 25-lecie pracy Benigny Paszonnej na stanowisku kierownika PBNP w Działdowie. / Bibliotekarz Olsztynski 1973 / nr 4 / s. 29

kształcenie kadr bibliotekarskich, zarówno w bibliotekach powiatu działdowskiego, jak i pracowników innych bibliotek a także absolwentów liceów i kursów bibliotekarskich. Pierwsi absolwenci przybyli na praktyki w 1949 roku z Liceum Bibliotekarskiego w Warszawie a pierwsze wykłady na temat pracy bibliotekarskiej prowadziła Benigna Penson na kursach organizowanych dla bibliotekarzy gminnych w Płońsku.

Po przejściu powiatu działdowskiego do województwa olsztyńskiego, wiedzę swoją przekazywała bibliotekarcom olsztyńskim. W roku 1956 była kierowniczką pedagogicznym kursu zorganizowanego dla bibliotekarzy w Międzyzdrojach. Wielu bibliotekarzy odbywało praktyki w Bibliotece Powiatowej w Działdowie. Oto co mówi na temat praktyk kierownik działu Instrukcyjno-Methodycznego w Olsztynie - Jan Burekowski: "Gdy w końcu 1956 roku rozpoczynałem pracę w Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej, ówczesny kierownik działu Instrukcyjno-Methodycznego - Antoni Narwojsz - po konstatacji skutnego acz oczywistego faktu, że o działalności bibliotecznej "instruktor" B. nie ma żadnego pojęcia, postanowił: "Niech Pan zapozna się z bibliotekami powiatowymi w Białymostku i Działdowie, to są placówki dobrze zorganizowane, chęć się tam Pan nauczy". - Takie były pierwociny mojej bibliotekarskiej edukacji, której pierwszy etap zakończyłem praktyką w ramach kursu POKB - praktyką odbyłą również w Bibliotece Działdowskiej. Nie ja jeden zdobywałem podstawy bibliotekarskiego rzemiosła /a może sztuki?/ w Działdowie. Tu wędrowali i wędrują, w początkach swej bibliotekarskiej kariery kierownicy bibliotek powiatowych, pracownicy gromadzenia i opracowania zbiorów, pracownicy bibliotek dziecięcych i instruktorzy. Ile było tych praktyk, ilu w nich brało udział bibliotekarzy? Nie sposób tego ściśle

ustalić, ale o skali pracy w tym zakresie Biblioteki Działdowskiej może świadczyć fakt, że tylko w latach 1960-1972, praktyki odbyło tu 26 kierowników bibliotek powiatowych i pracowników gromadzenia zbiorów.^{40/}

Do praktyk tych Benigna Paszema przygotowywała się bardzo starannie. Opracowała szczegółowe plany praktyk i całą swoją wiedzę chętnie przekazywała innym.

Benigna Paszema była doskonałym organizatorem pracy. Starala się odciążyć bibliotekarzy od prac technicznych, zlecając je pracownikom obsługi, aby jak najlepiej wykorzystać czas bibliotekarzy do pracy w doskonaleniu warsztatu pracy oraz samostanowieniu. Zorganizowała na przykład zainsp. oparty na egzemplarzu sygnałnym, pozwalający we właściwy sposób wykorzystać katalog centralny oraz kartoteki dozyderat, a także stracający czas przekazywania nowości do bibliotek.

W czasie swojej pracy wychowała wielu zaangażowanych bibliotekarzy, wykorzystujących zdobytą wiedzę w dalszej pracy. Wyrazem podziękowania za jej wkład w rozwój czytelnictwa są odznaczenia państwowe i odznaki honorowe: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, Złoty Krzyż Zasługi, Medal X-lecia PRL, Odznaka 1000-lecia Polski, złota odznaka "Zasłużonym dla Warmii i Mazur", odznaka "Zasłużony Działacz Kultury".

Benigna Paszema odeszła na zasłużony odpoczynek 31 sierpnia 1973 roku.

40/ J. Burakowski: op.cit. s.28

V. CZYTELNICZNO I PROPAGANDA ZBIORÓW

Najważniejszym zadaniem każdej biblioteki jest upowszechnienie czytelnictwa, upowszechnienie dorobku naukowego, kulturalnego i artystycznego utrwalonego wydawniczo w środowisku, w którym działa. Cel ten może być osiągnięty poprzez dobrego dobrane księgozbiór i poprzez szeroką jego popularyzację.

W pierwszym roku działalności Miejskiej Biblioteki w Działdowie, korzystało z niej 198 czytelników, którzy wypożyczyli 2.578 książek. Księgozbiór Biblioteki był niewielki, liczył 658 tomów. Czytelnikami była głównie młodzież szkolna /64 osoby/ i pozaszkolna /42 osoby/. Doradzi stanowili 1/3 ogółu czytelników, natomiast dzieci nie korzystały z Biblioteki.^{1/} Struktura czytelników zależała od składu księgozbioru. W zbiorach Biblioteki Miejskiej nie było literatury dziecięcej, stąd brak tej grupy użytkowników.^{2/} Korzystanie z Biblioteki było płatne, opłaty wynosiły 20 złotych miesięcznie dla dorosłych i 10 dla młodzieży /zob. aneks 2/. Opłaty zostały zniesione w roku 1951. O rozwoju czytelnictwa można mówić dopiero po zorganizowaniu sieci bibliotek publicznych w powiecie, dostarczeniu odpowiedniej ilości książek i szerokim propagowaniu książki i biblioteki.

Na końcu roku 1952 w powiecie działdowskim znajdowało się 45.000 książek a czytelników było 4.320. W tej liczbie byli również czytelnicy nie korzystający z bibliotek od kilku lat, nie skreśleni z ewidencji. Nie dawało to prawdziwego obrazu czytelnictwa. Dlatego też Centralny Zarząd Bibliotek zarządził

1/ Akta PZNP. Sprawozdanie z działalności Biblioteki Miejskiej za rok 1945.

2/ Księga inwentarzowa Biblioteki Miejskiej w Działdowie.

jeniem 1953 roku przerejestrowanie czytelników.^{3/} W powiecie działowskiim skreślono z ewidencji 454 osoby.^{4/} W tym samym roku ukazała się Instrukcja o ewidencji i statystyce czytelników w publicznych bibliotekach powszechnych, która wprowadziła coroczne przerejestrowanie czytelników. Instrukcja, z niewielkimi zmianami dotyczącymi wicmu czytelników, stosowana jest w bibliotece do dnia dzisiejszego.^{5/}

Wzrost liczby czytelników w powiecie działowskiim następował do roku 1955 i osiągnął 16,2 % w stosunku do liczby mieszkańców. W roku 1954 nastąpiła w bibliotekach reorganizacja w związku z likwidacją gmin, co nie wpłynęło korzystnie na rozwój czytelnictwa. Biblioteki gromadzkie w nowoutworzonych gromadach powstawały przez uszczuplenie księgozbiorów istniejących bibliotek. Niektóre działy krótko, po likwidacji gromady przenoszone były do innych miejscowości, np. biblioteka w Turzy Wielkiej istniała dwa lata i została przeniesiona do Uzdowa /sob.anka 3/.

Lat 1956 - 1960 nie były korzystne dla rozwoju czytelnictwa nie tylko ze względu na zmiany administracyjne. Nagromadzenie w latach poprzednich dużej ilości tzw. literatury produkcyjnej, nieatrakcyjnego piśmiennictwa społeczno-politycznego i popularno-naukowego, zniechęciło do korzystania z bibliotek.^{6/}

Nie pomogły również konkursy czytelnicze w skali ogólnopolskiej, organizowane do roku 1955. Wysiłki bibliotekarzy poniesione poniesione w organizowaniu tych akcji były niewspół-

3/ T. Zarzębeki: Przepisy prawne dla bibliotekarzy powszechnych. Warszawa 1965 s. 81

4/ Akta PNBSP. Sprawozdanie z działalności PNB za rok 1953.

5/ Akta PNBSP. Załącznik do Zarządzenia Ministra Kultury i Sztuki, Centralnego Zarządu Bibliotek Nr B-VII/10/5 z dnia 15 grudnia 1953 r.

6/ J. Burakowski: W poszukiwaniu wzorca organizacji bibliotek na wsi. Biblioteczni R. 38: 1971 nr 10-12 s. 312

mierne do wyników. Spowodowały natomiast zaniedbania w opracowa-
niu księgozbiorów, co było niekorzystne dla rozwoju czytelnictwa.^{7/}

Najniższy procent czytelników wystąpił w roku 1958, wynosił 12,8 % w skali powiatu. Reorganizacja gromad została zakończona w roku 1960 i od tej pory nie miały miejsca fakty przenoszenia bibliotek w powiecie działdowskim. Nastąpił wtedy systematyczny wzrost liczby czytelników.

Rozwój czytelnictwa, który nastąpił po roku 1960, był odpowiedzią na coraz lepsze jakościowo księgozbiory i coraz lepszą pracę popularyzacyjną bibliotek. Współzawodnictwo bibliotek zorganizowane z okazji XX-lecia Polski Ludowej, ogłoszone w roku 1964, przyczyniło się do wzrostu wskaźników czytelnictwa, które w latach konkursowych przedstawiały się następująco /zob. tabela 21/:

Tabela nr 21
Czytelnicy i wypożyczenia w bibliotekach
powiatu działdowskiego w latach 1964 - 1965

R o k	Ilość czytelników	% czytelników	Ilość wypożyczeń
1964	9.512	20,1	189.795
1965	10.464	22,0	205.032

Z r ó d ł o: Akta PWSRP. Sprawozdania statystyczne dla GUS za lata 1964-1965. Wyliczenia własne.

Współzawodnictwo miało również wpływ na poprawę pracy bibliotekarzy i sprawniejszą organizację pracy. Biblioteka Powiatowa w Działdowie zajęła w tym konkursie pierwsze miejsce w Polsce w skali bibliotek powiatowych i otrzymała w nagrodę samochód.

7/ B. Horodycki: op.cit. s.106

Biblioteka Miejska w Lidzbarku Warmińskim otrzymała 10.000 złotych na wyposażenie.^{8/}

Najcenniejszą nagrodą dla bibliotekarzy był samochód, który pozwalał na szybkie dotarcie do bibliotek i punktów. Instruktorzy, pracujący głównie w terenie, przestali być zależni od zawodnych często środków komunikacji państwowej.

Wzrost czytelnictwa od roku 1965 był powolny, ale nieustanny. Na koniec 1974 roku procent czytelników korzystających z bibliotek powiatu działdowskiego wynosił 27,9. /zob. aneks 14/

W pierwszych latach organizowania czytelnictwa z bibliotek korzystała niewielka ilość dzieci. Wraz ze wzrostem księgozbiorów zwiększała się ilość młodocianych czytelników. W późniejszych latach czyniono starania o pozyskanie dzieci do bibliotek, aby wyrobić w nich nawyk czytania i wychować na świadomego czytelnika dorosłego.

W roku 1957 dzieci stanowiły 19,2 % ogółu czytelników, natomiast już w następnym roku - 36,9 %. W roku 1960 nastąpił niewielki spadek a od roku 1964 - wzrost. Wiąże się to z porzuceniem do szkoły wyższej demograficznego. W placówkach wiejskich dzieci stanowiły większy procent ogółu czytelników. /zob. aneks 15/

W bibliotekach powiatu działdowskiego prowadzono różne formy pracy z dziećmi, współpracowano ze szkołami organizując różne formy przystosowania bibliotecznego.

W roku 1965 powstał w Działdowie Oddział dla dzieci, w którym prowadzono różnorodną pracę z czytelnikami. Wypracowane wzory stosowane były później w bibliotekach terenowych. Efekty tej pracy przedstawia tabela 22:

8/ L. Bilicki: Nagrody we współzawodnictwie bibliotekarzy i bibliotek w X-lecie PRL, Poradnik Bibliotekarza R. 17: 1965 nr 10 s. 300-301

Tabela nr 22

Procent dzieci korzystających z bibliotek powiatu
działdowskiego i województwa olsztyńskiego w latach 1967 - 1973

R o k	% dzieci korzystających z bibliotek		Różnica
	pow. działdowskiego	woj. olsztyńskiego	
1967	39,7	33,5	5,2
1968	46,2	40,2	6,0
1969	64,7	46,1	8,6
1970	56,0	45,3	10,7
1971	58,5	48,2	10,3
1972	59,5	52,2	7,3
1973	65,0	54,0	11,0

Z r ó ł o: Oceny działalności bibliotek województwa olsztyńskiego za lata 1967-1973. Wyliczenia własne.

Wskaźnik czytelników dziecięcych zarejestrowanych w bibliotekach publicznych powiatu działdowskiego w stosunku do ogółu dzieci w wieku szkolnym, kształtował się w poszczególnych latach powyżej wskaźników wojewódzkich. Wyższa była również ilość wypożyczeń na 100 dzieci. W poszczególnych latach różnica wynosiła od 205 do 544 wypożyczeń na 100 dzieci./zob: tabela 23/
Główną przyczyną dobrych wskaźników czytelnictwa dziecięcego, osiąganych w bibliotekach powiatu działdowskiego, była szeroka i atrakcyjna praca popularyzacyjna oraz starannie dobierany księgozbiór, który zawierał nie tylko literaturę piękną, ale i pomocny dzieciom w muce księgozbiór popularno-naukowy.

Dzieci stanowiły w bibliotekach powiatu działdowskiego około 40 % ogółu czytelników. Natomiast struktura księgozbioru wykazywała w latach 1964-1974 od 23 do 25% literatury dziecięcej. /zob: aneks nr 15/

Tabela nr 24
Struktura czytelników w bibliotekach
powiatu działkowskiego w latach 1960 - 1974

R o k	% czytelników do lat 14		% czytelników powyżej 15 l.	
	ogółem	na wsi	ogółem	na wsi
1960	32,2	34,5	67,8	65,5
1961	33,4	35,6	66,0	64,4
1962	34,0	37,7	66,0	62,3
1963	33,6	35,9	66,4	64,1
1964	37,4	40,1	62,6	59,9
1965	35,4	38,7	64,6	61,3
1966	36,5	40,6	63,5	59,4
1967	38,9	44,4	61,1	55,6
1968	40,6	45,7	59,4	54,3
1969	39,0	42,7	61,0	57,3
1970	39,9	43,2	60,1	56,8
1971	40,3	45,0	59,7	55,0
1972	38,2	42,9	61,8	57,1
1973	40,0	41,3	60,0	58,7
1974	38,0	40,4	62,0	59,6

Źródło: Akta PINBP; Sprawozdania statystyczne dla GUS
za lata 1960-1974; Wyliczenia własne.

W bibliotekach wiejskich procent ten był jeszcze wyższy.
/zob. tabela 25 i 26/

Zmalała wyraźnie grupa czytelników związanych z rolnictwem, co jest prawidłowym następstwem zmian zachodzących na wsi: O połowę zmalała również grupa niezatrudnionych i to zarówno w mieście jak i na wsi, na co wpłynął wzrost stanów pracy szczególnie dla kobiet; Natomiast grupa czytelników - pracowników fizycznych i umysłowych podlegała niewielkim wahaniom

Tabela nr 25
Struktura zawodowa czytelników powiatu
działdowskiego w latach 1960 - 1971

R o k	P	R+Ch	U	M	I	Hz
1960	8,2	16,6	13,6	38,3	9,3	14,0
1962	8,1	16,6	12,9	44,2	5,8	12,4
1964	7,8	16,2	12,7	48,5	5,0	9,8
1965	8,6	15,9	13,4	48,0	4,9	9,2
1967	8,5	13,5	13,3	52,1	4,4	8,2
1969	8,3	12,0	13,8	53,6	4,1	8,2
1971	8,3	11,9	13,0	56,3	3,2	7,3

Z r ó d ł o: Akta PZPRP; Sprawozdania statystyczne dla GUS za lata 1960-1971; Wyliczenia własne.

Tabela nr 26
Struktura zawodowa czytelników w bibliotekach wiejskich
powiatu działdowskiego w latach 1960 - 1971

R o k	P	R+Ch	U	M	I	Hz
1960	7,7	24,3	9,4	39,3	8,0	11,3
1962	7,4	24,7	9,2	43,9	6,6	8,2
1964	7,5	23,2	9,4	48,0	4,9	7,0
1965	7,5	23,0	9,3	48,3	5,3	6,6
1967	7,4	19,8	8,4	53,9	4,3	6,2
1969	8,2	17,7	9,2	54,0	4,0	6,9
1971	7,5	17,4	8,2	58,1	3,2	5,6

Z r ó d ł o: Akta PZPRP; Sprawozdania statystyczne dla GUS za lata 1960-1971; Wyliczenia własne.

Aktywność czytelnicza w bibliotekach powiatu działdowskiego kształtowała się od 18 do 23 książek na jednego czytelnika w latach 1954-1974. Różnica między średnią wypożyczeń na jednego statystycznego czytelnika w mieście i na wsi była różna i wynosiła od 4 do 12 książek /zob.tabela 17/. Liczba wypożyczeń na jednego czytelnika w powiecie działdowskim była wyższa niż przeciętna w województwie olsztyńskim od 2 do 3 wypożyczeń /zob.tabela 27/

Tabela nr 27

Liczba wypożyczeń na 1 czytelnika w powiecie działdowskim i województwie olsztyńskim w latach 1965 - 1973

R o k	Wypożyczenia na 1 czytelnika		Różnica
	pow.działdowski	woj.olsztyńskie	
1965	19,5	17,4	2,1
1966	20,5	17,3	3,2
1967	20,4	17,6	2,8
1968	20,6	18,6	2,2
1969	21,7	18,7	3,0
1970	22,2	19,5	2,7
1971	22,2	19,5	2,7
1972	22,5	19,5	3,0
1973	22,2	19,2	3,0

Z r ó d ł o: Oceny działalności bibliotek województwa olsztyńskiego za lata 1965-1973; Wyliczenia własne

Struktura czytelników i ich aktywność czytelnicza miała zasadniczy wpływ na ilość i rodzaj książek wypożyczanych z bibliotek. Liczba wypożyczeń w cyfrach bezwzględnych wznosiła systematycznie od roku 1956, osiągając w roku 1974 - 331.839

wypożyczeń. Jeżeli chodzi o rodzaj wypożyczanej literatury, to w latach 1957-1960 przeważała literatura piękna dla dorosłych. W następnych latach aż do roku 1972 wypożyczenia literatury pięknej malały, a w dwóch ostatnich latach nastąpił niewielki wzrost. /zob. wykres 2/. Wypożyczenia literatury pięknej dla dzieci osiągnęły najwyższy procent w 1958 roku a następnie malały z niewielkimi wahaniami. Lata 1967 i 1968 przyniosły szybki wzrost, aby w roku 1968 przewyższyć wypożyczenia literatury pięknej dla dorosłych.

Wypożyczenia książek popularno-naukowych wzrastały systematycznie od roku 1958, osiągając w roku 1974 - 18,5 % ogółu wypożyczeń. Spośród wypożyczeń literatury popularno-naukowej nie można wyodrębnić wypożyczeń książek popularno-naukowych dla dzieci, ponieważ w sprawozdaniach statystycznych nie stosuje się takiego podziału. Na wzrost wypożyczeń literatury popularno-naukowej miała wpływ szeroka jej popularyzacja, staranny dobór tej literatury do bibliotek oraz zwiększenie liczby uczących się. Procent wypożyczeń książek popularno-naukowych w powiecie działdowskim był wyższy aniżeli przeciętną wojewódzką /zob. tabela 28/.

Osobną sprawą w działalności bibliotek było czytelnictwo w punktach bibliotecznych. Punkty biblioteczne, zaplanowane jako najmniejsze ogniwo w sieci bibliotek publicznych, miały za zadanie dotrzeć z książką do nawet najmniejszych wsi. Miały stanowić najdalej wysunięte czółówki oddziaływania bibliotek. W pierwszym okresie napewno spełniały takie zadania. Kierownikami punktów zostali przede wszystkim nauczyciele, którzy mieli największe możliwości w rozszerzaniu czytelnictwa.

Wykres nr 2

Struktura wypożyczeń w bibliotekach powiatu działdowskiego
w latach 1957 - 1974 /w procentach/

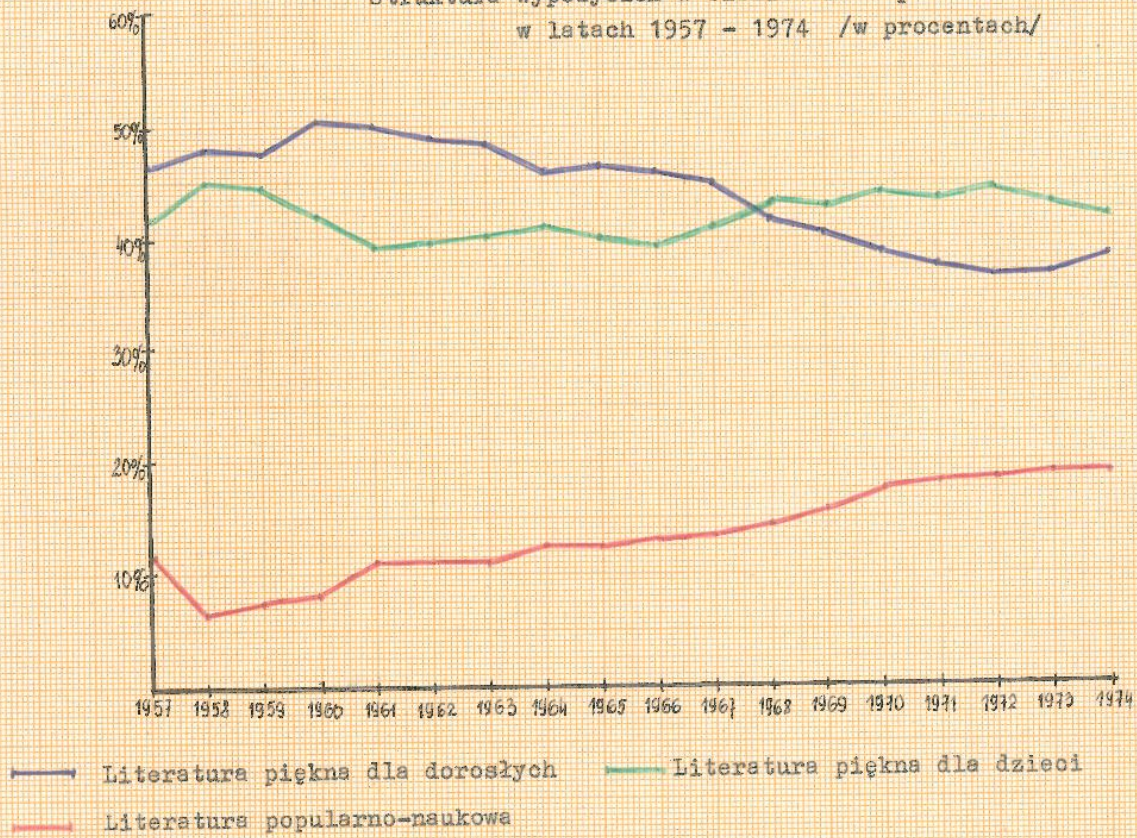

Tabela nr 28
Wypożyczenia literatury popularno - naukowej
w powiecie działkowskim i w województwie olsztyńskim
w latach 1966 - 1974

R o k	% wypożyczeń literatury pop.-nauk.		Różnica
	powiat działkowski	województwo olsztyńskie	
1966	13,8	11,7	2,1
1967	13,7	12,7	1,0
1968	14,2	13,9	0,3
1969	15,6	14,5	1,1
1970	16,5	15,5	1,0
1971	18,2	16,1	2,1
1972	18,2	16,6	1,6
1973	18,6	17,1	1,5

Z r ó d ł o: Ocena działalności bibliotek województwa olsztyńskiego za lata 1966-1973; Wyliczenia własne.

Największy procent czytelników w punktach bibliotecznych osiągnięto w roku 1954. /zob. aneks 16/ Wynosił on 59 % ogółu czytelników w powiecie. Jednakże w latach następnym notowano ciągły spadek /zob. tabela 29/.

Tabela nr 29
Czytelnictwo w punktach bibliotecznych
powiatu działkowskiego w latach 1954 - 1974

R o k	% czytelników w punktach do ilości czytelników w powiecie	% wypożyczeń w punktach do ilości wypożyczeń w powiecie
1954	43,7	39,1
1955	59,0	44,4
1960	39,0	22,5
1965	37,0	27,1
1970	34,3	21,1
1974	32,0	21,4

Ź r ó d ł o: Akta PWSBP; Sprawozdania statystyczne dla GUS za lata 1954-1974; Wyliczenia własne;

Bibliotekarze zastanawiali się co powoduje spadek. Przede wszystkim trzeba stwierdzić spadek zainteresowania ze strony nauczycieli. Korzyść materialna z prowadzenia punktu była niewielka. Były to premie kwartalne w wysokości od 90 - 120 złotych, nie zawsze regularnie wypłacane przez gromadskie rady narodowe. Sprawy punktów nie był również zainteresowany resort oświaty, ponieważ biblioteki podlegały Ministerstwu Kultury i Sztuki. Coraz częściej przejmowane były przez gospodynie wiejskie, młodzież i zainteresowanych czytelników.

Inną sprawą, o której pisała Halina Pietruliwicz, był brak stałych godzin otwarcia punktu, brak dopływu nowych książek i w związku z tym ograniczony wybór lektury.^{9/} Biblioteka Powiatowa w Działkowie podejmowała starania dotyczące zmiany tego stanu rzeczy.^{10/} Na stanowiska kierowników punktów angażowano młodzież działającą w organizacjach młodzieżowych, umieszczano punkty w klubach i świetlicach. Od 1966 roku, przy pomocy samochodu PWSBP w Działkowie, systematycznie wymieniano księgozbiór. W celu poprawienia jakości księgozbioru, gromadzono w punktach bibliotecznych księgozbiory podręczne, w których znalazły się podstawowe encyklopedie i słowniki oraz komplety lektury. Starano się również kupować w większej ilości pozycje wartościowe, aby zaopatrzyć punkt w nowości. Mimo tych poczynań, czytelnictwo w punktach ciągle spadało. /zobianeks 16/ Niewielki wzrost procentu czytelników miał miejsce w latach

9/ H. Pietruliwicz: Co dalej z punktami bibliotecznymi? Bibliotekarz R#26:1959 nr 9 s:262-266

10/ B. Piszczonka: O punktach bibliotecznych optymistycznie? Informator WWSBP 1962 nr 2 s:13-14

1965-1966, w związku ze współzawodnictwem bibliotek na XII-lecie PRL. Na koniec 1974 roku wskaźniki czytelnicze wyrażały się w następujących cyfrach:

32,0 % czytelników w stosunku do ogółu czytelników w powiecie

21,4 % wypożyczeń w stosunku do ogółu wypożyczeń w powiecie

Efekty osiągnięte przez bibliotekarzy powiatu działowskiego były wynikiem długoletniej pracy w zakresie propagandy i upowszechnienia czytelnictwa. Pierwszy etap charakteryzował się tym, że starano się pozyskiwać czytelników oraz uzyskać społeczne poparcie i środki finansowe dla swej działalności. Wyrazem tego dążenia było organizowanie uroczystych inauguracji bibliotek i punktów bibliotecznych, w których brało udział zarówno społeczeństwo jak i przedstawiciele władz. W następnych latach działalność propagandowa obejmowała dwa nurty: Jeden skierowany był do czytelników bibliotek a drugi dotyczył środowiska, w którym biblioteczka pracowała. Pierwszy nurt łączył się z pedagogicznym oddziaływaniem biblioteki a obejmował prace zgodne z potrzebami kulturalno-odwiatowymi użytkowników. Drugi nurt, występujący rzadziej, miał na celu rozszerzenie kręgu użytkowników.^{11/} Szczególnie szeroko występował w Dniach Oświaty, Książki i Prasy, organizowanych w Polsce od 1946 roku.^{12/}

Dni Oświaty, Książki i Prasy, organizowane corocznie w maju, charakteryzowały się szerokim upowszechnieniem wiadomości o pracy biblioteki, o jej usługach, organizowanych imprezach. W roku 1949, w Tygodniu Oświaty, Książki i Prasy, zorganizowano wystawę książek, reprezentujących całe piśmiennictwo.

11/ J. Kosiński: Biblioteki publiczne. Główny Miernik rozwoju. Warszawa 1972 s. 176

12/ Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego. Wrocław 1976 s. 99

Organizowano również dwadzieścia wystaw w bibliotekach gminnych. Wykonano plansze obrazujące rozwój czytelnictwa, wygłaszano pogadanki o powstaniu i znaczeniu bibliotek. W październiku tego roku zorganizowano wystawę książki radzieckiej.^{13/}

Lata 1950-1955 charakteryzowały się dużą ilością form propagandowych, związanych ze współzawodnictwem i konkursami popularyzującymi czytelnictwo.

Współzawodnictwo bibliotek zaczęto wprowadzać w bibliotekach w roku 1950, wzorując się na socjalistycznym współzawodnictwie pracy, prowadzonym w zakładach pracy. W roku 1952 Centralny Zarząd Bibliotek w porozumieniu z Centralną Radą Związków Zawodowych opracował wytyczne organizacji współzawodnictwa w bibliotekach.^{14/} Współzawodnictwo mogło obejmować pracowników bibliotecznych wewnątrz bibliotek a także współzawodnictwo międzybiblioteczne. Zadania współzawodnictwa mogły być ujmowane z różnych punktów widzenia, na przykład zwiększenie liczby czytelników, polepszenie składu socjalnego czytelników, przyspieszenie opracowania książek czy zlikwidowania zaległości w pracy. Współzawodnictwo mogło być krótkotrwałe i długofalowe. Mogło obejmować indywidualnych bibliotekarzy, zespoły pracowników, mogło też być pomiędzy bibliotekami tego samego typu, na przykład współzawodnictwo między punktami bibliotecznymi, bibliotekami gminnymi. Najtrwalszym osiągnięciem współzawodnictwa w województwie olsztyńskim było opracowanie księgozbiorów w 1955 roku, omówione w rozdziale III.

Na bazie współzawodnictwa ogłaszano szereg konkursów czytelniczych. W styczniu 1951 roku został ogłoszony konkurs,

^{13/} Akta PIMBP: Sprawozdanie z działalności PBP za rok 1949.

^{14/} Wytyczne organizacji współzawodnictwa bibliotek powszechnych. Bibliotekarz RF 19:1952 nr 3-4 s. 48

znający za zadanie upowszechnienie czytelnictwa, pozyskanie nowych czytelników spośród chłopów pracujących, zriąsania czytelnictwa ze sprawą budowy nowego życia i nowego światopoglądu. Współorganizatorem konkursu był Związek Samopomocy Chłopskiej. W pracy nad upowszechnieniem czytelnictwa obok bibliotekarza stanęli aktywni czytelnicy bibliotek powszechnych - przewodnicy czytelnictwa. Pomogli oni w zwerbowaniu na czytelników absolwentów kursów początkowego muczenia i wyrobieniu w nich nawyku czytania. W Bibliotece Miejskiej w Działdowie książki do domów pomagali roznosić czytelnicy - Jan Chojnowski, Marian Dumński i Teresa Zdunek. W wyniku tej pracy zwertowano 236 czytelników.^{15/} W roku 1952 biblioteki gminne w Kiełpinach i Żabimach oraz Biblioteka Miejska w Lidzbarku Warmińskim wprowadziły u siebie akcję księgonoszy, wciągając do tej pracy dzieci. Ogółem w powiecie działdowskim było 146 księgonoszy.^{16/} /zob. załącznik 14/;

Drugi etap konkursu - w roku 1952 - miał na celu zwerbowanie 1 czytelnika z rodziny oraz zorganizowanie jednego zespołu czytelniczego w bibliotece. Trzeci etap, na przełomie roku 1952/1953 miał za zadanie wyznaczyć najlepszą świetlicę, dom kultury, bibliotekę.^{17/}

Dla przewodników czytelnictwa organizowano zloty powiatowe, wojewódzkie i krajowe.^{18/}

Biblioteki powiatu działdowskiego majstymniej

15/ Akta PZEMF. Sprawozdanie z działalności Miejskiej Biblioteki Publicznej w Działdowie za rok 1951.

16/ Akta PZEMF. Sprawozdanie z działalności PEP za rok 1952.

17/ Ogólnopolski konkurs o tytuł najlepszej świetlicy, domu kultury, biblioteki. Bibliotekarz R:19:1952 nr 7-8 s:123

18/ II Krajowy Zlot Przewodników Czytelnictwa. Bibliotekarz R:20:1953 nr 5-6 s:65-66

uczestniczyły w czwartym etapie konkursu czytelników bibliotek wiejskich, w jubileuszowym roku 10-lecia Polski Ludowej, w roku 1954. Zorganizowano wtedy powiatowy zlot czytelników i organizatorów czytelnictwa, na którym wręczono uczestnikom 4 złote odznaki przodowników czytelnictwa, 10 srebrnych i 15 brązowych, 43 dyplomy uznania, 72 nagrody książkowe.^{19/}

W roku 1954 ogłoszono piąty etap konkursu, który miał następujące zadania:

- czytelnik w każdym domu chłopskim,
- zespół czytelnicy przy każdej bibliotece,
- zespół samokształcenia rolniczego przy każdej świetlicy.^{20/}

Realizacji zadań konkursowych towarzyszyły różnorodne formy pracy z czytelnikami: wieczory biblioteczne, dyskusje nad książkami, głośne czytanie, zespoły czytelnicze, odczyty na zebraniach gromadzkich, pogadanki do radiowęzła, wystawy książek.

Okres ten charakteryzował się przewagą głośnych form pracy nad cichą pracą biblioteczną i był krytykowany przede wszystkim przez bibliotekarzy, ponieważ sama zabiegów traktowana była jako osiągnięcie bez względu na to, czy dawała jakiś skutek, czy nie. Bibliotekarzowi nie potrzebna była znajomość książki i czytelnika, bo nikt o nią nie pytał. Pytano go o formy wiaźmalne, więc koło nich chodził, pytano go o formy żywego słowa, więc zastępował książkę i mówił za nią. Szedł tam, gdzie popłynęły go kryteria, według których był oceniany. Na drugi plan schodziły zadania systematycznej, głębszej pracy nad pobudzeniem zamętów i zainteresowań kulturalnych, zaczynała

19/ Akta PUMBP: Sprawozdanie z działalności FEP za rok 1954.

20/ J. Makarski: Bibliotekarze w ogólnopolskim konkursie czytelników wiejskich w roku dziesięciolecia. Poradnik Bibliotekarza R.4:1954 nr 11 s.247-254.

przeważać treścią o doraźne, częste powierachowe efekty. Efekty te były widzialne, cenione i nagradzane, natomiast trudno dostrzec mozolną, mało efektowną i długofalową pracę z książką. Argumenty bibliotekarzy, że praca z książką wymaga spokoju i ciszy, nie były trans pod uwagę.^{21/}

Krytyczne stanowisko wobec centralnych konkursów w takiej postaci zajęł również Ogólnopolski Zjazd Bibliotekarzy, zainicjowany i przeprowadzony w dniach 16-18 lutego 1956 roku przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Stwierdzono wtedy, że konkursy oprócz kompromisowości, żywciznowości, atrakcyjności, zjazdowości itp. nie wnoszą nic nowego.^{22/}

Po roku 1956 nastąpiła zmiana stylu pracy w bibliotekach. Biblioteki powiatowe zajęły się systematyczną zmianą struktury ilościowej i jakościowej księgozbioru. Zmieniła się także na korzyść polityka wydawnicza. Biblioteki kupowały do swoich zbiorów książki atrakcyjne i potrzebne, dużo literatury dla dzieci i młodzieży. Zmieniły się również formy pracy z książką. Wprowadzono bardziej biblioteczne formy, takie jak spotkania autorskie, wieczory literackie, wieczory poezji, dyskusje nad książkami, pogadanki, odczyty. Imprezy biblioteczne miały na celu popularyzację określonych rodzajów piśmiennictwa, wybranych utworów lub książek dotyczących jednego zagadnienia. Najbardziej atrakcyjne dla czytelników były spotkania autorskie, umożliwiające nawiązanie osobistych kontaktów z pisarzami. Dużo czasu poświęcono szkoleniu bibliotekarzy w zakresie metody pracy z czytelnikiem, co pozwalało na prawidłowe zorganizowanie i przeprowadzenie imprez czytelniczych.

21/ S. Sikiorski: Trzeba szukać nowych rozwiązań; Poradnik Bibliotekarza R:9:1957 nr 12 s:351

22/ Ogólnopolski Zjazd Bibliotekarzy; Bibliotekarz R:33:1956 nr 4-5 s:111

W latach sześćdziesiątych rozpoczął się powrót do wielkich, długotrwałych konkursów ogólnopolskich i wojewódzkich. W roku 1962 rozpoczął się trwający do chwili obecnej konkurs pod nazwą "Złoty kłosek dla twórcy, srebrne dla czytelników", ogłoszony przez Dziennik Ludowy w porozumieniu z Departamentem Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek NKS. Celem konkursu było upowszechnienie wybranych książek z polskiej literatury współczesnej, szczególnie w bibliotekach wiejskich. W roku 1963 ogłoszono konkurs-plebiscyt "Ulubioną książką 20-lecia". Organizatorami konkursu była WIMP w Olsztynie, redakcja "Głosu Olsztyńskiego", ZO Związków Literatów Polskich w Olsztynie, Wydział Kultury PWN.^{23/}

W roku 1964 redakcja Głosu Pracy wraz z GRZZ i Departamentem Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek ogłosiła po raz pierwszy konkurs czytelnicy pod hasłem "Elitej książki współczesnej". Celem konkursu, trwającego do chwili obecnej, było upowszechnienie książek współczesnych pisarzy polskich wśród robotników i pracowników umysłowych w zakładach pracy. W wymienionych konkursach biblioteki powiatu działdowskiego nie miały większych osiągnięć.^{24/}

W roku 1964 Ministerstwo Kultury i Sztuki - Departament Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek - ogłosiło współzawodnictwo bibliotekarzy i bibliotek. Celem współzawodnictwa, trwającego od 1 marca 1964 roku do 31 maja 1965 roku, było podniesienie poziomu pracy w zakresie czytelnictwa. Obejmowało wszystkie aspekty pracy bibliotek: rozwój sieci, poprawę warunków lokalnych, formy popularyzacji księgozbiorów, imprezy

23/ Głos Olsztyński z 30:XLII:1963-4:1:1964s

24/ Akta WIMP. Temat: Akcje popularyzacyjne i konkursy w latach 1962-1974s

biblioteczna dla czytelników, działalność kół przyjaciół bibliotek, działalność rad narodowych na rzecz bibliotek;^{25/} Biblioteka Powiatowa w Białobrodcu uzyskała we współzawodnictwie pierwsze miejsce w Polsce w skali bibliotek powiatowych;^{26/}

W roku 1972 Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Olsztynie ogłosiła Turniej czytelniczy pod hasłem "Wkład Polaków do ogólnoludzkiej skarbnicy wiedzy" celem zainteresowania czytelników najwartościowszymi książkami, wiążącymi się z założeniami Roku Nauki Polskiej;^{27/} W eliminacjach środowiskowych Turnieju w powiecie działkowskim wzięło udział 45 osób, w powiatowych - 15 osób, a do wojewódzkiego finału zakwalifikował się jeden czytelnik z Lidzbarka - Tadeusz Mazurowski;^{28/}

Ponadto organizowano kursy na najlepszy punkt biblioteczny, konkursy zagadkowe, związane z aktualnymi rocznicami i wydarzeniami, konkursy dla bibliotekarzy na najlepszą pomoc metodyczną do pracy z czytelnikiem i inne.

Najszerszej prowadzona była w bibliotekach powiatu działkowskiego praca z dziećmi, zapoczątkowana po roku 1956, a następnie systematycznie rozwijana. W pracy z dziećmi stosowane różnorodne formy pracy:

- formy żywego słowa - opowiadanie treści, głośno czytanie, pogadanki i odczyty, dyskusje,
- formy żywego słowa, połączone z elementami wizualnymi - imprezy, godziny literackie, ćwiczenia i lekcje biblioteczne, konkursy błyskawiczne, turnieje, zgadywanki, gra i zabawy literackie.

25/ Akta PBNP: Teczka Współzawodnictwo bibliotek 1964-1965

26/ L. Biliński: Nagrody we współzawodnictwie bibliotekarzy i bibliotek na X-lecie PRL. Poradnik Bibliotekarza R: 17: 1965 nr 10 s: 300-301

27/ Akta PBNP: Pismo WBNP w Olsztynie IN/207/72 wraz z wytycznymi

28/ Akta PBNP: Sprawozdanie z działalności PBNP za rok 1973

- formy pracy wizualne - wystawki, plakaty i afisze, konkursy-plansze, albumy, katalogi ilustrowane;

Wszystkie stoczono formy pracy miały na celu popularyzację dobrej literatury, służącą wychowaniu dziecka, rozbudzeniu jego zainteresowań, uczące właściwego spędzania wolnego czasu.

Najbardziej biblioteczną formą pracy było przystosowanie biblioteczne, mające na celu uczenie czytelnika korzystania z biblioteki, podlegnięcia się wszelkimi porocami bibliotecznymi, korzystania z książek popularno-artystycznych, czasopism, encyklopedii i słowników. Przystosowanie biblioteczne prowadzone z czytelnikiem indywidualnym, z grupami dzieci oraz z klasami szkolnymi, zapraszając do biblioteki. Dla młodszych dzieci organizowano wycieczki do biblioteki, w czasie których zapoznawano je z książką i biblioteką. Następnie spotkania przeznaczane na naukę korzystania z katalogów, z encyklopedii i słowników a dla starszych dzieci przeprowadzano lekcje tematyczne, związane z aktualnymi okazjami, prowadzonymi w bibliotekach.
/zob: tabela 31/

Tabela nr 31

Wycieczki i lekcje biblioteczne w bibliotekach
podatki dziesiętnego w latach 1958 - 1974

R o k	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965
Wycieczki	7	-	-	22	-	9	-	18
Lecje bibliot.	9	12	2	8	1	17	50	32

1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974
45	-	99	10	35	62	100	100	40
20	112	30	100	80	40	48	148	99

Z r ó d ł o: Sprawozdania z działalności PINEP za lata
1958-1974

Dla dzieci organizowano również spotkania autorskie, na przykład z Czesławem Centkiewiczem /1958/, int.: Witoldem Kozakiem /1961, 1962, 1964/ - popularyzatorem techniki, Marią Kann /1960/, Marią Kędziorzyną /1963/, Klemensem Oleksikiem /1966/, Romanem Pisarskim /1967/, Igorom Sitirycim /1969, 1971/, Saturniną Leokadią Wadecką /1971/.^{29/}

Pierwszy ogólnopolski konkurs dla dzieci został ogłoszony w roku 1959, pod nazwą Turniej geograficzny "Jedziemy w świat"; Turniej trwał od 1 grudnia 1959 roku do 1 kwietnia 1960 roku a wzięły w nim udział dzieci-czytelnicy wypożyczalni w Działdowie. Zadaniem Turnieju było wzbudzenie zainteresowania dzieci różnymi krajami, ułatwienie im poprzez książkę i czasopismo i żywe słowo zdobycia wiadomości o świecie i ludziach.^{30/} Wpłynął też na zwiększenie się liczby wypożyczeń literatury popularno-naukowej.

Następny turniej, pod hasłem "Wędrujemy po Polsce śladami XX-lecia" został ogłoszony przez Ministerstwo Kultury i Sztuki - Departament Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek w dniach od 15 września 1964 do 15 kwietnia 1965 roku.^{31/} Celem turnieju było pokazanie młodemu czytelnikom ogromu pracy, zmian i osiągnięć PRL w okresie 20-lecia. Udział w turnieju wzięło 8 bibliotek gromadzkich i wypożyczalnia PIMBP w Działdowie a wiedzącymi tematami w powiecie działdowskim były: "Działdowo i powiat działdowski w 20-leciu" oraz "Rozwój przemysłu w Polsce w okresie 20-lecia".

29/ Akta PIMBP: Sprawozdania z działalności PIMBP za lata 1958-1971

30/ H. Dąbrowska: Turniej "Jedziemy w świat" w bibliotece dla dzieci i młodzieży: Poradnik Bibliotekarza R:12:1960 nr 1-2 s.18

31/ P. Filipkowska: Biblioteki dziecięce i czytelnictwo dzieci w województwie olsztyńskim w latach 1951-1965; W: 20 lat pracy bibliotek powiatowych województwa olsztyńskiego 1946-1966. Olsztyn 1966 s.74

uczestników turnieju były albumy, kartoteki zakładów przemysłowych, rysunki, zbiory ilustracji, znaczków a także warost zainteresowania tematem.

Od roku 1962 w bibliotekach pojawiły się teatrzyki kukielkowe.^{32/} Dzieci same wykonywały kukielki - bohaterów książek w konkursie ogłoszonym przez Ministerstwo Kultury i Sztuki. Kukielkami zainteresowały się biblioteki gromadkie, wobec tego Biblioteka Powiatowa w Działdowie zakupiła 13 scenek kukielkowych i komplety kukielki do baśni. Kukielki na stałe weszły do pracy z czytelnikiem dziecięcym.

W roku 1965 powstał w Działdowie Oddział dla dzieci, w którym kontynuowano działalność popularyzatorską i pedagogiczną.

Nieodłączną częścią działalności bibliotek jest służba informacyjno-bibliograficzna. Polega ona na udzielaniu bezpośredniej pomocy przez bibliotekarza czytelnikowi w jego poszukiwaniach bibliotecznych i bibliograficznych, potrzebnych mu do pracy naukowej, do kształcenia, do pracy zawodowej i społecznej. Bezpośrednią przyczyną rozwoju służby informacyjnej były zmiany, jakie się dokonały w poziomie wykształcenia szerokiego kręgu społecznych oraz ciągły rozwój szkolnictwa w różnych szczeblach. Sprawa ta nabrała specjalnego znaczenia ze względu na wielką liczbę osób studiujących zaocznie, na istniejące instytucje kulturalne i oświatowe, organizacje społeczne, na potrzeby inteligencji i rolników oraz uczniów szkół zawodowych.

Rozwój służby informacyjnej nastąpił po konferencji bibliotekarzy naukowych w Krynicy, zorganizowanej w lutym 1951

^{32/} tamże, s.73

rolu. Hasłem tej konferencji było dążenie do upowszechnienia bibliotek naukowych i unaukowieńia bibliotek powszechnych.^{33/} Konferencja określiła konieczność powstawania ośrodków informacyjno-bibliograficznych w bibliotekach naukowych i podłączenia ich w sieć dla zapewnienia współpracy, mającej na celu obkłużenie czytelników w zakresie informacji z każdej dziedziny. Spre-cyzowała obowiązek nawiązania przez biblioteki naukowe bliższej współpracy z bibliotekami powszechnymi w celu zapewnienia im pomocy w zakresie informacji.

Do kierowania działalnością informacyjną bibliotek w województwie powołane zostały działy informacyjno-bibliograficzne bibliotek wojewódzkich i miejskich. Ich zadaniem było niesienie pomocy metodycznej podległym bibliotekom swojego terenu oraz udzielanie informacji zgłaszającym się użytkownikom indywidualnym.^{34/} Ośrodkiem koordynującym służbę w powiecie została biblioteka powiatowa.

Szkolenie bibliotekarzy w zakresie służby informacyjno-bibliograficznej rozpoczęto w Bibliotece Powiatowej w Działdowie od roku 1960, kiedy to WIFBP w Olsztynie nadeszła opracowane wnioski, dotyczące tej służby w bibliotekach gromadzkich i wiejskich. Do wskazówek dołączono zestaw pozycji, które powinny wejść w skład księgozbioru tych bibliotek. Szkolenie rozpoczęto od poznawania księgozbioru podręcznego. Następnie omawiano kolejno ukazujące się pozycje. Na temat wykorzystania księgozbioru podręcznego opracowano specjalną lekcję biblioteczną, która służyła raz jako pomoc do zaznajomienia z tymi zagadnieniami bibliotekarzy a następnie wykorzystywana była do

^{33/} Nowy etap bibliotek naukowych. Konferencja bibliotekarzy naukowych w Kryniczy. Bibliotekarz R. 16: 1951 nr 1-2 s: 1-3
^{34/} Wskazówki Organizacji służby informacyjnej w bibliotekach ogólnych w Polsce. Przegląd Biblioteczny R. 34: 1960 z. 4 s: 253

znajomości z księgozbiorem podręcznym młodzieży szkolnej. Opracowano również lekcję biblioteczną dotyczącą bibliograficznego poznawania książki oraz inną, omwiającą sporządzanie spisów bibliograficznych na określony temat, które zostały w podobny sposób wykorzystywane.^{35/}

Wielokrotnie omawiano na szkoleniach całokształt zagadnień związanych ze służbą informacyjno-bibliograficzną: cele i zadania tej służby, warsztat, rodzaje i sposoby udzielania informacji, sposób ewidencji udzielonych informacji, sporządzanie kartotek i katalogów zagadnieniowych. Organizowano również ćwiczenia praktyczne, dotyczące tych zagadnień. Wielokrotność organizowania tych szkoleń była konieczna ze względu na częste zmiany kadrowe.

Zagadnienia poruszane na szkoleniach były później kontynuowane przez instruktorów przy wyjazdach, w czasie których udzielano pomocy przy ich wykonywaniu. Szczególną uwagę zwracano na katalogi biblioteczne, ich kompletność i ustalenie, co jest podstawą działalności informacyjno-bibliograficznej. Zapoczątkowano również kartoteki zagadnieniowe - regionalne i związane z aktualnymi rocznicami społeczno-kulturalnymi, które jednak w dalszych latach były kompletowane tylko w bibliotekach, w których kadra była stała.^{36/}

Biblioteka Powiatowa w Działdowie zgromadziła duży księgozbiór podręczny, zawierający bibliografie i encyklopedie, słowniki oraz książki z innych dziedzin wiedzy /zob. tabela 13/. Jednakże wykorzystanie tych zbiorów mogłoby być lepsze, gdyby

35/ Akta PINBP: Teżka: Wycieczki i lekcje biblioteczne - Lekcja na temat wykorzystania księgozbioru podręcznego "Encyklopedie i słowniki" /1960/. "Struktura książki" /1962/. "Sporządzanie wykazu książek na określony temat" /1964/. "Księgozbiór podręczny jako podstawowy warsztat informacyjny biblioteki" /1970/.

36/ Akta PINBP: Sprawozdania z działalności PINBP za lata 1968-1971.

biblioteki w podziale były podłączone siecią telefoniczną, co skróciłoby czas przekazywania informacji.

Zakres służby informacyjnej skierowanej do indywidualnego odbiorcy, był w bibliotekach powiatu działkowskiego dość skromny. Najczęściej biblioteki udzielały informacji dotyczących księgozbiorów, pomagały w korzystaniu z księgozbioru podręcznego, wyodrębnionego w każdej bibliotece. Rezydencja udzielanych informacji znajdowała się w zeszytach a obejmowała głównie informacje bibliograficzne. Szerzej rozwinięta była informacja zbiorowa, a więc katalożki zagadnieniowe, zestawienia bibliograficzne, kładki informacyjne. W kącikach znajdowały się wyznasy przemierowanych czasopism, informacje o nowościach, informacje o sposobie korzystania z katalogów, o wypożyczaniu międzybibliotecznym i służbie informacyjnej, prowadzonej w bibliotece.

Podstawą prawną, umożliwiającą wypożyczanie międzybiblioteczne, był Dekret z dnia 17 kwietnia 1946 roku o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi.^{37/} Dotychczasową sprawę wypożyczania precyzowało Zarządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 23 grudnia 1953 roku.^{38/} Zarządzenie miało charakter instrukcji omawiającej szczegółowe sposoby zamawiania księzek w innych bibliotekach. Biblioteki gminne i najmniejszej siły oddziały zamawiały do biblioteki powiatowej, ta zaś wysyłała rewersy do biblioteki wojewódzkiej. Biblioteka Powiatowa w Działkowie z zapasem przystąpiła do idei wypożyczania międzybibliotecznego, widząc w niej możliwość przyjęcia z pomocą ludziom uczącym się. W roku 1957 wysłano do Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Głostynie 24 rewersy,

37/ T. Zarządkiis Przepisy prawne dla bibliotek powszechnych Warszawa 1965 s. 5-9

38/ Tamże, s. 194

a w 1968 roku - 65%. Najwięcej wypożyczeń było w latach 1966 i 1967 /zobitabela 32/:

Tabela nr 32

Ilość wypożyczeń międzybibliotecznych w bibliotekach powiatu działkowskiego w latach 1966 - 1974

R o k	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974
Ilość wypożyczeń	137	157	87	25	40	33	56	73	83

Z r ó d ł o: Zeszyty dokumentacji wypożyczeń międzybibliotecznych WIMBP Olsztyn za lata 1966-1974;

W następnych latach wzrosła ilość osób uczących się, co spowodowało wzrost liczby niezrealizowanych zamówień i wydłużenie okresu wyczekiwania na książki. Biblioteka Powiatowa w Działkowie starała się zapobiec tym mankamentom i napomina książki wielokrotnie zamawiane przez czytelników.

Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Olsztynie prowadziła systematyczne szkolenie pracowników odpowiedzialnych za służbę informacyjną w bibliotekach powiatowych od 1964 roku. Niektóre tematy z tego zakresu omawiano na zajęciach seminaryjnych od roku 1969.^{39/} W szkoleniach tych brali udział pracownicy wypożyczalni PIMBP w Działkowie, ponieważ nie było czytelników. Z powodu braku czytelników trudno było prowadzić służbę informacyjno-bibliograficzną. Informacji udzielano głównie w wypożyczalni, w trakcie wypożyczania książek innym czytelnikom.

39/ H.Giżyńska: Szkolenie bibliotekarzy w zakresie służby informacyjnej; *Poradnik Bibliotekarza* R:20:1968 nr 6 s.164-196

ZAKOŃCZENIE

Podstawowe zadania dla bibliotek powszechnych wyznaczył Dekret o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi z dnia 17 kwietnia 1946 roku; Dekret zakładał, że w celu prowadzenia w społeczeństwie jednolitej działalności kulturalnej za pomocą książki i biblioteki oraz umożliwienia każdemu obywatelowi korzystania ze zbiorów bibliotecznych całego kraju, utworzona zostanie ogólnokrajowa sieć biblioteki publicznych, utrzymywanych przez państwo lub inne związki publiczno-prawne. Zakładał on również na biblioteki włączone do sieci obowiązki gromadzenia, opracowywania i udostępniania swoich zbiorów bezpośrednio lub drogą wypożyczenia międzybibliotecznego.

Ustawa o bibliotekach z dnia 9 kwietnia 1960 roku podtrzymała i rozwinęła ideę sformułowaną w Dekrecie, która organizację współczesnego bibliotekarstwa widziała w ramach ogólnokrajowej sieci bibliotecznej, do której zostały włączone biblioteki naukowe, fachowe, szkolne, pedagogiczne i publiczne.^{1/}

W niniejszej pracy starano się wykazać, jak biblioteki publiczne powiatu działowskiego wywiązywały się z mnożących zadań, wynikających z Dekretu i Ustawy.

W okresie międzywojennym rozwój bibliotek powszechnych był bardzo trudny. Brak niepodległego państwa przez półtora wieku, spowodował nie tylko zacofanie gospodarcze ale również niedorozwój instytucji o charakterze państwowym. Sprawę komplikowała również kwestia mniejszości narodowych,

1/ Dziennik Ustaw PRL 1960 nr 12 poz. 63

integracji trzech porozbiorowych dzielnic kraju i konfliktów społecznych. W tej sytuacji trudno było wprowadzić w życie nowe koncepcje organizacyjne bibliotek powszechnych. Przedłużano raczej wzorem spopularyzowane w 19 wieku, obciążające sprawni bibliotek organizacje społeczne.

Taka była też rzeczywistość w powiecie działdowskim. Większość bibliotek, działających w okresie międzywojennym, prowadzona była przez organizacje społeczne. Dopiero na początku lat 30-tych powstała Powiatowa Centrala Bibliotek Ruchomych, utrzymywana przez samorząd powiatowy, mająca za zadanie podnoszenie oświaty pozaszkolnej społeczeństwa powiatu działdowskiego. O tym, że placówka była potrzebna i spóźniła swoje zadania, świadczy fakt, że już w czerwcu 1945 roku, natychmiast po wyzwoleniu, przystąpiono do zorganizowania biblioteki miejskiej. Działalność Biblioteki Miejskiej w Działdowie opierała się również na inicjatywie społecznej.

Przebieży rozwój sieci bibliotek publicznych powiatu działdowskiego nastąpił po wejściu w życie Dekretu o bibliotekach. Biblioteka Powiatowa powstała 15 października 1946 roku a utrzymywana była z funduszy samorządowych i dotacji państwowych. Po utworzeniu w 1950 roku jednolitych organów władzy państwowej, biblioteki przeszły całkowicie na utrzymanie państwa.

Rozwój sieci rozpoczęto od tworzenia punktów bibliotecznych w 1948 roku. W następnym roku powstała większość bibliotek gminnych i punktów a na koniec 1951 roku była już pełna sieć bibliotek publicznych, obejmująca Bibliotekę Powiatową, biblioteki gminne w każdej gminie, punkty biblioteczne we wszystkich wsiach.

Takie szybkie zorganizowanie sieci bibliotek było możliwe dzięki wadcom administracyjnym, wadcom szkolnym i społecznym. Był to prawdziwy sukces, ponieważ nie tylko zorganizowano sieć bibliotek, ale przeszkolono pierwszych bibliotekarzy gminnych na dwutygodniowych kursach a kierowników punktów na dwudniowych konferencjach.

Biblioteki szybko stały się integralną częścią naszej powojennej rzeczywistości i przystąpiły do zadań wynikających z potrzeb tamtego okresu. Działalność bibliotek została podporządkowana ogólnej polityce kulturalnej państwa, włączyły się również do akcji oświatowych prowadzonych przez władze szkolne. Jedną z nich była walka z analfabetyzmem. Biblioteki postawiły sobie za zadanie zwrotowanie na czytelników absolwentów początkowego muczenia. Akcja zakończyła się sukcesem.

W roku 1954 nastąpiły zmiany w strukturze organizacyjnej bibliotek, spowodowane zmianami administracyjnymi. Nastąpiło również połączenie biblioteki Powiatowej z Miejską w Działdowie. Zadaniem Biblioteki Powiatowej w latach 1955-1962 było dostarczanie sieci bibliotek gromadzkich do liczby gromad w powiecie. Okres ten był nieco chaotyczny. Realizacja hasła - w każdej gromadzie biblioteka - i późniejsza kampania gromad, powodowała wielokrotne przenoszenie bibliotek z jednych gromad do innych.

Dalszy rozwój sieci związany był z tworzeniem filii bibliotecznych w dużych wsiach. Ostatni okres, od 1973-1975 roku, to również przystosowanie sieci bibliotek do nowej struktury administracyjnej. Utworzenie dużych gmin dało możliwość zmian w powiązaniu sieci bibliotek. Zaczął się tworzyć układ

trzystopniowy: filia-biblioteka gminna-biblioteka powiatowa.^{2/}

Dynamiczny rozwój sieci bibliotek publicznych, przy braku wykształconych kadr, zdecydował o konieczności centralnego zaopatrzenia bibliotek w książki. W latach 1948-1949 naczelna Dyrekcja Bibliotek zaopatrzyła w książki biblioteki powiatowe i gminne. Oprócz przydziałów Ministerstwa Oświaty, biblioteki powiatowe prowadziły zakup książek ze środków samorządów terenowych. Decyzja ta była słuszną, ponieważ zakup i opracowanie dużej ilości książek potrzebnych przy tworzeniu sieci, był trudny do wykonania dla jednej osoby - kierownika biblioteki powiatowej. Po roku 1949 zakup został całkowicie scentralizowany i pozbawił biblioteki wpływu na dobór literatury. W latach 1951-1955 wpłynęło do biblioteki dużo książek, które nie służyły sprawie rozwijania czytelnictwa, ponieważ nie brały pod uwagę potrzeb czytelniczych poszczególnych środowisk.

Sytuacja zmieniła się na lepsze po przedłożeniu w 1957 roku sprawy zakupu księgozbioru bibliotekom powiatowym. Biblioteka Powiatowa w Żelazkowie przystąpiła do systematycznej pracy nad zmianą ilościową i jakościową księgozbioru. Przeanalizowano posiadany księgozbiór i opracowano nowe zasady zakupu, biorąc pod uwagę zapotrzebowanie czytelników, strukturę czytelników w bibliotekach oraz charakter środowiska. Zwiększono procent literatury dziecięcej z 14,8 w roku 1957 do 25,1 w 1974 roku. Poprawiono skład jakościowy literatury popularno-naukowej, zgromadzone w bibliotekach bogate księgozbiory podręczne. Zaopatrzenie w księgozbiór wzrosło z 1347 książek na 1000

2/ J. Barakowski: Próba realizacji modelu gminnego bibliotek na wsi w województwie olsztyńskim. Bibliotekarz 8:41:1974 nr 7-8 s.223-237

mieszkańców w 1958 roku, do 2744 w 1973 roku.

Z księgozbiorów bibliotek powiatu działdowskiego korzystało w 1974 roku 27,9 % mieszkańców. Dzieci stanowiły 38 % ogółu czytelników. Ilość czytelników dziecięcych wzrastała systematycznie, co było wynikiem pracy wychowawczej, prowadzonej w bibliotekach. Czytelnikami bibliotek było w 1974 roku 66 % ogółu dzieci w wieku szkolnym. Dzieci były też najaktywniejszymi czytelnikami bibliotek. Ilość czytelników na 1000 dzieci wynosiła od 1264 r 1967 roku do 1572 w 1973 roku. Dzieci i młodzież stanowiły też największą grupę w strukturze zawodowej czytelników. Pozostałe grupy wiekowe były w zasadzie charakterystyczne dla środowiska - 21,3 % czytelników zatrudnionych w zakładach uspołecznionych poza rolnictwem i 11,9 % - związanych z rolnictwem. Rolnicy stanowili 17,4 % ogółu czytelników w bibliotekach wiejskich.

Aktywność czytelnicza w bibliotekach powiatu działdowskiego wynosiła w 1974 roku 22,2 książek na 1 czytelnika. Największą aktywność notowano w miastach - 27 książek na 1 czytelnika, a najmniejszą w punktach bibliotecznych - 15 książek na czytelnika.

Działalność popularyzacyjną, prowadzoną przez biblioteki powiatu działdowskiego, miała wpływ nie tylko na wzrost liczby czytelników i aktywność czytelniczą, ale również na zainteresowania czytelnicze. Wzrastało zainteresowanie czytelników wartościową literaturą piękną, klasyką polską i obcą a także literaturą popularno-naukową. Procent literatury popularno-naukowej, wynoszący w 1958 roku 6,7 % ogółu wypożyczeń, wzrósł w 1974 roku do 18,5 %. Zainteresowania czytelnicze obejmowały literaturę społeczno-polityczną, reportaże, książki służące politechnizacji życia.

Na działalność bibliotek miała również wpływ polityka Państwa w dziedzinie podnoszenia oświaty ogólnej i rozwoju szkolnictwa. Zmiany, jakie się dokonywały w poziomie wykształcenia szerokich kręgów społecznych, zadecydowały o konieczności rozwinięcia służby informacyjno-bibliograficznej bibliotek. Wyrażała się ona w udzielaniu informacji o zbiorach bibliotecznych, dostarczaniu zestawień bibliograficznych, wypożyczaniu międzybibliotecznych.

Najpoważniejszym mankamentem w działalności bibliotek była płynność kadr. W latach 1945-1975 w bibliotekach powiatu działdowskiego pracowało 171 osób /zob. załącz. 11/. Wykształcenie bibliotekarzy było w dużej mierze niewystarczające. Systematycznie więc uzupełniali wykształcenie w szkołach średnich, pomaturalnych, na kursach i seminariach, aby w pełni wykonywać obowiązki bibliotekarzy.

W zależności od stopnia organizacji sieci bibliotecznej w powiecie, zmieniała się również funkcja Biblioteki Powiatowej. W pierwszym okresie obejmowała głównie sprawy organizacji bibliotek i punktów, opracowanie książek, dostarczanie książek do punktów oraz szkolenie pracowników. W następnych latach oprócz wymienionych zadań, doszły nowe: Biblioteka Powiatowa stała się:

- ośrodkiem instruktoryjnym z uprawnieniami kontrolnymi i organizacyjnymi w stosunku do podległych placówek,
- ważnym punktem informacyjno-bibliograficznym dla powiatu,
- centralą prac technicznych,
- placówką zaopatrzenia terenu w książki.^{3/}

^{3/} S. Jarzębowska: Funkcje biblioteki powiatowej wobec placówek sieci. Bibliotekarz 1974 nr 7-8 s. 238-246

Pomimo Biblioteka Powiatowa w Działdowie zdobyła duży wpływ na realizację budżetu. Skupiła w ścieniu powiatu fundusze na zakup książek i czasopism, sprzętu i pomocy bibliotecznych, nagrody dla bibliotekarzy i kierowników punktów bibliotecznych. Miała też decydujący wpływ na dobór kadry w bibliotekach.

W latach siedemdziesiątych zaczęły się krystalizować nowe tendencje dotyczące funkcji biblioteki powiatowej. Sugerowały one przekazanie części uprawnień biblioteki powiatowej, bibliotekom gminnym. Postulaty te znalazły uzasadnienie wobec likwidacji w 1975 roku powiatów i bibliotek powiatowych.

W niniejszej pracy starano się ukazać rozwój i osiągnięcia bibliotek publicznych powiatu działdowskiego w zakresie organizacji sieci bibliotecznej, umocnienia bazy lokalowej, wyposażenia w sprzęt, gromadzenia zbiorów bibliotecznych, poprawy ich struktury i zawartości treściowej, rozwoju czytelnictwa, działalności informacyjno-bibliograficznej, działalności oświatowej oraz działalności instrukcyjno-metodycznej w Bibliotece Powiatowej oraz w poszczególnych bibliotekach. Praca ta może więc stanowić podstawę do wniosków w zakresie dalszej pracy w bibliotekach publicznych w nowej strukturze organizacyjnej. Cenny wkład i dorobek merytoryczny bibliotek powiatowych winien służyć przede wszystkim bibliotekom gminnym w dwustopniowej strukturze organizacyjnej.

Biblioteki gminne przejęły część funkcji spełnianych przez biblioteki powiatowe. Spełnienie zadań stojących przed bibliotekami będzie zależało przede wszystkim od stworzenia właściwych więzi organizacyjnych w sieci bibliotek publicznych, poprawy warunków materialno-lokalowych, zwiększenia personelu,

vykazovanie knihy, vzhľadom na kazetovanie zborov;
vzhľadom na správy zabezpečujú o akvizícii dĺžaných bi-
bliotek publicných, o stávkach podmienkach uskupení informáci-
ných a udostupňaných materiálov bibliotecných

BIBLIOGRAFIA

1. Źródła niepublikowane

- Akta Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Głostynie
Akta Wydziału Oświaty Prezydium Powiatowej Rady Narodowej
w Dziądkowie
Akta Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Dziądkowie,
lata 1946-1975
Katalog gabinetu metodycznego
Katalog księgozbioru podręcznego
Księgi inwentarzowe księgozbioru
Teczki: plany pracy, prace kulturalno-oświatowe, opis
bibliotek i punktów bibliotecznych, sprawy finansowe,
sprawozdawczość cyfrowa, sprawy personalne, analityki
pracy bibliotek, szkolenie bibliotekarzy, zarządzenia
i instrukcje.
Zakresy obowiązków służbowych
Zeszyty wyjazdów służbowych i ewidencji szkoleń
Księgi inwentarzowe bibliotek powiatu dziądkowskiego
Zbiory prywatne Jan Wróblewski, Benigna Piszanej,
Piotra Piszanej

2. Źródła publikowane

- Biblioteki publiczne w liczbach 1971r.: Warszawa 1972
Biblioteki publiczne w liczbach 1972: Warszawa 1973
Biblioteki publiczne w liczbach 1973: Warszawa 1974
Biuletyn NKiS 1958, 1959
Dziennik Budownictwa 1968
Dziennik Urzędowy NKiS 1971
Dziennik Ustaw 1946, 1950, 1954, 1955, 1966, 1968, 1968, 1975
Mazury i Warmia 1800-1870: Oprac. Władysław Chojański
Wrocław 1959
Monitor Polski 1955

Rocznik statystyczny województwa olsztyńskiego za lata 1957-1974

Zarzębski Tadeusz: Przepisy prawne dla bibliotek powszechnych; Warszawa 1965

Zbiór przepisów prawnych dla bibliotek publicznych; Warszawa 1974

Oceny działalności bibliotek publicznych województwa olsztyńskiego /powiel./

Głos Olsztyński 1965, 1966, 1970, Gazeta Olsztyńska 1972

3. Wydawnictwa encyklopedyczne

Encyklopedia wiedzy o książce; Wrocław 1971

Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego; Wrocław 1976

4. Opracowania

Biblioteki publiczne na Warmii i Mazurach. Przeszłość i teraźniejszość; Olsztyn 1976

Dzielańska Maria: Znaczenie kompletów jednotytułowych w powiatowej bibliotece publicznej; Bibliotekarz R. 15: 1948 nr 10-11 s. 170-171

Biliński Lucjan: Nagrody we współzawodnictwie bibliotekarzy i bibliotek na XI-lecie PRL; Poradnik Bibliotekarza R. 17: 1965 nr 10 s. 300-301

Biliński Lucjan: Problem selekcji beletrystyki w bibliotekach publicznych; Bibliotekarz R. 40: 1973 nr 10 s. 298-301

Becheński Adam: Bibliotekarstwo powszechne w nowym układzie prawno-administracyjnym; Bibliotekarz R. 17: 1965 nr 11-12 s. 162-166

Bogdanowicz Krystyna: Analiza stanu księgozbiorów bibliotecznych z doświadczeń PISBP w Działdowie; Poradnik Bibliotekarza R. 20: 1968 nr 5 s. 146-148

Burakowski Jans: Dzieci i młodzież w bibliotekach publicznych; Z doświadczeń województwa olsztyńskiego; Bibliotekarz R. 38: 1971 nr 1 s. 1-5

- Burakowski Jans Kolczanka Ela./Biblioteka Kurowska/.
Informator WINEP 1960 nr 1 s:31
- Burakowski Jans O potrzebach i planach rozwoju czytelnictwa na wsi. Informator WINEP 1962 nr 2
- Burakowski Jans Programowanie, planowanie i realizacja szkoleń w powiatach /Na przykładach WINEP w Olstynie/.
Poradnik Bibliotekarza R:40:1966 nr 7-8 s:253-258
- Burakowski Jans Próba realizacji modelu górnego bibliotek na wsi w województwie olsztyńskim. Bibliotekarz R:41:1974 nr 7-8 s:229-237
- Burakowski Jans Szkolenie i doskonalenie nowo zaangażowanych bibliotekarzy wiejskich w olsztyńskim. Poradnik Bibliotekarza R:23:1971 nr 3 s:71-75
- Burakowski Jans Tęże do portretu Jubilatki /W 25-lecie pracy Benigny Pszennej na stanowisku kierownika WINEP w Dziądkowie/. Bibliotekarz Olsztyński 1975 nr 1 s:77-78
- Burakowski Jans W poszukiwaniu wzorca organizacji bibliotek na wsi. Bibliotekarz R:36:1971 nr 10-12 s:311-325
- Bursowa Felicja: W sprawie organizacji sieci bibliotek wiejskich i gromadzkich. Bibliotekarz R:24:1957 nr 8 s:226-230
- Dąbrowska Helena: Turniej "Jedziemy w świat" w bibliotece dla dzieci i młodzieży. Poradnik Bibliotekarza R:12:1960 nr 1-2 s:18
- II Krajowy Zlot Przewodników Czytelnictwa. Bibliotekarz R:20:1953 nr 5-6 s:65-68
- 20 lat pracy publicznych bibliotek powszechnych województwa olsztyńskiego: 1946-1966. Olsztyn 1966
- Działdowa: Z dziejów miasta i powiatu. Olsztyn 1965
- Gąsiorowska Renata: Gdy pracę punktu zainteresuje się dyrektor PGR. Bibliotekarz Olsztyński 1974 nr 2 s:21-32
- Giżyńska Halina: O pracy biblioteki sąsiedzkiej w Brydlinie. Informator WINEP 1959 nr 3 s:11-12

- G i ł y ń s k a Halina: Szkolenie bibliotekarzy w zakresie służby informacyjnej; Poradnik Bibliotekarza R:20:1968 nr 6 s:164-169
- H e r o d y s k i Bogdan: Refleksje poszajdowe; Przegląd Biblioteczny R:24:1956 nr 2 s:104-105
- J a n i e c z e k Józef: Nowy etap w pracach nad upowszechnieniem książki; Bibliotekarz R:16:1949 nr 1-2 s:5-11
- J a n i e c z e k Józef: Sprawy biblioteczne w ramach działalności Ministerstwa Oświaty; Bibliotekarz R:13:1946 nr 1 s:4
- J a n i e c z e k Józef: Stan liczbowy i perspektywy rozwoju bibliotek w Polsce na podstawie rejestracji z 1948 r.; Przegląd Biblioteczny R:16:1948 nr 3-4 s:139-170
- J a n i e c z e k Józef: Zwycięstwo skutecznej sprawy; Bibliotekarz R:13:1946 nr 1 s:3
- J a r z ę b o w s k a Stefania: Funkcje biblioteki powiatowej wobec placówek sieci; Bibliotekarz R:41:1974 nr 7-8 s:238-246
- J a r z ę b o w s k a Stefania: Współpraca bibliotek powszechnych w zakresie służby informacyjnej; Przegląd Biblioteczny R:36:1968 nr 1-2 s:167-177
- K o c i ę c k a Mirosława: Organizacja służby informacyjnej w bibliotekach ogólnych w Polsce; Przegląd Biblioteczny R:34:1960 nr 4 s:250-259
- K o ł o d z i e j s k a Jadwiga: Biblioteki publiczne; Główne kierunki rozwoju; Warszawa 1972
- K o ł o d z i e j s k a Jadwiga: Organizacja sieci bibliotek powszechnych w Polsce ludowej; Poradnik Bibliotekarza R:9:1957 nr 12 s:347-351
- K o ł o d z i e j s k a Jadwiga: Perspektywy rozwoju bibliotekarstwa polskiego w świetle nowej Ustawy o bibliotekach; Przegląd Biblioteczny R:43:1969 nr 1 s:14-23
- K o ł o d z i e j s k a Jadwiga: Przejazdowe perzątki w bibliotekach na Mazurach i Warmii; Bibliotekarz R:22:1955 nr 12 s:367-371

- Kołodziejka Jadwiga: Publiczne biblioteki samorządowe w okresie międzywojennym. Warszawa 1967
- Komernik i: Oprac. Jerzy Łoniewski: Olsztyn 1965
- Korpała Józef: Bibliotekarstwo i ruch wydawniczy w Polsce Ludowej. W: Bibliotekarstwo powszechne, t. 4. Warszawa 1959 s. 161-251
- Korpała Józef: Po Krajowej Naradzie Działaczy Kulturalno-Oświatowych. Bibliotekarz R. 26: 1959 nr 1 s. 2-4
- Kostrowicki Jerzy: Środowisko geograficzne Polski. Warszawa 1968
- Kostrzewa Józef: Lokalne sytuacje trudne ale widąc postęp. Bibliotekarz Olsztynski 1974 nr 4 s. 27-28
- Kostrzewa Józef: Organizacja i pierwsze miesiące pracy Filii PIMEP przy Szpitalu Powiatowym w Działdowie. Bibliotekarz Olsztynski 1975 nr 1 s. 26-27
- Kowalezyk Ludzika: Biblioteki gminne - centralizacja czy decentralizacja. Bibliotekarz R. 40: 1973 nr 6 s. 161-165
- Kozioł Czesław: Angażowanie i szkolenie pracowników publicznych bibliotek powiatowych. Bibliotekarz R. 15: 1948 nr 4-5 s. 73-79
- Kozioł Czesław: Nowe instrukcje i zarządzenia w sprawach bibliotecznych. Bibliotekarz R. 14: 1947 nr 9-10 s. 152-155
- Kozioł Czesław: Po latach upowszechnienia książki. Bibliotekarz R. 15: 1948 nr 6-7 s. 84-85
- Kozioł Czesław: Trzy konferencje. Bibliotekarz R. 15: 1948 nr 6-7 s. 103-105
- Krukowski Kazimierz: Uruchomienie Powiatowej Centrali Bibliotecznej w Działdowie. Bibliotekarz R. 7: 1935/1936 s. 142-143
- Kuczyński Stefan: Wielki wojna z Zakonem Krzyżackim w latach 1409-1414. Warszawa 1966
- Kursy dla kierowników bibliotek powiatowych. Bibliotekarz R. 14: 1947 nr 7-8 s. 124

- L i d z b a r k W e l k i: Informator; Lidzbark Welki 1970
- L o k a l e bibliotek i rady w powiecie działkowskim; Informator WIMEP 1961 nr 2 s:38
- M a j e w s k a M a r i a: Jak pracują z 15 punktami bibliotecznymi; Informator WIMEP 1961 nr 2 s:4-6
- M a k a r u k J a n s: Bibliotekarz w ogólnopolskim konkursie czytelników wiejskich w roku dziesięciolecia; Poradnik Bibliotekarza R:6:1954 nr 11 s:247-251
- M a z e k K a r o l: Interludium mazurek; Wspomnienia 1920-1939; Warszawa 1968
- M a r k i e w i c z J a n s: O zadaniach bibliotekarza gminnego; Bibliotekarz R:19:1940 nr 12 s:190-192
- M i s i o w a A l e k s a n d r a: Jeszcze o wytyczeniach międzybibliotecznych; Bibliotekarz R:32:1965 nr 5 s:144-146
- M a r w o y s z A n t o n i: Szkolenie bibliotekarzy gminnych /zwagi metodyczne/; Bibliotekarz R:25:1958 nr 1-2 s:15-18
- N o w y e t a p r o z o j u b i b l i o t e k n a u k o w y c h; Konferencja bibliotekarzy naukowych w Krynicy; Bibliotekarz R:18:1951 nr 1-2 s:1-3
- O b ó z w D z i a ł k o w i e; Warszawa 1968
- O g ó l n o p o l s k i k o n k u r s o t y t u ł n a j l e p s z e j ś w i e t l i c y, d o m u k u l t u r y, b i b l i o t e k i; Bibliotekarz R:19:1952 nr 7-8 s:65-68
- O g ó l n o p o l s k i Z j a z d B i b l i o t e k a r z y; Bibliotekarz R:23:1956 nr 4-5 s:99-151
- O l s z t y Ń s k i e; Rozwój województwa w Polsce Ludowej; Warszawa 1971
- P i e t r u l e w i c z H a l i m: Co dalej z punktami bibliotecznymi; Bibliotekarz R:26:1959 nr 9 s:262-266
- P i e t r o w s k a W a c h n a: Księgozbiory podręczne w punktach PGR-owskich w powiecie działkowskim; Bibliotekarz Olsztynski 1974 nr 2 s:46-47
- P z e n n a B e n i g n a: O punktach bibliotecznych optymistycznie; Informator WIMEP 1972 nr 2 s:13-14

- Pażenna Beata: Organizacja pracy w Podstowej i Książ-
skiej Bibliotece Publicznej w Działdowie; Bibliotekarz R:25:
1958 nr 1-2 s:21-26
- Sampolska Wanda: Bibliotekarstwo powszechno w okręgu
szkolnym warszawskim; Bibliotekarz R:13:1946 nr 11-12 s.243-244
- Scholz Anna: Dni Oświaty, Książki i Prasy w bibliotekach
działdowskich; Informator WZBP 1960 nr 2 s:18-19
- Siekierski Stanisław: Potrzebna jest konkretna po-
moc punktom bibliotecznym; Bibliotekarz R:27:1960 nr 10 s:304
- Siekierski Stanisław: Trzeba szanować nowych rozwią-
zań; Poradnik Bibliotekarza R:9:1957 nr 12 s:354
- Siekierski Stanisław: "Zdecentralizowany" zakup
książek - pierwsze spostrzeżenia; Bibliotekarz R:24:1957
nr 7 s:193-197
- Siekierycz Klara: Struktura księgozbiorów popularno-
muskowych bibliotek gromadzkich; Bibliotekarz R:25:1958 nr 9
s:257-264
- Sukertowa - Biedrawina Emilia: Dama a
niedawno; Głastyn 1965
- Sukertowa - Biedrawina Emilia: Działdowo
w XVIII wieku; Działdowo 1937
- Sukertowa - Biedrawina Emilia: Na szlaku
Jagiellowym; Działdowo 1934
- Sukertowa - Biedrawina Emilia: Przewodnik
krajoznawczo-histeryczny po działdowskim powiecie; Działdowo
1937
- Sukertowa - Biedrawina Emilia: Z prze-
szłości Działdowa 1525-1600; Działdowo 1936
- Szostakowska Małgorzata: Emilia Sukertowa-Biedra-
wina 1887-1970; Głastyn 1978
- Szpunar Andrzej: Planowanie sieci bibliotecznej;
Bibliotekarz R:15:1948 nr 10-11 s:171-172
- Wakar Andrzej: Głastyn 1953-1945; Głastyn 1971

Walentyńowicz Maria: Działalność pedagogiczna bibliotekarzy. Toruń 1956

Wojeńchowski Jacek: Biblioteki w gimnazjach. Bibliotekarz R:40:1973 nr 6 s:169-169

Wojeńchowski Jacek: Lokale, lokale... Bibliotekarz R:27:1969 nr 10 s:300-303

Wróblewski Jan: Publiczne biblioteki powszechne województwa olsztyńskiego w latach 1946-1959. Komunikaty Mazursko-Warmińskie 1961 nr 1 s:69-113

Wytyczne organizacji współzawodnictwa bibliotek powszechnych. Bibliotekarz R:19:1952 nr 3-4 s:48-49

Z działalności Komitetu Upowszechnienia Książki. Bibliotekarz R:19:1948 nr 8-9 s:128

Z dziejów Warmii i Mazur. Olsztyn 1958

Zarsębski Tadeusz: 25 lat bibliotek w RM. Przegląd Biblioteczny R:37:1969 nr 1 s:3-14

VI. SPRAWOZDANIE RACHUNKOWE		VII. PRACA Z KSIĄŻKĄ	
W PŁY W Y		zł	gr.
1. Pozostałość kasowa z r. 1934/35	88 95		
2. Zasady państwowe	—		
3. Świadczenia samorządowe	150 00		
4. Dary prywatne	—		
5. Opłaty abonamentowe punktów	—		
6. Opłaty za książki zagubione i zniszczone	—		
7. Inne (czyżby wzięte)	—		
8. Razem	238 95		
W Y D A T K I			
9. Zakup książek	48 95		
9a. Oprawa i naprawa	59 85		
11. Prenumerata czasopism	—		
12. Personalne i świadczenia społeczne	—		
13. Lokal, światło, opał	3 50		
14. Inne wydatki administracyjne	5 80		
15. Wysyłki bibliotek ruch.	—		
16. Zakup przesyłek	6 65		
17. Inne wydatki (czyżby wzięte)	18 00		
18. Razem	142 75		
Wpływy ogółem	238 95		
Wydatki ogółem	142 75		
Pozostałość kasowa na r. 1936/37	96 20		
	zł	gr.	
Należności centrali	—	—	
Zobowiązania centrali	9	10	
lub Nadwyżka należności	—	—	
Nadwyżka zobowiązań	9	10	

	Ile razy	W ile punktach	Ile zesłanek
1. Konkursy dobrego czytania	—	—	—
2. Wieczory głośnego czytania	2	4	2
3. Wystawy książek	—	—	—
4. Inscenizacje	—	—	—
5. Kurs samokształcenia	—	—	—
6. Prowad. na temat pracy kłosa	2	6	2
7.	—	—	—
8.	—	—	—

VIII. UWAGI DODATKOWE KIEROWNIKA CENTRALI

20 bibliotek obsługiwano wyłącznie mieszkańcami gromady.

1. członków Tow. Gim. Sokół w Świdawie.

1. uczestników świąt dla kochanków w Świdawie.

Prof. P. P.

OBJASNIENIA:

Grupa I -- Księgozbiór.
Odpowiedź daje: inwentarz i książka ubytków.
Obliczenia prowadzić obowiązkowo w tomach sprawozdań (woluminach). Rubryki „Dane” można ewentualnie wypełniać.
W poz. 4 wpisać różnicę na plus lub minus między sumami pozycji 2 i 3.
Biblioteki normalizowane -- skład księgozbioru niemierny -- zwrot w całości
Biblioteki dobrane -- skład księgozbioru zmienny --
Księgozbiór pływający -- dobór dowolny, zwrot nieograniczony liczbą i terminem.
Dane o przeprowadzonej ewent. komasacji (rubr. 2) podać w „uwagach”.

Grupa II -- Punkty biblioteczne.
Odpowiedź daje karty punktów i sprawozdania punktów.
Podać w „uwagach”, jakie organizacje korzystały z bibliotek ruchomych (lub księgozbioru pływającego).

Grupa III -- Czytelnicy.
Odpowiedź daje sprawozdania punktów.
Wykazania do „grup wieka” podane są na „Sprawozdaniu punktów”.

Grupa IV -- Czytelnictwo.
Odpowiedź daje sprawozdania punktów.

Grupa V -- Liczby porównawcze przeliczone.
Poz. 1 -- za punkt (obowiązkowy) uważać nazwę region szkolny.
2 -- podzielić poz. IV-2 przez IV-1.
3 -- „ „ „ IV-3 „ II-1.
4 -- „ „ „ III-1 „ II-1.
5 -- „ „ „ I-1 „ III-1.
6 -- „ „ „ IV-4 „ III-1.
7 -- „ „ „ IV-4 „ I-1.

Uwaga: Dla central z księgozbiorem pływającym odpada porcja IV-1, IV-2, V-2.
W poz. IV-3 zastąpić słowo „W bibliotekach tych było” przez „Wydano”.

Grupa VI -- Sprawozdanie rachunkowe.
Centrali, które otrzymały od Min. W. R. i O. P. (lub Kuratorjum) zasiłki w książkach, wpisują sumę zasiłku raz na wpływ w rubr. 2, zamierzając w nawiasie „w książkach”, drugi raz na wydatki rubr. 9a (linja zapasowa), zaznaczając „Zakup książek z zasiłku Min. W. R. i O. P. (lub Kuratorjum).”

Arkus nr 2

Regulamin dla czytelników Biblioteki Miejskiej

1. Z Biblioteki Miejskiej może korzystać każdy mieszkaniec Dzielnicy, mający ukończonych 15 lat.
2. Za wypożyczenie książki młodzież płaci miesięcznie 10 zł a dorośli 20 zł i ofiaruje Bibliotece jedną książkę zamiast kaucji.
3. Składka powinna być uregulowana do 10 każdego miesiąca.
4. Godziny otwarcia Biblioteki: w zimie codziennie od 15-tej do 16-tej, w lecie od 16-tej do 19-tej.
5. Czytelnik może pożyczyć jednorazowo 1 książkę z literatury pięknej na okres jednego tygodnia lub 1 książkę naukową na okres dwóch tygodni.
6. Okres wypożyczenia może być przedłużony przez bibliotekarkę po osobistym zwrocie wypożyczonej książki w pierwszym okresie.
7. W wypadku przetrzymania książki ponad ustalony termin wypożyczenia, czytelnik płaci za każdy dzień zwłoki 2 zł.
8. Książek biblioteczkowych nie należy wymieniać między sobą, gdyż to utrudnia pracę i przyczynia się do niszczenia książek.
9. W razie zgubienia lub zniszczenia książki czytelnik musi odkupić taką samą książkę lub inną o tej samej wartości. O wartości odkupionej książki decyduje kierownik biblioteki.
10. Czytelnicy powinni obchodzić się starannie z książkami, pieścić je na książkach, katalogami i innymi majątkiem biblioteki, a w razie zniszczenia stratę wyrównać. Dbać o zachowanie ciszy i porządku w lokalu Biblioteki.
11. W razie niestosowania się do regulaminu, kierownik Biblioteki ma prawo do zawieszenia czytelnika w prawie korzystania z Biblioteki.
12. Czytelnicy mogą ofiarować swoją współpracę, by rozwinąć tę placówkę niezbędną na terenie miasta.

13. Czyelnicy dołożą starań, aby stworzyć taką atmosferę, żeby czuli się w Bibliotece tak jak u siebie i będą dbali o nią jak o własne dobro.
14. Do skrzynki będą składali rady, życzenia i zażalenia.
15. Każdy czytelnik obowiązany jest regulamin przeczytać i podpisać się, że przyjęto do wiadomości.

Sekretarz
Frydrychowski

Prezes M.K.O. i K.
Koczek Bronisława

Z e Ź ó d z o: Akta PIMBP. Sprawozdanie z działalności Miejskiej Komisji Oświaty i Kultury za rok 1945.

Aneks nr

Miejscow

Działdow

Lidzbark

Lłowo

Kiełpiny

Prośnica

Rybno

Żabiny

Burkat

Niechlom

Hartowie

Turza Wi

Narzym

Kurki

Uzdowo

Koszelew

Działowo

Ruszkowo

Wielki Ł

Wapiersk

Brynisk

Kisiny

Petrykoz

Gródki

Słup

Szpital

Zalesie

Z r ó d ł

Miejscowość	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967
Działdowo	mb	mb	mb	mb	mb	mb	mb	mb	mb	mb	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	-	pbp	pbp	pbp	pbp	pbp	pbp	pbp	pbp	pbp	pimbp	pimbp	pimbp	pimbp	pimbp	pimbp	pimbp	pimbp	pimbp	pimbp	pimbp	pimbp	pimbp
	-	-	-	-	gm	gm	gm	gm	gm	gm	-	-	-	gr	gr	gr	gr	gr	gr	-	-	-	-
Lidzbark	-	-	-	mb	mb	mb	mb	mb	mb	mb	mb	mb	mb	mb	mb	mb	mb	mb	mb	mb	mb	mb	mb
	-	-	-	-	gm	gm	gm	gm	gm	gm	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr
Łłowo	-	-	-	-	gm	gm	gm	gm	gm	gm	gr	przekazano do powiatu mławskiego											
Kiełpiny	-	-	-	-	gm	gm	gm	gm	gm	gm	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr
Płońnica	-	-	-	-	gm	gm	gm	gm	gm	gm	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr
Rybno	-	-	-	-	gm	gm	gm	gm	gm	gm	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr
Żabiny	-	-	-	-	gm	gm	gm	gm	gm	gm	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr
Burkat	-	-	-	-	gm	gm	gm	gm	gm	gm	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr
Niechłonin	Przejęto z powiatu mławskiego											gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr
Hartowiec	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	gr	gr	gr	gr	-	-	-	-	-	-	fb	fb
Turza Wielka	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	gr	gr	-	-	-	-	-	-	-	fb	fb	fb
Narzym	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr
Kurki	-	-	Przeniesione z Działdowa								-	-	-	-	-	-	-	-	gr	gr	gr	gr	gr
Uzdowo	Przeniesiono z Turzy Wielkiej											gr	gr	gr	gr	fb	fb	fb	fb	fb	fb	fb	fb
Koszelewy	Przeniesiono z Żabin											gr	gr	gr	gr	gr	gr	fb	fb	fb	fb	fb	fb
Dłutowo	Przeniesiono z Hartowca											gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr
Ruszkowo	Przeniesiono z Uzdowa											gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr	gr
Wielki Łęck	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	fb	fb	fb	fb
Wapiersk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	fb
Brylsk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kisiny	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Petrykozy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gródki	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Słup	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Szpital	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zalesie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Staf bibliotek publikacij v posloje delavstva

v letih 1945 - 1975

Letna poročila

posloje delavstva

U v a z

Rok	posloje delavstva	posloje delavstva	posloje delavstva	posloje delavstva	posloje delavstva	posloje delavstva	posloje delavstva	posloje delavstva	posloje delavstva
1945	-	1	1	1	1	1	1	1	1
1946	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1947	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1948	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1949	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1950	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1951	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1952	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1953	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1954	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1955	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1956	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1957	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1958	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1959	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1960	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1961	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1962	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1963	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1964	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1965	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1966	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1967	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1968	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1969	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1970	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1971	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1972	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1973	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1974	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1975	1	1	1	1	1	1	1	1	1

x - do leta 31.12.1975
 z o d z os Altna PUNTS sprevedana z delavstvom PUN na letu
 1946-1975 sprevedana sestavljeno da letu na letu
 1955-1975

Sieć bibliotek powiatu działdowskiego według
stanu na dzień 31.V.1975r.

Jednostka administracyjna	Biblioteka	Filia	Punkty
Miasto Działdowo	FIMBP Działdowo	Szpital	Malinowo
Miasto i Gmina Lidzbark	MGBP Lidzbark	Bryńsk Kiełpiny Szup Wąpiersk	Bełk, Biernaty, Chełsty, Cibórz, Ciechanówko, Glinki, Jamielnik, Jeleń, Klonowo, Koty, Lidzbark- 6 punktów FWP, Lidzbark- PGR, Nick, Nowy Dwór, Nowy Zieluń, Podcibórz, Tarczy- ny, Wleusk, Zalesie, Zdrojek
Gmina Działdowo	GBP Narzym	Burkat Kisiny Kurki	Brodowo, Filice, Gajówki, Kłęczkowo, Komorniki, Krasnołąka, Kraszewo, Księżdwór, Niestoja, Pierławka, Rywoczyny, Wierzbowo, Wysoka, Zakrzewo
Gmina Niechłonin	GBP Niechłonin	Dkutowo Petrykozy Zalesie	Adamowo, Gnojkenko, Gnojno, Gruszka, Jabłonowo, Marszewnica, Wawrowo
Gmina Płońnica	GBP Płońnica	Gródki Wielki Łęck	Gralewo, Mała Turza, Mały Łęck-PGR, Mały Łęck-Bzko- ła, Murawki, Prioma, Przełęk Rutkowice, Skarpie

Gmina Rybno	GBP Rybno	Hartowiec Koszelewy Żabiny	Dąbień, Grądy, Gronowo, Jeglia, Kopaniarze, Naguszewo, Nowa Wieś, Prusy, Rumian, Szczupliny, Truszczyń, Tuczeki-PGR, Tuczeki-Szkoła
Gmina Uzdowo	GBP Ruszkowo	Turza Wielka Uzdowo	Gąsiorowo, Grzybiny-PGR, Grzybiny-Wieś, Jankowice, Kramarzewo, Lipówka, Mosznica, Myślęta, Pożary, Sławkowo, Szekowo

Z r ó d ł o: Zestawienie statystyczne dotyczące czytelników
i wypożyczeń za rok 1975.

Annex nr 6

Punkty biblioteczne i czytelnie

R o k	Punkty biblioteczne		Czytelnie	
	ogółem	w tym m wsi	ogółem	w tym m wsi
1948	13	13	-	-
1949	74	74	-	-
1950	73	73	-	-
1951	73	73	-	-
1952	73	73	-	-
1953	99	97	-	-
1954	80	78	-	-
1955	80	79	-	-
1956	71	71	-	-
1957	64	64	-	-
1958	66	65	-	-
1959	69	64	-	-
1960	68	66	-	-
1961	69	66	-	-
1962	72	69	-	-
1963	80	76	2	2
1964	81	75	2	2
1965	87	82	4	2
1966	83	77	5	2
1967	84	78	5	3
1968	85	78	6	4
1969	85	77	7	5
1970	86	77	7	5
1971	89	80	8	7
1972	85	80	9	8
1973	85	79	11	10
1974	84	75	12	11

Z r ó d ł o: Akta PZNSP: Sprawozdania z działalności PZNSP na lata 1948-1954; Sprawozdania statystyczne dla GUS na lata 1955-1974

Annex nr 8

Wydatki na zakup i oprawę książek oraz promiarotę
czasopism w latach 1957-1974 /w tysiącł/

R o k	Zakup książek	Oprawa książek	Promiarota czasopism
1957	91,4	x	x
1958	60,6	8,7	7,3
1959	83,3	11,5	9,7
1960	74,9	14,4	9,3
1961	78,1	20,2	11,5
1962	100,1	17,8	16,6
1963	98,0	29,7	19,0
1964	100,2	12,7	20,9
1965	114,1	8,9	27,2
1966	113,3	29,5	29,0
1967	120,2	23,1	24,5
1968	134,9	21,4	29,5
1969	151,8	20,7	33,7
1970	126,6	9,4	41,3
1971	155,8	21,9	30,5
1972	191,9	19,5	40,9
1973	244,3	26,0	38,2
1974	257,3	29,9	43,6

x - brak danych

Z r ó d ł o: Akta PZWP; Sprawozdania statystyczne dla GKS
za lata 1957-1974

Annex nr 9

Stan i struktura księgozbioru w bibliotekach powiatu dąbrowskiego w latach 1957 - 1974

Rok	Liczba tomów w powiecie			Procent w stosunku do całego księgozbioru			Liczba tomów na 1000 mieszkańców
	Ogółem	Miasto	Wieś	Lit. piękna dla doradla dzi.	Lit. popim.	innych	
1957	97263	29163	29100	94,1	14,8	31,1	1444
1958	99233	29477	29756	82,6	16,6	30,8	1347
1959	63878	31369	32500	49,8	18,9	31,3	1432
1960	67800	32134	35666	47,2	20,1	32,7	1506
1961	70946	33509	37437	49,1	19,2	31,7	1565
1962	75899	34170	41729	46,6	22,2	31,2	1646
1963	81268	35263	46005	46,3	22,5	31,2	1747
1964	85653	35413	50240	46,6	23,2	30,2	1821
1965	90696	36684	54012	46,5	22,5	31,0	1905
1966	97821	38908	59113	46,6	21,6	31,8	1982
1967	97694	36970	60714	47,6	23,0	29,4	1970
1968	104977	38840	66137	46,6	24,4	30,0	2118
1969	112266	40999	71357	45,4	23,5	31,1	2238
1970	118145	42556	75586	44,6	23,7	31,7	2351
1971	123340	43730	79610	43,9	24,0	32,1	2431
1972	131250	46468	85782	43,0	24,6	32,4	2546
1973	140616	35696 ^x	104920	42,6	24,7	32,7	2744
1974	150151	38896	111255	41,6	25,1	33,3	2935

x - dane bez miasta Lidzbarka

Z r ó d ł o: Akta PIRBP; Sprawozdania statystyczne dla GUS za lata 1957-1974; Wyliczenia własne.

Anek

Dzi
Dzi
Dzi
Lid
Lid
Iko
Kie
Pro
Ryb
Zab
Bur
Nie
Har
Tur
Nar
Kur
Uzd
Kos:
Dhr
Rus:
Wie:
Wap:
Bry:
Kis:
Pet:
Gró:
Shu:
Szp:
O g:

Z r ó

zbiorów bibliotek powiatu działdowskiego w latach 1945-1974

1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974
5446	5444	6361	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6647	17310	17928	25116	25445	25305	25010	26128	26535	27512	27641	28070	27573	28327	29526	27901	29126	30537	31695	32512	33832	35696	38896
2573	2751	3124	3340	3614	3185	3150	3424	3649	3879	3909	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2893	3154	3527	3982	3852	4098	4707	5241	5599	5997	6529	7193	7840	8357	8982	9069	9714	10372	10861	11268	11636	12462	13277
2836	3033	3463	3676	3524	3608	3792	4073	4307	4371	4552	4842	5316	5828	6302	6146	6374	6786	7147	7429	7499	7425	7225
2350	2569	3038	3258	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2093	2275	2563	2770	2552	2697	2868	3060	3329	3469	3646	3943	4177	4394	4548	4550	4857	4992	5254	5359	5676	6017	6374
2495	2665	3002	3353	3058	3287	3552	3899	4272	4048	4459	4798	5264	5581	6026	5972	6361	6522	6772	6850	7243	7930	8540
2345	2549	2997	3193	2934	2998	3308	3696	4121	4414	4752	5147	5600	6014	6326	6469	7027	7500	7916	8093	8750	9373	9444
2784	2963	3246	3580	3203	3340	3369	3594	3860	3963	4141	4365	4722	4835	5142	5066	5333	5573	5833	6050	6523	6924	7242
2544	2744	3130	3416	2963	3059	3279	3493	3691	3802	3885	4137	4319	4567	4772	4737	4909	4944	5204	5490	5825	6208	6485
-	-	-	-	2717	2915	2578	2792	3023	3217	3467	3692	3978	4222	4484	4563	4790	5005	5136	5455	5732	6173	6391
-	-	-	-	677	1022	1287	1537	-	-	-	-	-	-	497	670	928	1102	1246	1388	1588	1833	2017
-	-	-	-	739	885	-	-	-	-	-	-	175	252	415	588	863	1101	1281	1431	1614	1803	2040
-	-	-	-	864	1122	1386	1667	1958	2286	2564	2935	3403	3777	4019	4217	4516	4560	4821	5130	5548	6192	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4207	4635	5058	5534	5734	5963	6171	6484	6701	7224	7402	6979	-
-	-	-	-	-	-	1211	1555	1853	2130	-	-	11	82	191	323	740	938	1089	1326	1479	1743	2025
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	94	273	462	714	941	1108	1289	1453	1684	1791
-	-	-	-	-	-	-	1894	2186	2856	3123	3385	3595	3858	4026	4292	4528	4782	5012	5296	5577	5750	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	3776	4345	4802	5111	5469	5680	5658	5964	6164	6416	6761	7460	7879	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	842	908	976	1078	1138	1288	1440	1551	1650	1806	2009	2225	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	421	571	820	1025	1170	1299	1397	1607	1800
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	469	743	920	1082	1247	1465	1653
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	534	803	991	1173	1429	1679	1928
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	763	981	1146	1290	1484	1491	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	820	1094	1402	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1105	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1210	-
5006	47457	52379	55684	55278	57263	59233	63878	67800	70946	75899	81268	85653	90696	97621	97684	104977	112266	118145	123240	131250	140616	150153

Sprawozdania statystyczne dla GUS za lata 1963-1974

Miejscowość	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965
Działdowo - MBP	854	1195	1540	1960	2635	3489	4410	5446	5444	6361	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Działdowo - PIMBP	-	306	1246	4536	8150	11121	13958	16647	17310	17928	25116	25445	25305	25010	26128	26535	27512	27641	28070	27573	28300
Działdowo - GBP	-	-	-	-	1166	1727	2284	2575	2751	3124	3340	3614	3185	3150	3424	3649	3879	3909	-	-	-
Lidzbark - MBP	-	-	-	201	582	1106	1934	2895	3154	3527	3982	3852	4098	4707	5241	5599	5997	6529	7193	7840	8300
Lidzbark - GBP	-	-	-	-	800	1840	2536	2836	3033	3463	3676	3524	3608	3792	4073	4307	4371	4552	4842	5316	5800
Iłowo	-	-	-	-	925	1518	2070	2350	2569	3038	3258	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kiełpiny	-	-	-	-	767	1343	1770	2093	2275	2563	2770	2552	2697	2868	3060	3329	3469	3646	3943	4177	4300
Prośnica	-	-	-	-	1035	1646	2124	2495	2665	3002	3353	3058	3287	3552	3899	4272	4048	4459	4798	5264	5580
Rybno	-	-	-	-	1059	1587	2158	2345	2549	2997	3193	2934	2998	3308	3696	4121	4414	4752	5147	5600	6000
Zabiny	-	-	-	-	1080	1652	2437	2784	2963	3246	3580	3203	3340	3369	3594	3860	3963	4141	4365	4722	4800
Burkat	-	-	-	-	-	1399	2217	2544	2744	3130	3416	2963	3059	3279	3493	3691	3802	3885	4137	4319	4560
Niechłonin	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2717	2915	2578	2792	3023	3217	3467	3692	3978	4220
Hartowlec	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	677	1022	1287	1537	-	-	-	-	-	-
Turza Wielka	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	739	885	-	-	-	-	-	-	175	250
Narzým	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	864	1122	1386	1667	1958	2286	2564	2935	3400
Kurki	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4207	4635	5050
Uzdowo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1211	1555	1853	2130	-	-	111	800
Koszelewy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	131	500
Dłutowo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1894	2186	2856	3123	3385	3550
Ruszkowo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3776	4345	4802	5110
Wielki Łęck	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	842	908	970	-
Wąpiersk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bryńsk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kisiny	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Petrykozy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Gródki	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Słup	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Szpital	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
O g ó ł e m	854	1501	2786	6697	18199	28428	37898	45006	47457	52379	55684	55278	57263	59233	63878	67800	70946	75899	81268	85653	9069

Z r ó d ł o: Księgi inwentarzowe bibliotek za lata 1945-1962; Sprawozdania statystyczne dla GUS za lata 1963-1974.

Aneks nr 9

Miejscow
Działdowo
Działdowo
Działdowo
Lidzbark
Lidzbark
Iłowo
Kiełpiny
Płońska
Rytno
Żabiny
Burkat
Niechłoni
Hartowiec
Turza Wle
Narzym
Kurki
Uzdowo
Koszelewy
Dłutowo
Ruszkowo
Wielki Lęc
Wapiersk
Bryńsk
Kisiny
Petrykozy
Gródki
Słup
Szpital

O g ó ł e

Z r ó d ł o :

Wpływ księgozbioru do bibliotek powiatu działdowskiego w latach 1945-1974

1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974
854	341	145	420	847	899	926	1036	303	986	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	306	940	3290	3632	3007	2868	2714	1284	678	1057	462	567	1021	1273	820	1089	1190	1097	1230	1409	1437	1555	1535	1720	1634	1648	2151	3279	
-	-	-	-	1166	561	557	316	204	391	323	341	205	188	275	267	308	347	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	201	381	524	828	997	362	401	539	255	246	627	534	702	573	622	665	669	643	625	989	645	776	552	683	1084	1147	
-	-	-	-	800	1040	723	306	193	444	339	229	144	215	281	289	327	369	316	493	561	475	495	507	493	380	437	191	-	
-	-	-	-	925	593	552	1315	226	573	330	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	767	576	427	340	184	294	397	178	145	231	273	287	273	314	319	251	256	290	216	307	274	262	307	449	357	
-	-	-	-	1035	611	562	427	207	337	445	224	229	315	397	438	444	482	469	478	383	445	367	389	367	319	398	748	689	
-	-	-	-	1069	531	577	223	222	460	276	218	175	389	426	433	455	476	413	465	500	517	500	587	556	416	412	825	766	
-	-	-	-	1080	572	785	347	190	326	457	222	141	253	299	321	319	337	253	367	352	307	272	292	373	279	370	465	364	
-	-	-	-	-	1399	857	347	204	396	324	243	145	222	239	255	265	273	254	364	285	275	247	296	321	316	402	435	315	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3297	192	198	290	342	273	302	315	256	286	278	262	366	330	287	269	380	619	572	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	684	376	284	273	-	-	-	-	-	-	-	497	173	258	192	144	157	245	217	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	759	148	-	-	-	-	-	-	-	175	77	163	181	275	255	180	191	268	237	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	866	260	265	293	299	336	278	373	473	380	382	390	374	323	349	699	658	-	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	349	494	493	376	501	467	467	313	376	392	263	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	335	344	310	300	-	-	11	71	109	134	422	218	174	256	264	282	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	81	179	191	252	245	168	186	273	214	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	363	324	716	289	262	267	266	252	266	296	258	317	281	214	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1729	569	457	419	358	364	358	306	290	325	709	650	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	842	66	68	102	92	150	165	111	156	223	196	-	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	421	159	249	205	143	138	210	193	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	469	274	177	162	218	195	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	534	269	186	189	251	854	254	
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	763	218	174	194	186	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	294	310	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1105	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1210	-
854	647	1085	3911	11702	10313	9662	7368	3579	5286	7784	4007	3585	4630	5221	5051	5278	7502	6369	6454	6616	7583	7433	8978	9196	7116	7793	11488	14473	

inventarzewe bibliotek za lata 1945-1962. Sprawozdania statystyczne dla GUS za lata 1963-1974.

Miejscowość	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	
Działdowo - MBP	854	341	145	420	847	899	926	1036	303	986	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Działdowo - PIMBP	-	306	940	3290	3632	3007	2868	2714	1284	678	1057	462	567	1021	1273	820	1089	1190	1097	1230	1409	14	
Działdowo - GBP	-	-	-	-	1166	561	557	316	204	391	323	341	205	188	275	267	308	347	-	-	-	-	-
Lidzbark - MBP	-	-	-	201	381	524	828	997	362	401	539	255	246	627	534	702	573	622	665	669	643	6	
Lidzbark - GBP	-	-	-	-	800	1040	723	306	193	444	339	229	144	215	281	289	327	369	316	493	561	4	
Flowo	-	-	-	-	925	593	552	1315	226	573	330	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kiełpiny	-	-	-	-	767	576	427	340	184	294	397	178	145	231	273	287	273	314	319	251	256	2	
Płońnica	-	-	-	-	1035	611	562	427	207	337	445	224	229	315	397	438	444	482	469	478	383	4	
Rybno	-	-	-	-	1069	531	577	223	222	460	276	218	175	389	426	433	455	476	413	465	500	5	
Zabiny	-	-	-	-	1080	572	785	347	190	326	457	222	141	253	299	321	319	337	253	367	352	3	
Burkat	-	-	-	-	-	1399	857	347	204	396	324	243	145	222	239	255	265	273	254	364	285	2	
Niechłonin	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3297	192	198	290	342	273	302	315	256	286	278	2	
Hartowiec	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	684	376	284	273	-	-	-	-	-	-	4	
Turza Wielka	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	759	148	-	-	-	-	-	-	175	77		
Narzym	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	866	260	265	293	299	336	278	373	473	3	
Kurki	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	349	494	493	3	
Uzdowo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	335	344	310	300	-	-	11	71	1	
Koszelewy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	81	1	
Dłutowo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	363	324	716	289	262	267	2	
Ruszkowo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1725	569	457	419	3	
Wielki Łęck	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	842	66	68	1	
Wapiersk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	
Bryńsk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Kisiny	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Petrykozy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Gródki	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Słup	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Szpital	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
O g ó ł e m	854	647	1085	3911	11702	10313	9662	7368	3579	5286	7784	4007	3585	4630	5221	5051	5278	7502	6369	6454	6616	758	

Z r ó d ł o: Księgi inwentarzowe bibliotek za lata 1945-1962. Sprawozdania statystyczne dla GUS za lata 1963-1974.

Aneks nr 10¹²

Miejscowość	1949	1950
Działdowo - MBP	172	45
Działdowo - PIMBP	18	36
Działdowo - GBP	-	-
Lidzbark - MBP	-	-
Lidzbark - GBP	-	-
Izowo	-	-
Kielpiny	-	-
Płońnica	-	-
Rybno	10	3
Żabiny	-	-
Burkat	-	-
Niechłonin	-	-
Hartowiec	-	-
Turza Wielka	-	-
Narzym	-	-
Kurki	-	-
Uzdowo	-	-
Koszelewy	-	-
Dłutowo	-	-
Ruszkowo	-	-
Wielki Łęck	-	-
Wapiersk	-	-
Bryńsk	-	-
Kisiny	-	-
Petrykozy	-	-
Gródki	-	-
O g ó ł e m	200	84

Z r ó d ł o: Księgi ubytków bi...

Ubytek księgozbioru w bibliotekach powiatu działdowskiego w latach 1949-1974.

Miejscowość	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1973	1974	
Działdowo - MBP	172	45	5	-	305	69	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Działdowo - PIMBP	18	36	31	25	621	60	210	133	707	1316	155	413	112	1061	668	1727	655	238	3180	310	309	476	631	287	1289	
Działdowo - GBP	-	-	-	27	26	18	107	67	634	223	1	42	78	317	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Lidzbark - MBP	-	-	-	38	101	28	84	385	-	18	-	344	175	90	1	22	126	*	902	-	118	69	276	258	332	
Lidzbark - GBP	-	-	27	6	16	14	126	381	60	31	-	55	263	188	26	19	49	-	651	279	81	19	155	265	200	
Łżowo	-	-	-	35	7	104	110	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Kielpiny	-	-	-	17	2	6	190	396	-	60	81	18	133	137	22	17	39	136	214	-	139	-	202	108	-	
Płońnica	-	-	84	56	37	-	94	519	-	50	50	65	668	71	130	12	66	-	421	-	206	69	320	61	79	
Rybno	10	3	6	36	18	12	80	477	111	79	38	8	162	138	18	12	86	195	357	29	83	-	235	202	695	
Żabiny	-	-	-	-	11	43	123	599	4	224	74	55	216	159	29	10	239	-	348	25	133	19	153	64	46	
Burkat	-	-	39	20	4	10	38	696	49	2	25	57	154	190	2	182	37	70	282	124	286	56	116	52	38	
Niechłonin	-	-	-	-	-	-	-	772	-	627	128	42	108	65	31	-	34	-	287	105	72	138	61	175	354	
Hartowiec	-	-	-	-	-	-	-	7	31	19	23	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18	-	15	-	33	
Turza Wielka	-	-	-	-	-	-	-	20	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	17	-	41	79	-	
Narzým	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	1	12	8	8	-	2	5	6	140	192	75	279	88	281	14	
Kurki	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	51	66	70	-	301	238	259	-	159	214	686	
Uzdowo	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	12	23	-	-	-	-	-	2	5	20	23	19	-	-	
Koszelewy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	18	1	5	42	107	
Dłutowo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	32	46	22	-	57	3	84	-	60	4	87	-	41	
Ruszkowo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	79	-	-	110	-	150	380	90	73	73	10	231	
Wielki Łęok	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	32	-	13	-	37	-	-	
Wapiersk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	-	-	9	-	-	
Bryńsk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	
Kisiny	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	1	5
Petrykozy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9	-	179	
Gródk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	20	2	
O g ó ł e m	200	84	192	260	1148	364	1162	4452	1600	2660	576	1129	2132	2549	1000	2069	1573	648	7370	1685	1907	1243	2698	2149	4338	

Z r ó d ł o: Księgi ubytków bibliotek za lata 1949-1962. Sprawozdania statystyczne dla GUS za lata 1963-1974.

Aneks nr 13. Pracownicy bibliotek powiatu działdowskiego

1. Andrysiak Jerzy /ur.1931/, MBP Lidzbark, podst.+POKB Jarocin
1.I.1951 - 30.XI.1952
2. Bakuła Helena /ur.1912/, PIMBP Działdowo, podst. 1.XI.1948-
31.XII.1949 - PBP, 1.XI.1951-31.XII.1954-kier.MBP, 1.I.1955-31.XII.
1972 - Kier.Działu G6iUZ
3. Baran Renata /ur.1953/, Filia w Koszelewach, LE, 1.II.1973-
31.V.1975
4. Bartkowska Regina /ur.1947/, Filia w Koszelewach, Liceum dla
przedszkolank, 1.XI.1969 - 31.I.1973
5. Bednarska Lucja /ur.1932/, GBP Żabiny, podst., 15.VIII.1959 -
15.IV.1960
6. Bober /Goliatowska/ Krystyna /ur.1950/, GBP Narzym, śr.bibl.
1.I.1969 - 31.XII.1973
7. Brejlak Urszula /ur.1943/, GBP Żabiny, podst. 1.X.1960 -
1.XI.1961
8. Budzińska /Wierzbowska/ Irena /ur.1946/, GBP Żabiny, LO,
1.VII.1964 - 30.IV.1967
9. Chlebowska Teresa /ur.1937/, GBP Turza Wielka, podst. 1.I.1956-
31.III.1957
10. Chojnacka Halina /ur.1929/, GBP Płośnica, podst., 1.I.1954 -
15.II.1957
11. Chojnacka Teresa /ur.1934/, GBP Płośnica, podst. 1.XII.1953 -
31.XII.1953
12. Cichocka Barbara, PIMBP - prac.wypożyczalni, śr, 1.III.1970 -
15.IV.1970
13. Cieślikowska Urszula /ur.1942/, Filia w Turzy Wielkiej, podst.
15.II.1966 -
14. Cieślińska Barbara /ur.1949/, GBP Kurki, śr.bibl., 1.VIII.1969 -
31.XII.1974, PIMBP -1.I.1975
15. Czymbor Krystyna /ur.1956/, GBP Płośnica, ZSZ, 1.III-1975 -

16. Dąbrowska /Łukaszewska/ Edmunda /ur.1939/, GBP Narzym, podst. 15.VI.1958 - 30.IV.1966
17. Dobrołęcka Krystyna /ur.1947/, GBP Narzym, podst. 1.V.1966 - 31.XII.1968
18. Dobrosielski Ludwik /ur.1948/, Filia w Petrykozach, śr. 1.XI.1974-
19. Dobrowolska Teresa /ur.1931/, GBP Żabiny, podst. 1.X.1953 - 6.XI.1953
20. Dziąbowska Hanna /ur.1948/, GBP Niechłonin, podst., 1.VIII.1967 - 30.VI.1968
21. Ewertowska Janina /ur.1935/, GBP Żabiny, podst., 1.VIII.1954 - 31.III.1956
22. Firchał Maria /ur.1954/, GBP Niechłonin, śr., 1.VIII.1973 - 15.V.1975
23. Gabrielczyk Jadwiga /ur.1936/, GBP Działdowo, podst., 1.I.1956 - 31.XII.1956
24. Gawlińska Elżbieta /ur.1947/, GBP Płośnica, podst., 1.VIII.1967 - 31.I.1970
25. Gąsiorowska Renata /ur.1943/, PIMBP - instruktor, studium bibl. 1.X.1962 -
26. Grędzińska Daniela /ur.1952/, GBP Działdowo, śr., 1.XII.1972 - 1.VIII.1974
27. Grochowalska Barbara /ur.1950/, GBP Kiełpiny, podst., 1.II.1969 - 30.IV.1971
28. Grochowska /Kaszuba/ Bernardyna /ur.1937/ PIMBP - kier.wypożyczalni śr.bibl., 1.XI.1956 - 31.X.1961
29. Gryglewicz Irena /ur.1930/, MBP Działdowo, podst., 1.I.1949 - 31.XII.1949
30. Gutkowska Irena /ur.1914/, GBP Działdowo, śr., 1.XI.1952 - 31.VII.1954
31. Herman Teresa, GBP Żabiny, podst., 15.IV.1960 - 30.IX.1960

32. Iskra Helena /ur.1943/, GBP Ruszkowo, podst., 1.V.1962 -
33. Jakubowski Zygmunt /ur.1948/, Filia w Bryńsku, śr., 1.X.1968 -
31.VI.1972
34. Jałosiński Czesław /ur.1908/, GBP Działdowo, podst., 1.I.1951 -
31.I.1953
35. Janicka Krystyna /ur.1938/, Filia w Koszelewach, podst.,
1.VIII.1964 - 30.IX.1967
36. Janowska Krystyna /ur.1947/, Filia w Wąpiersku, SN, 1.I.1972 -
37. Jamuszewska Jadwiga /ur.1952/, GBP Rybno, podst., Filia w Harto-
wcu, 1.I.1972
38. Jarzynka Janina /ur.1956/, Filia w Dębowie, ZSZ, 1.I.1972 -
39. Józefowicz Renata /ur.1955/, GBP Płożnica, podst., 1.VI.1974 -
40. Juchnowska Wanda /ur.1930/, Filia w Wąpiersku, podst.,
1.XI.1966 - 31.XII.1971
41. Kalinowska Janina /ur.1932/, GBP Iłowo, śr., 1.I.1951 -
31.VIII.1952
42. Kamińska Elżbieta, Filia w Turzy Wielkiej, podst., 1.VI.1964 -
31.VI.1964
43. Kamińska Irena /ur.1933/, GBP Płożnica, podst., 1.XI.1951 -
31.VIII.1953
44. Karczewska Renata /ur.1940/, GBP Kiełpiny, podst., 1.V.1971 -
45. Karczmazowa Kazimiera /ur.1911/, MBP Działdowo, podst.,
1.IX.1950 - 31.XII.1951
46. Karda Regina /ur.1955/, Filia w Szupie, śr., 1.I.1974 -
47. Kasprzycki Bogumił /ur.1936/, GBP Kiełpiny, śr., 1.I.1956 -
30.VI.1959
48. Kasprzycki Ryszard /ur.1933/, GBP Kiełpiny, śr., 1.I.1955 -
15.XII.1955
49. Kasprzycki Zygmunt /ur.1903/, GBP Kiełpiny, śr., 1.IX.1952 -
31.XII.1954

32. Iskra Helena /ur.1943/, GBP Ruszkowo, podst., 1.V.1962 -
33. Jakubowski Zygmunt /ur.1948/, Filia w Bryńsku, śr., 1.X.1968 - 31.VI.1972
34. Jałosiński Czesław /ur.1908/, GBP Działdowo, podst., 1.I.1951 - 31.I.1953
35. Janicka Krystyna /ur.1938/, Filia w Koszelewach, podst., 1.VIII.1964 - 30.IX.1967
36. Janowska Krystyna /ur.1947/, Filia w Wąpiersku, SN, 1.I.1972 -
37. Januszewska Jadwiga /ur.1952/, GBP Rybno, podst., Filia w Hartowcu, 1.I.1972
38. Jarzynka Janina /ur.1956/, Filia w Dłutowie, ZSZ, 1.I.1972 -
39. Józefowicz Renata /ur.1955/, GBP Płośnica, podst., 1.VI.1974 -
40. Juchnowska Wanda /ur.1930/, Filia w Wąpiersku, podst., 1.XI.1966 - 31.XII.1971
41. Kalinowska Janina /ur.1932/, GBP Iłowo, śr., 1.I.1951 - 31.VIII.1952
42. Kamińska Elżbieta, Filia w Turzy Wielkiej, podst., 1.VI.1964 - 31.VI.1964
43. Kamińska Irena /ur.1933/, GBP Płośnica, podst., 1.XI.1951 - 31.VIII.1953
44. Karczewska Renata /ur.1940/, GBP Kiełpiny, podst., 1.V.1971 -
45. Karczmarsowa Kazimiera /ur.1911/, MBP Działdowo, podst., 1.IX.1950 - 31.XII.1951
46. Karda Regina /ur.1955/, Filia w Skupie, śr., 1.I.1974 -
47. Kasprzycki Bogumił /ur.1936/, GBP Kiełpiny, śr., 1.I.1956 - 30.VI.1959
48. Kasprzycki Ryszard /ur.1933/, GBP Kiełpiny, śr., 1.I.1955 - 15.XII.1955
49. Kasprzycki Zygmunt /ur.1903/, GBP Kiełpiny, śr., 1.IX.1952 - 31.XII.1954

50. Kijowa Irena /ur.1924/, GBP Iżowo, podst., 1.VI.1954-31.III.1955
51. Klimecka Irena /ur.1933/, PBP Działdowo, podst., 1.X.1950 - 1.VI.1951
52. Klos Barbara, Filia w Gródkach, śr., 1.VI.1973 -
53. Kociela Maria /ur.1938/, Filia w Zalesiu, SN, 15.III.1975
54. Koczocik Bronisława /ur.1892/, MBP Działdowo, śr., - 30.IV.1946
55. Kolk Jadwiga /ur.1935/, GBP Płośnica, podst., 15.X.1953 - 30.XI.1953
56. Kolk Janina /ur.1926/, MBP Działdowo, podst., 1.I.1948 - 31.XII.1948
57. Kożakowski Bronisław /ur.1920/, Filia w Szpitalu, śr., 1.VIII.1974
58. Konicer Urszula /ur.1942/, GBP Działdowo, podst., 1.III.1960 - 30.XI.1961
59. Kostrzewa Józef /ur.1945/, PiMBP Działdowo, wyższe, dyrektor 1.IX.1973
60. Kostrzewa /Barska/ Teresa /ur.1948/, PiMBP Działdowo, śr.bibliot., 1.IX.1967
61. Kowacka Romualda /ur.1952/, Filia w Hartowcu, podst., 15.VII.1969- 31.XII.1971
62. Kozicka Jadwiga /ur.1936/, Filia w Hartowcu, podst., 1.VI.1966 - 30.VI.1969
63. Krajno Barbara /ur.1930/, GBP Kiełpiny, śr., 1.I.1949 - 31.VIII.1950
64. Krymer /Scholz/ Anna /ur.1937/, PiMBP-instruktor, śr.Bibl. 1.X.1956 - 31.VIII.1967
65. Krzemińska Maria /ur.1947/, Filia w Kisinach, śr., 1.VIII.1971 - 30.XI.1972
66. Kurowska /Józefowicz/ Elżbieta /ur.1938/, PiMBP - instruktor, śr.bibl., 1.VIII.1956 - 30.IX.1962
67. Kwiatkowska Gertruda, MBP Lidzbark, podst., 1.VI.1962 - 31.V.1968
68. Lebioda Halina /ur.1924/, MBP Działdowo, podst., 1.I.1947 - 31.XII.1947

69. Lenda Wanda /ur.1943/, PiMBP-kier.wypożyczalni, śr.bibl.,
1.VIII.1962
70. Lewandowska /Wierzbowska/ Teresa /ur.1948/, GBP Żabiny, podst.
1.V.1967 -
71. Licznerska Anna /ur.1936/, GBP Narzym, śr.,15.V.1957 -
31.XII.1957
72. Liedtke Janina /ur.1935/, GBP Iłowo, podst., 1.IV.1955 -
31.XII.1955
73. Lisiecka Zofia /ur.1950/, Filia w Gródkach, śr., 1.I.1972 -
31.V.1973
74. Łożyńska Halina /ur.1933/, GBP Rybno, podst., 1.IX.1951 -
31.XII.1953
75. Maćkowiak Irena /ur.1921/, GBP Iłowo, podst., 1.IX.1952 -
31.V.1954
76. Majewska Maria /ur.1913/, GBP Lidzbark, podst.,15.X.1950 -
31.XII.1973
77. Majewski Zygmunt /ur.1910/, GBP Żabiny, śr., 1.IX.1950 -
30.IX.1953
78. Mandziewska Kazimiera /ur.1904/, MBP Działdowo, podst.,
1.I.1946 - 31.VIII.1950
79. Marciniak /Chodubska/ Genowefa /ur.1952/ Filia w Kisinach, śr.,
1.XII.1972 -
80. Materska Stanisława /ur.1941/ Filia w Uzdowie, SN, 1.XII.1966 -
81. Matusiak Teresa, Filia w Uzdowie, 15.VI.1962 - 30.XI.1962
82. Mazolfowa Kazimiera /ur.1904/, MBP Działdowo, 1.VII.1945 -
31.XII.1945
83. Mazurkiewicz Stanisław /ur.1904/, PBP Działdowo, podst.,
1.V.1951 - 30.XI.1951
84. Mendalka Danuta, GBP Żabiny, 15.IV.1962 - 31.VII.1964
85. Mieczowicz /Kozłowska/ Jadwiga /ur.1939/, GBP Żabiny, podst.,
1.IV.1956 - 31.V.1959

86. Miecznikowska Jadwiga /ur.1922/, GBP Płońca, śr., 1.I.1949 - 31.VII.1950
87. Mielewski Kazimierz /ur.1925/, GBP Kiełpiny, śr., 1.IX.1950 - 31.VIII.1951
88. Miller Klara /ur.1920/, MBP Lidzbark, podst., 1.V.1968 -
89. Miller Tadeusz /ur.1929/, GBP Kiełpiny, śr., 1.IX.1951 - 31.VIII.1952
90. Mroczek Mirosława /ur.1954/, GBP Narzym, śr., 1.I.1974 -
91. Musiał Maria /ur.1943/, PiMBP-prac.wypożyczalni, śr., 1.I.1962 - 31.VII.1962
92. Narwojsz Franciszka /ur.1942/, GBP Dzutowo, podst., 1.V.1965- 1.XII.1972
93. Nasiadka Krystyna, Filia w Uzdowie, śr., 1.VIII.1964 - 30.XI.1966
94. Nielipińska Alicja /ur.1944/, PiMBP-prac.wypożyczalni, śr., 1.VII.1961 - 31.XII.1961
95. Ordyszewska Agnieszka /ur.1930/, GBP Iłowo, śr., 1.I.1949 - 31.XII.1950
96. Osmański Zygmunt /ur.1950/, Filia w Bryńsku, SN, 1.IX.1974 -
97. Ostrowska Joanna /ur.1935/, Filia w Koszelewach, podst., 1.II.1968 - 31.X.1969
98. Patalon /Pawelska/ Wanda /ur.1939/, PiMBP-kier.wypożyczalni, Kier.Działu GOiUZ, studium bibl., 1.IX.1957 -
99. Peć Halina /ur.1934/, GBP Niechłonin, podst., 1.II.1957 - 31.VIII.1959
100. Piotrowska /Krysiak/ Teresa /ur.1944/, GBP Kurki, podst., 1.I.1962 - 30.VI.1969
101. Piotrowska /Polmańska/ Wacława /ur.1935/, GBP Działdowo, PiMBP - instruktor, studium bibl., 1.III.1954
102. Plocharska Marta /ur.1935/, PBP Działdowo, śr., 1.VII.1952 - 30.IX.1952

103. Płoskońska Alicja /ur.1940/, GBP Dłutowo, podst., 1.II.1960 - 30.IV.1965
104. Presch Hanna /ur.1937/, PIMBP Działdowo, śr., 1.IX.1956 - 31.X.1956
105. Prusak Krystyna /ur.1949/, PIMBP-prac.wypożyczalni, podst., 1.IV.1969 - 28.II.1970
106. Przybysz Leokadia /ur.1925/, GBP Żabiny, śr., 1.I.1949 - 30.VI.1949
107. Przybyszewska Teodozja /ur.1937/, GBP Niechkonin, podst., 1.V.1955 - 30.IX.1956
108. Pszenna Benigna /ur.1910/, PIMBP - dyrektor, śr.bibli., 1.IX.1947 - 31.VIII.1973
109. Fydynkowska /Wojciechowska/ Halina /ur.1948/, Filia w Petrykozach, SN, 1.X.1969 - 31.X.1974
110. Radomska Agata /ur.1915/, PIMBP-prac.wypożyczalni, podst., 15.XI.1966 - 31.III.1969
111. Raszkowska Jadwiga /ur.1920/, MBP Lidzbark, podst., 1.XII.1949 - 31.X.1950
112. Robaczewska Jadwiga /ur.1927/, PBP Działdowo, podst., 1.VIII.1950 - 30.IX.1950
113. Rogalska Halina /ur.1928/, PBP Działdowo, podst., 1.II.1948 - 30.IX.1951
114. Rogozińska Krystyna, GBP Kiełpiny, podst., 1.VIII.1962 - 31.I.1969
115. Romsicki Tadeusz, GBP Żabiny, śr., 15.XI.1961 - 31.III.1962
(ur. 1939)
116. Rosiak /Trzaskańska/ Joanna /ur.1936/, GBP Płośnica, podst., 15.II.1957 - 31.X.1967
117. Rosik Maria /ur.1946/ Filia w Kisinach, podst., 1.X.1968 - 31.VII.1971
118. Roszyńska Renata /ur.1954/, MGBP Lidzbark, śr.bibli., 1.I.1974 -
119. Rowicka Czesława /ur.1915/, PBP Działdowo-kierownik, śr., 15.X.1946 - 31.VIII.1947

120. Rychcik Jan /ur.1907/, GBP Burkat, średnie ped., 1.X.1951 - 1.III.1964
121. Rychcik Maria, /GBP Niechłonin, 1.XI.1963 - 31.VII.1967
122. Rychcik Maria /ur.1955/, GBP Niechłonin, podst., 15.V.1975 -
123. Ryżewska Regina /ur.1947/, GBP Płońska, śr.bibl., 1.II.1970 -
124. Skonieczek Elżbieta /ur.1942/, GBP Niechłonin, podst., 1.IX.1959 - 30.X.1963
125. Skuza Anna /ur.1937/, Filia w Wielkim Łęoku, podst., 15.II.1964 -
126. Słomkowska Teresa /ur.1933/, GBP Narzym, śr., 1.I.1958 - 30.IV.1958
127. Soboczyńska /Łożyńska/ Marta /ur.1935/, GBP Rybno, podst.+ POKKB, 1.XI.1953 -
128. Sosnowska Lucja /ur.1935/, PBP, MBP, PiMBP Działdowo, podst., 1.X.1952 - 30.IV.1957
129. Stachowiak Bogumiła /ur.1945/, GBP Burkat, podst., 1.X.1966 -
130. Staszuk Mieczysław /ur.1930/, GBP Płońska, śr., 1.V.1951 - 31.X.1951
131. Stokłos Benigna, Filia w Turzy Wielkiej, 1.VIII.1964 - 31.I.1966
132. Strzelecka Janina /ur.1930/, GBP Żabiny, śr., 1.VII.1949 - 30.VIII.1950
133. Szałkowska Teresa /ur.1938/, PiMBP Działdowo, śr., 15.VII.1956 - 24.IX.1956
134. Szewczyk Jadwiga /ur.1921/, MBP Lidzbark -kierownik, podst.+ POKKB, 1.XII.1952
135. Szmajchel Jadwiga /ur.1927/, GBP Rybno, podst., 1.I.1949 - 31.VIII.1951

136. Szybor Genowefa /ur.1935/, PiMBP Działdowo, śr., 1.VII.1954 - 30.VI.1956
137. Szumowska Maria /ur.1947/, PiMBP-prac.wypożyczalni, śr., 1.I.1966 - 30.IX.1966
138. Sliwińska Alicja /ur.1953/, PiMBP-prac.wypożyczalni, śr., 1.X.1972 -
139. Sliwińska Krystyna /ur.1938/, GBP Zabiny, podst., 15.XI.1953 - 31.VII.1954
140. Święconek Swiniarska/ Regina /ur.1948/, PiMBP-prac.wypożyczalni śr.bibl., 15.IV.1970 -
141. Tomaszewska Alina /ur.1930/, GBP Burkat, śr., 1.I.1950 - 30.IX.1951
142. Ułaszewska Wiesława /ur.1954/, Filia w Bryńsku, śr., 1.IX.1972 - 31.VIII.1974
143. Ulatowska Jolanta /ur.1948/, PiMBP-prac.wypożyczalni, śr., 1.X.1966 - 15.XI.1966
144. Urbański Jan /ur.1919/, PiMBP, GBP Działdowo, podst., 1.X.1950 - 30.IV.1951, 1.XII.1951 - 28.II.1955, 1.X.1953 - 28.II.1954
145. Utnicka Halina /ur.1945/, Filia w Koszelewach, śr., 1.X.1967 - 31.I.1968
146. Węgrzynowicz Wacława, Filia w Uzdowie, 1.XII.1962 - 31.VII.1964
147. Wielgoszyński Stefan /ur.1935/, GBP Kiełpiny, podst., 1.VII.1959 - 31.VII.1962
148. Więrgowska Jadwiga /ur.1942/, GBP Uzdowo, podst., 1.IV.1958 - 15.VI.1962
149. Wiernicki Leon, /ur.1887/, PiMBP Działdowo, 1.II.1955 - 31.XII.1955
150. Wilkom Stanisława /ur.1938/, GBP Hartowiec. podst., 15.I.1958 - 31.XII.1959
151. Wiosna Edward /ur.1930/, GBP Płośnica, śr., 1.IX.1950 - 30.IV.1951

152. Wiśniewska Franciszka /ur.1938/[↓] ^{DI-10} GBP Płońnica, podst.,
1.IV.1959 - 28.II.1960
153. Wróblewska /ur.1920/, MBP Lidzbark, śr. 1.XII.1950 -
31.XII.1950
154. Wysocka Stanisława /ur.1910/, GBP Działdowo, śr., 1.I.1949 -
31.XII.1950
155. Wyżlic Halina /ur.1936/, GBP w Turzy Wielkiej, GBP Działdowo,
podst., 1.IV.1957 - 28.II.1958, 1.IV.1958 - 31.III.1959
156. Zalewska Danuta /ur.1946/, GBP Burkat, podst., 1.III.1964 -
31.IX.1966
157. Zastawna /Domozych/ Bożena /ur.1950/, GBP Niechłzin, śr.bibl.,
1.VIII.1968 - 14.II.1972
158. Zawadzka Cecylia /ur.1929/, GBP Płońnica, podst., 1.IX.1953 -
15.X.1953
159. Zdunek Maria /ur.1930/, PBP Działdowo, podst., 1.V.1950 -
31.VII.1950
160. Zdunek Teresa /ur.1936/, PBP Działdowo, podst., 1.X.1951 -
31.VIII.1956
161. Żelma Jadwiga /ur.1937/, GBP Hartowiec, podst. 1.II.1956 -
31.XII.1957
162. Żelma Stefania /ur.1909/, GBP Lidzbark, śr., 1.I.1949 -
30.IX.1950
163. Zielkowska Teresa, Filia w Wielkim Łęcku, 1.V.1963 - 14.II.1964
164. Żmijewska Halina /ur.1952/, GBP Niechłzin, śr., 15.II.1972 -
31.VII.1973
165. Żmijewska Jadwiga /ur.1942/, GBP Działdowo, podst.,
1.I.1957 - 28.II.1958

Z r ó d Ź o: Kartoteka osobowa

Archiw nr 14

Czytelnie bibliotek publicznych powiatu
działdowskiego w latach 1954 - 1974

Rok	Ogółem	Mieście		Wioś		Liczba czytelników na 100 mieszkańców
		Liczba	%	Liczba	%	
1954	5:423	2:008	37,0	3:415	63,0	14,6
1955	6:750	2:476	36,6	4:274	63,4	16,2
1956	6:331	3:707	58,5	2:624	41,5	15,4
1957	5:673	1:704	30,0	3:969	70,0	14,5
1958	5:415	2:212	40,8	3:203	59,2	13,0
1959	5:724	2:217	38,7	3:507	61,3	12,8
1960	6:514	2:394	36,7	4:120	63,3	14,5
1961	6:444	2:492	38,6	3:952	61,4	14,3
1962	7:149	2:672	37,5	4:477	62,7	15,5
1963	7:944	2:827	35,6	5:117	64,4	16,9
1964	9:512	3:340	35,1	6:172	64,9	20,1
1965	10:464	3:512	36,4	6:952	63,6	22,0
1966	10:543	3:739	35,4	6:804	64,6	22,0
1967	11:059	3:903	35,3	7:156	64,7	22,8
1968	11:713	3:975	34,0	7:738	66,0	23,6
1969	12:725	4:326	34,0	8:399	66,0	25,5
1970	13:253	4:900	33,9	8:353	66,1	26,3
1971	13:795	4:519	32,7	9:276	67,3	27,3
1972	13:948	4:569	32,9	9:379	67,1	27,0
1973	14:059	2:859	20,2	11:200	79,8	27,5
1974	14:294	3:112	21,7	11:182	78,3	27,9

x - dane bez Lidzburza

Z r ó d ł o: Archa PZMP; Sprawozdania statystyczne dla GUS
za lata 1954-1974; Wyliczenia własne.

Archiw nr 15

Niektóre wskaźniki czytelnictwa dziecięcego
w latach 1957 - 1974

R o k	% czytelników do lat 14		% wyprodukowanej literatury dla dzieci	% literatury dziecięcej w porównaniu
	ogółem	wieś		
1957	19,2	56,0	41,8	14,8
1958	36,9	37,6	48,0	16,6
1959	35,4	36,4	44,8	18,9
1960	32,2	34,5	42,2	20,1
1961	33,4	35,6	39,0	19,2
1962	34,0	37,7	39,3	22,2
1963	33,6	35,9	40,0	22,5
1964	37,4	40,1	40,7	23,2
1965	39,4	38,7	39,5	22,5
1966	36,6	40,6	39,0	21,6
1967	38,9	44,4	41,1	23,0
1968	40,6	48,7	43,7	24,4
1969	39,0	42,7	43,6	23,5
1970	39,0	43,2	44,1	23,7
1971	40,3	46,0	43,8	24,0
1972	38,2	42,9	44,0	24,6
1973	40,0	41,3	43,6	24,7
1974	38,0	40,5	42,9	25,1

Z r 6 d 2 of: Archiw PISRP; Sprawozdania statystyczne dla GUS za
lata 1957-1974; Wyliczenia własne;

Annex nr 16

Czytelnictwo w punktach bibliotecznych
powiatu działdowskiego w latach 1954 - 1974

Rok	Liczba punktów	Liczba czytelników	% czyteln. w punktach do ogóln. czytelników w powiecie	Liczba wypożyczeń	% wypożyczeń w punktach do ogóln. wypożyczeń w powiecie
1954	60	2:370	43,7	37:548	35,1
1955	60	4,020	59,0	47:472	44,4
1956	71	2:624	41,0	38:602	40,7
1957	65	2:817	49,0	31:300	34,4
1958	66	2:247	41,0	24:249	25,8
1959	69	2:319	40,0	27:117	25,4
1960	68	2:573	39,0	22:907	23,5
1961	69	2:320	36,0	24:893	20,9
1962	72	2:599	35,7	29:514	21,9
1963	80	2:864	36,0	39:533	25,4
1964	81	3:375	35,0	48:201	25,4
1965	87	3:912	37,0	55:579	27,1
1966	83	4:016	38,0	60:533	27,9
1967	84	4,001	36,0	53:713	23,7
1968	85	4,126	35,0	55:415	22,9
1969	85	4:422	34,8	63:370	22,9
1970	86	4,551	34,3	62:083	21,1
1971	89	4:760	34,5	63:519	20,7
1972	86	4:510	32,3	67:718	21,5
1973	85	4:646	32,9	70:899	22,6
1974	84	4:992	32,0	71:105	21,4

Z r 6 d 2 os Akta PIMBP; Sprawozdania statystyczne dla GUS
za lata 1954-1974; Wyliczenia własne;

Aneks nr 17

Wypożyczenia w bibliotekach publicznych
powiatu działdowskiego w latach 1954 - 1974

Rok	Ilość wypożyczeń			Ilość wypożyczeń na 1 czytelnika		
	ogółem	miasta	wieś	ogółem	miasta	wieś
1954	96:965	41:164	55:801	18,0	20,0	16,0
1955	106:812	48:799	58:013	16,0	19,0	13,0
1956	94:822	56:477	38:347	15,0	15,0	15,0
1957	91:166	40:666	50:500	16,0	24,0	12,0
1958	94:055	50:266	43:789	17,0	22,0	13,0
1959	106:651	53:721	52:930	18,0	24,0	15,0
1960	122:726	62:572	60:154	18,0	26,0	14,0
1961	119:060	63:340	55:720	18,0	25,0	14,0
1962	134:864	69:219	65:645	19,0	25,0	14,0
1963	154:280	70:496	83:784	19,0	24,0	16,0
1964	189:795	83:646	106:149	19,9	25,0	17,0
1965	205:032	93:934	111:098	19,5	24,0	16,0
1966	216:316	100:855	115:461	20,5	26,0	16,0
1967	226:397	101:309	125:088	20,4	26,0	17,0
1968	241:428	104:751	136:677	20,6	26,0	17,0
1969	276:725	116:932	159:793	21,7	27,0	19,0
1970	293:675	120:337	173:338	22,2	26,7	19,0
1971	306:404	120:976	185:428	22,2	26,7	19,9
1972	314:072	119:377	194:695	22,5	26,0	20,8
1973	312:824	68:619	244:209	22,2	22,9	21,7
1974	331:837	84:940	246:897	23,0	27,0	22,0

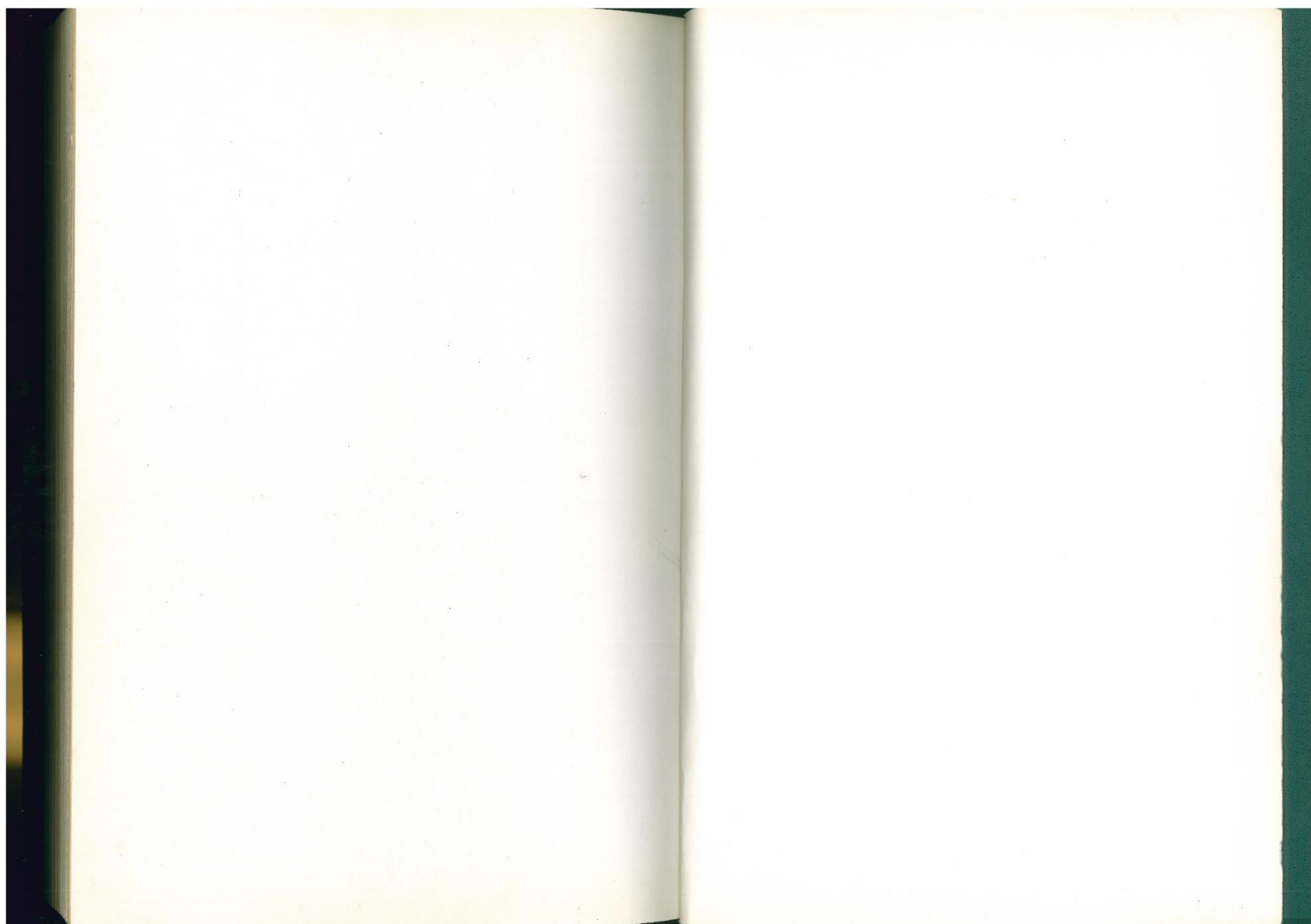
x - dane bez Lidzbaria

Z r ó d ł o: Akta PIRBP; Sprawozdania statystyczne dla GUS
za lata 1954-1974; Wyliczenia własne;

Niektóre wskaźniki czytelnictwa w bibliotekach
 powiatu działdowskiego w latach 1957 - 1974

R o k	Liczba czytelników na 100 mieszkańców	Liczba wypożyczeń na 1 czytelnika	% wypożyczeń literatury popularno- naukowej
1957	14,5	16,0	11,1
1958	13,0	17,0	6,7
1959	12,8	18,0	7,0
1960	14,5	18,0	7,0
1961	14,5	18,0	10,4
1962	15,5	19,0	10,9
1963	16,9	19,8	10,6
1964	20,1	19,9	12,6
1965	22,0	19,5	12,8
1966	22,0	20,5	13,7
1967	22,8	20,4	13,7
1968	23,6	20,6	14,2
1969	25,5	21,7	15,6
1970	26,3	22,2	16,5
1971	27,3	22,2	18,2
1972	27,0	22,5	18,2
1973	27,5	22,2	18,5
1974	27,9	23,0	18,5

Z r d d 2 04 Akta PAMP: Sprawozdania statystyczne dla GUS
 za lata 1957-1974, Wyliczenia własne

2. Pieczęć biblioteki Państwowego Seminarjum Nauczycielskiego w Działdowie.

3. Pieczęć biblioteki Kółka Krajoznawczego przy Państwowym Seminarium Nauczycielskim w Działdowie.

4. Pieczęć Biblioteki Nauczycielskiej powiatu działdowskiego w okresie międzywojennym.

5. Pieczęć biblioteki Zboru Ewangelickiego przy Państwowym Seminarium Nauczycielskim w Dziadówie.

6. Pieczęć Biblioteki Towarzystwa Czytelni Ludowych.
w Działdowie.

7. Organizatorzy Powiatowej Centrali Bibliotek Ruchomych:
Piotr Pszenny, Benigna Gapińska, Janina Czajkowska.
Rok 1934. Na zdjęciu widoczne są szafki-walizki,
w których książki wysyłano w teren.

AKT ERERKCYJNY

Działo się dnia 4 maja 1948 r. w Lidzbarku, powiecie Działdowskim, województwa Warszawskiego, w czasie gdy Prezydentem Rzeczypospolitej Polskiej był obywatel Bolesław Bierut, Premierem obywatel Józef Cyrankiewicz, Ministrem Administracji Publicznej obywatel Osóbka-Morawski, Wojewodą Warszawskim obywatel H. Kotodziejczyk, Starostą powiatu Działdowskiego obywatel Kazimierz Pijanowski, Burmistrzem miasta Lidzbarka obywatel Piotr Wronski, Inspektorem Szkolnym na powiat Działdowski obywatel Piotr Przenny.

Dla podniesienia kultury Narodu Polskiego i wychowania go w duchu demokratycznym, utworzona została w Lidzbarku

Stara Biblioteka Miejska

zawierająca początkowo 135 tomów książek naukowych i powieściowych, rękopiśmiennych z funduszu samorządu miejskiego z tym, że stanowi to zaczątek biblioteki, mającej służyć Narodowi Polskiemu.

Głównym
Wicegłównym
Hermanowa
Klementy
Cisimski
Hawarska
Hawarski
Wasiński

Główny
Lajsz
Wojcik
Guchowski
Lea Bartłomiej
Czimirski
Piotrowski
Pomorski
Lanus

Wykonawca
Piotrowski
Penna P.
Hajnos
Czimirski
Czimirski
Wasiński
Wasiński

9. Maria Majewska - długoletni pracownik Gromadzkiej Biblioteki Publicznej w Lidzbarku Welskim.

10. Jadwiga Szewczyk - długoletni pracownik Miejskiej Biblioteki Publicznej w Lidzbarku Welskim.

11. Czesława Rowicka - kierownik Powiatowej
Biblioteki Publicznej w Działdowie od
15 października 1946 - 31 sierpnia 1947r.

12. Benigna Pszenna - kierownik Powiatowej
Biblioteki Publicznej w Działdowie od
1 września 1947 - 31 sierpnia 1973 r.

13. Józef Kostrzewa - dyrektor Powiatowej
i Miejskiej Biblioteki Publicznej w
Działdowie od 1 września 1973 r.

14. Księgonosze w Lidzbarku Welskim w 1952r.

15. Wystawa książki zorganizowana w 1962 roku przez Powiatową i Miejską Bibliotekę Publiczną w Działdowie pod hasłem: "Wiedza pomaga w życiu".